

10 ÅRS ERINDRINGER FRA VALLENSBÆK

I TIDEN 1928-1937

Forfatter er Vagn Aage Christensen født 1925, og søn af førstelærer ved Vallensbæk Skole (fra 1.8.1927 til sin død i 1937) Christen Mauritius Christensen (født 22.9.1891 i Snoldelev og døbt 25.10.1891 i Snoldelev Sogn, Tune Herred, Roskilde Amt - kilde: Kirkebog for Snoldelev Sogn. Død 21.1.1937 på Frederiksberg Hospital og begravet 27.1.1937 på Haslev Kirkegård - kilde: Kirkebog for Vallensbæk Sogn).

Disse erindringer er i 2008 opsat og renskrevet af Henriette Tromborg. Ingolf Mathiesen har redigeret erindringerne bl.a. i samarbejde med Inge Kristensen og Margit Christensen i september 2010 med tilføjede nutidige stedsangivelser. Alle er fra Vallensbæk Lokalhistoriske Forening.

INDHOLDSFORTEGNELSE

HUSET DER BLEV NEDREVET	2
DEN NYE LÆRERBOLIG	4
GÅRDSPLADSEN	14
HAVEN	16
SKOLEN FRA 1902	20
LEGEPLADSEN ELLER PLADSEN – VALLENSBÆK SKOLES IDRÆTSPARK .	23
LANDSBYENS HUSE OG GÅRDE	24
PRÆSTEGÅRDHAVEN.....	34
PRÆSTEGÅRDEN.	35
VEJEN OMME BAGVED.	41
DEN GAMLE BY.....	41
MOSEN – IGEN.....	48
BÆKKEN BAG HÆKKEN.	50
TIL STRANDEN.	51
MILJØ - ET UKENDT ORD DENGANG.....	54
DEN RØDE HANE.	57
GRAVEMASKINEN I MOSEN (GRAVKOEN).....	61
HÆR OG LUFTVÅBEN MV.	63
INDEKS	64
EN LILLE SANG.....	65

VALLENSBÆK – ERINDRINGER

HUSET DER BLEV NEDREVET

Det lå på den anden side af gårdspladsen, over for den gamle lærerbolig og havde, så vidt jeg husker, faciliteter til husdyrhold og sværvægtene som køer og geder. I gavlen med direkte adgang til det fri, var vistnok indrettet to små rum, et for drenge og et for piger, beregnet for de skolesøgende i den nærliggende, imponerende 1902-bygning. Kun en enkel begivenhed huskes fra hin gamle udhusbygning. En mørk aften (det må have været ved vintertide, da vi ellers ville være til køjs) deltog en stor part af familien Christensen i jagten på en kat, der formodentlig havde aflagt uretmæssigt besøg hos høns eller lignende. Den gav intet udbytte, da kræet på usportslig vis søgte tilflugt i højden, på de skrøbelige lægter og bjælker, hvor ingen turde følge efter. Nogle af os syntes vistnok, det var lidt synd for det forskrækkede dyr. – Og så huskes selvfølgelig nedrivningen, der skulle give plads for en stærkt forsinket, ny lærerbolig, vistnok en del af ansættelses – aftalen. Den gamle bolig var fugtig, sundhedsfarlig, håbløst uansvarlig. Far udtalte engang: "Ja, foruden den ny bolig burde de give en erstatning på kr. 30.000" et svimlende 1930-beløb. Hans helbred var i forvejen ikke det bedste efter Sorø opholdet. Her gravede han møjsommeligt grund til eget hus, udførte sandsynligvis en stor del af det manuelle, konstaterede der efter, at klimaet i byen var ham imod, solgte huset med stort tab og drog til de langt ringere boligforhold i Vallensbæk. Tilbage til den gamle bygning. Først fjernedes taget, og de enorme dynger af gamle rør og strå var i et par dage alle tiders legeplads. Beskidte og støvede var disse gamle tagrør, og beskidte var vi også til gavns. Så fjernedes en del af de andre materialer, og som et af de sidste programpunkter skulle skorstenen styrtes. Også dengang var sligt en stor og velbesøgt begivenhed. Et solidt tov fastgjordes i anselig højde på den nu fritstillede skorsten. Børn, hunde og voksne gennedes ud af risiko-området, en stærk mand trak, og så skete det. Der eksisterer vist endog et udmærket billede af den alt hældende bygningsdel. Og N - - - U faldt den, nåede dog ikke langt. Vi fandt den med en vis gysen forsmædeligt havnet i et af de rum, der stadig kunne påvises i ruinen. Så varede det ikke længe, før hvert spor af denne gamle bygning var slettet. Den nye blev rejst, vistnok på ret kort tid, om ikke ligefrem rekord. Vi fulgte tilblivelsen med stor interesse og færdedes på den ikke helt ufarlige byggeplads i det omfang, tilladelse blev bevilget. Det hændte også, at Københavner gæster blev vist rundt med et: Her skal så vaskekælderen placeres – eller senere: Spisestuen er ikke langt fra køkkenet – og da byggeriet nærmede sig sidste kapitel kunne man vise undrende tilrejsende, at 1. sal rummede hele 4 værelser. Desværre ikke det, der havde været allermest kærkomment; et badeværelse. Endnu duftede der overalt af frisk mørtel, mursten, træværk og bajerflasker, og spinkle brædder slog bro, nødtørftigt, over svimlende afgrunde. Heldigvis skete der ikke noget, hverken med håndværkere eller os. På et tidspunkt

blev vel holdt rejsegilde, sandsynligvis med øl udskænkning. I så fald var det givetvis de sidste bajere, der så dagens lys her i huset – i det mindste for en rum tid.

Imens arbejdet stod på, overværede jeg en stump samtale mellem et par vejarbejdere og en lastbilchauffør, hvis forehavende jeg som sædvanlig fulgte med stor interesse. Det var noget med aflæsning af grus eller asfalterings materiale eller lignende. En af arbejderne, der havde glemt alt om små krukke – eller var ligeglad ytrede ligeud: "Skrap, at kommunen skal gå og spare penge til dit og dat, mens man samtidig har råd til at bygge en lærerbolig, som var det en halvmillionær". Hertil indvendte den flinke Valdemar Hansen, som vi godt kendte, at den såmænd ikke var flottere end så mange andre boliger. Det sidste var så sandt, så sandt, i det mindste, hvad angik moderne bekvemmeligheder.

En køkkentrappe førte fra syd, fra gården, ind til en lille gang (vi er stadig i den gamle bolig). Denne indgang brugte vi vist oftest. En primitiv trappe eller snarere stige førte op til loftet, som vist ikke blev anvendt noget videre, men var helt og holdent overladt til edderkopper og andet kryb. Rotter og mus var der vist ikke. Til højre kom besøgeren ud i køkkenet – primitivt, komfur og vaskespejd, der ustandselig skulle fyldes ved posten, der heldigvis befandt sig kun få favne fra udgangen. Bag køkkenet fandtes et lidet pigekammer uden opvarmningsmuligheder og med et enkelt, sol fattigt vindue mod øst. Der var vist ikke plads til stort andet end seng og stol. Betød mindre, da førstelærerlønnerne endnu ikke rakte til folkehold. Jeg husker, at lokalet engang blev benyttet som opbevaringsrum for legetøjsbiler, samt store gryder med skoldhed chokolade, begge dele beregnet til brug ved det store juletræ i skolestuen, der hvert år omkring 27. december henrykkede en mængde mennesker, børn som voksne. Hinsides førnævnte gang førte en dør ind til spisestuen, som det stedse kaldtes i de tider. Denne havde to vinduer mod syd, ud mod gården og gav adgang til det nordvendte og lidt mørke soveværelse, der husede et ikke ringe antal personer ved nattetide. Her lå jeg syg som ganske lille (4-5 år) og modtog besøg af faster Maren, der kom fra hovedstaden og som vanligt medbragte presentier, denne gang en bil af træ uden mekanik, men absolut anvendelig til legeformål. Også denne gang havde vi fået udtrykkelig besked på IKKE at stille det uhøflige spørgsmål: "Har du noget med?". En sådan velkomst brød kun de færreste gæster sig om, blev det understreget.

Fra stuen var der også dør ud til den anden gang, den fine, hvorfra man også havde adgang til det fri, til gården. I denne hang et efter vor mening meget flot spejl, forgyldt, en stor kostbarhed, kunne man tro. Mange år senere, på Troelstrupvej, faldt dette spejl uden varsel på gulvet (mørt sejl-garn), og hunden, der på det tidspunkt hed TOMMY, efter at SMUT var sendt til ophugning, flygtede rædselsslagen ind under sofaen, skønt komplet sagesløs. Rammen bestod, viste det sig nu, af malet gips. Hinsides gangen fandtes der et lille værelse, muligvis gæsteværelse. Da kusine Dagny fra MØLLEN var på visit, medbragte hun

af en eller anden grund en GEDDE, der meget fornuftigt blev anbragt (køligt) i dette rum. Jeg listede ubemærket derud og syntes ikke, at dyret havde den mindste lighed med det langskæggede og langhornede husdyr, som LUDVIG på bakken undertiden pralende fremviste. Det lignede snarere en ganske almindelig fisk. – Og endelig en fin stue, mærkeligt nok kaldtes dagligstue, der kun sjældent blev benyttet af opfyrrings- og rengøringsmæssige grunde. Sådan var den første lærerbolig i Vallensbæk – ikke det mindste for stor til de 6 mennesker, husstanden bestod af. Om der var stråtag, kan muligvis afsløres på et eller andet gammelt foto. Kort før jul 1931, dvs. kort før ibrugtagning af ny bolig, havde vi som så ofte besøg af Salhøjs og fastrene fra Snoldelev. De sidste medbragte SMUT, en hundehvalp, hvis anetavle tabte sig lidt i det uvisse, og som nu skulle indlemmes i førstelærer familien af mangel på andre husdyr. Den havde imidlertid ikke helt overstået begynder vanskeligheder m.m. og på et tidspunkt udbrød husets herre, dog uden vrede: "Der ligger frikadellerne!" Da opstod en vis travlhed.

Ikke længe efter skulle vi mindreårige "i baljen", da julen nærmede sig med raske skridt. Det foregik under primitive forhold, som det kunne ventes, men sluttede på en lidt anden måde end normalt; med indpakning (grundig) i tæpper o. lign. og påfølgende transport tværs over gården (20 m). Vi endte i sengen (der havde holdt udmærket flyttedag). Den var anbragt i det rummelige soveværelse på 1. sal i det nye hus. Der duftede forjættende af tapet og maling, kontakterne var anderledes end i det gamle hus, her skulle trykkes ind - ud og ikke op - ned. Desuden bemærkede jeg straks et lille hul i tapetet/væggen og tog straks samme aften fat på at gøre det EN LILLE SMULE STØRRE.

DEN NYE LÆRERBOLIG

Da den gamle just beskrevet efter evne fra a til nogenlunde z, bør den nye (beliggenhed er Bygaden 49) også omtales lidt nærmere. Altså; ned ad den udvendige kældertrappe, som vendte mod øst, ind mod klokkerens. Vi havnede i en slags gang ind til div. rum. Lige til højre var indgangen til et meget lille, men højst nødvendigt lokale i huset. Der var hængt avispapir op på et søm, og rummet kunne aflåses indefra. Den primitive indretning stod i skærende misforhold til husets størrelse og øvrige udstyr. Det fremgik tydeligt, at bygningen var tegnet af en MANDLIG arkitekt. Værre var dog, at man intetsteds havde fundet mulighed for indklemme blot et nok så primitivt brusebad, skønt de tekniske og afløbsmæssige problemer ved et sådant var overskuelige. – Til venstre, mod syd, lå VÆRKSTEDET, hvor jeg i en ung alder brugte en hel formiddag til at "rydde op", det vil reelt sige; flytte lidt rundt på søm, skruer og støv. Ingen tilladelse givet, men dog heller ingen ubehageligheder bagefter oven på den velmente dåd. Rummet var vigtigt, da far udførte en masse af det håndværksmæssige på egen hånd. I kældergangen, der på dette sted var temmelig bred, havde han f.eks. indrettet et såre praktisk cykelstativ – på brædder, hævet fra cementgulvet. Her stod køretøjerne opstaldet, inden de i den årle morgen

drog af sted på den lange – undertiden behagelige, til andre tider kolde og barske tur til det fjerne Tåstrup. Undertiden var de udstyret til vinterbrug med en slags fastsiddende muffe – sejldug eller lignende, der gjorde udmærket fyldest mod kolde fingre. Mærkeligt nok en brugsting, der helt er gået af brug, måske fordi den øjeblikkelig ville blive hugget. Forbi den første skorsten. Til venstre en dør ind til brændselsrummet, hvor kul og koks lå i hver sin bås, og hvorfra de slæbtes en eller to etager op (af voksne og større). Ved siden af (mod syd) kom så et andet vigtigt rum (de var vist i grunden alle vigtige); vaskekælderen. Et stort lokale, hvor gulvet skrånede let mod afløbet, der ledte vandet ned til BÆKKEN for enden af haven. Det hændte et par gange, vistnok ved forårs og sne smeltnings tid, at det ABSOLUT ville den anden vej. Det var ikke særlig praktisk og forårsagede kaos med oversvømmelse, sejlene baljer, kurve, brædder i de nedre regioner. Vi mindreårige har nok fundet det ret underholdende. Efter vor tid i Vallensbæk blev det rent galt: Nu kunne end ikke den store "prop" af solidt træ, der i kritiske situationer blev plantet i hullet og måske forstærket med en stang op til loftet, holde mosevandet ude. Det trængte ind rundt om ved væggene. Heldigvis oplevede vi ikke dette. Der var selvfølgelig en stor vaskekedel med forbindelse til skorsten nr. 2, som med en del besvær kunne fyres op af rutinerede folk, og som rummede, det huskes klart, 85 liter. Ved juletid blev den efter grundig skylning m.v. – brugt ved fremstilling af BLODPØLSER, en vigtig ingrediens i juleprogrammet. Vandet blev fremskaffet på en efter omstændighederne snedig, om end noget besværlig vis. En underjordisk ledning førte fra førnævnte brønd ind i kælderen. En pumpe, der var anbragt lige ved siden af det lille rum ved kældertrappen, det vigtige, og som krævede en del armkræfter, hentede vandet fra den fjerne brønd og sendte det samtidig videre gennem kælderen til vaskerummet. Det var således længe, før den fuldautomatiske kom ind i billedet, men dog langt bekvemmere end f.eks. i Lundby (Arnes) hvor moster Ane stod og vaskede alt i fri luft. – Bag vaskerummet var et lille lokale, der dels anvendtes til opbevaring af æbler, pærer, omhyggeligt, hver sort på sin hylde, i flade kasser, i veltempereret luft – og dels, undertiden til strygning og rulning. Kirsten, familiens yngste, mistede på et tidspunkt sin højst uundværlige BAMSE, en gave fra Bellisvej. Den havde åbenbart forladt huset og var væk i måneder. Under nogle madrasser m.m. blev den genfundet i dette lokale. Ved siden af, mod nord, lå den såkaldte viktualiekælder, et vanskeligt og lidt fjollet ord, syntes vi. Syltetøj i lange baner, henkogte pærer og æbler, samt blommer, men også engang fårekød (ikke populært), kød i saltkar, sild i lage (ikke vellidt af børn) spegepølser (hjemmelavet og MEGET vellykkede, færdiggjort i røgeriet Vinkelvej 8 i Glostrup) og undertiden ølflasker, hjemmefyldte og hjemmetilproppede – fra et såkaldt øl anker, erhvervet fra bryggeriet formedelst 2 kr., alkoholprocent lav. Mælkevarer, levninger m.v. opbevarede også her og kunne holdes så nogenlunde køligt.

Lige i nærheden gik trappen op til stueetagen, så indendørs opstigning var muliggjort. Men først sås en liden niche i kældergangen, og den huskes særlig tydeligt. Den befandt sig under den udvendige hovedtrappe og endte i et halvrundt vindue, hvor en af ruderne manglede. Derved fremkom en åbning, der lige netop tillod et drengehoved på ca. 7 år at passere. Af en eller anden grund fandt jeg det spændende at betragte skolegården fra denne nye vinkel, men kunne så ikke komme tilbage. Jeg kunne med andre ord ikke komme ind, hvor jeg var kommet ud. Ydermere stod jeg på en kasse, der vist godt kunne finde på at vælte, hvis uheldet var ude. Min faster Margrete fandt med rette at situationen var uholdbar og prøvede at lirke, skubbe, trække osv., men beskrev også, om end flygtigt, hvad der KUNNE ske i værste fald. I begyndelsen var alt forgæves, og skaren i gården voksede. Men så pludselig lykkedes det at komme fri, jeg trak mig tilbage fra det utiltalende opholdssted, og de skuffede tilskuere forlod området. Skønt det kunne være gået galt uden MaRGR' INDGRIBEN, vakte beretningen en del moro hos de øvrige familiemedlemmer.

Men nu må vi hellere forlade stedet (emnet) og benytte den indvendige trappe op. Den endte i en lille kvadratgang med 4 døre; syd spisestuen – vest hall – nord kælder – øst køkken. Her befandt sig et lille komfur, der, skønt det var hvidt, fungerede som andre. Der var en ovn, som var vanskelig og krævende at regulere, og der var den sjove vandbeholder – nedsænket – bagtil, hvorfra vand kunne hentes, oven i købet varmt, når der var behov. Meget tit brugtes dog den langt hurtigere primus, som jeg mærkeligt nok ofte fik lov til at starte. Der skulle hældes sprit (husholdnings) på et sted i midten, og efter et passende stykke tid, når der næsten var udbrændt, lukkedes en lille hane, og man pumpede nogle gange med en ganske lille pumpe, der formodentlig sørgede for et vist tryk i petroleumstanken. Med lidt held kunne der frembringes en flamme, der afgav en betydelig og hurtig opvarmning. En kedel vand var således en smal sag og kunne klares på minutter. Et solidt køkkenbord fandtes også, med udsigt over gårdspladsen, og vandlevering foregik efter samme princip som i kælderen. Da far havde gennemgået (meget klart og instruktivt) sugepumpe, trykpumpe og brandsprøjte i 3. klasse, spurgte jeg ham, hvordan pumpen kunne få vandet hele vejen over gården, da afstanden jo ikke måtte overstige 10 m, hvortil han meget fornuftigt bemærkede, at kun den LODRETTE afstand talte. I mangel af frigidaire, som det hed i hine tider var dernæst indrettet et spisekammer med mange hylder, som regel velbesatte, og herinde gjaldt det om at holde en tilpas lav opbevaringstemperatur. Det voldte dog ikke stort besvær, navnlig når komfuret ikke var i brug. Dernæst fulgte en ganske lille gang ud til køkkendøren og køkkentrappen – meget praktisk indrettet oven på kældertrappen. Her fandtes en del overtøj, samt ulige mere spændende – elmåleren og dertil hørende afbryder. Under et besøg af dem fra Hans Egedes Gade skulle jeg under rundvisning demonstrere (sikkert for Poul), hvordan den sjove kontakt virkede, hvilket resulterede i, at husets herre omgående indfandt sig – med rette harmfuld og afgav en belæring, der endte med ordene: "- så skal det også gælde!!", samt et enkelt,

uskadeligt tjat. Når komfuret anvendtes, var køkkenet et særdeles hyggeligt opholdssted, der endog kunne konkurrere med stuerne. Der var en dør direkte ind til det overmåde vigtige rum, spisestuen. Her indtoges måltiderne af den samlede flok. Spisekøkkenet var endnu ikke opfundet. Og her fandtes det tekniske vidunder; radioen, der nylig havde holdt sit indtog i lærerboligen, da man fandt det uhensigtsmæssigt og upraktisk, at vi mindreårige skulle begive os op til fru Frandsen, som ellers var gæstfri nok – hver gang der var "børnetime". Først overrakte Hugo ved et søndagsbesøg grinende et såkaldt krystalapparat med hovedtelefoner. Men da der her krævedes lang tids søgen med den lille metaltråd – ofte resultatløs – og da der desuden opstod jævnlige tvister eller endog slagsmål, om hvem der stod for tur, afløstes den snart af en mere avanceret model. Dette apparat bestod faktisk af 4 dele: en bakelit-radio med en masse drejeknapper og huller til ledningsindstikning. Den var, som den hed, på to lamper, hvilket enhver kunne kontrollere, da de sad udvendig en smule risikabelt, når der udøvedes bordtennis i stuen – ved gæstebud o.l. hvorfor kassen også i slige tilfælde blev dækket af en omvendt skotøjsæske. Koblet til denne radio var en højttaler, der kunne flyttes rundt i stuen og endog anbringes (lejlighedsvis) på ydervæggen, undskyld ydermuren, altså helt udendørs. Desuden var tilkoblet den højst nødvendige antenne – uden hvilken intet hørtes fra æteren. Den var anbragt højt på huset og gik hen til en flagstanglignende mast, der kun tjente dette formål. Helt billigt var det ikke at følge udviklingen. Hele herligheden kostede ca. 65 kr. To vigtige komponenter mangler endnu: akkumulatoren – med syre og bly stænger, der jævnlig skulle til opladning (75 øre), samt anode batteriet, et stort tør batteri på en hel del volt, men ganske ufarligt. Det kunne holde længe, da der omhyggeligt lukkedes efter brug. Gengivelsen var absolut ikke dårlig, og vi havde mange smukke oplevelser. Både børne- og voksenudsendelserne var absolut uskadelige og kunne hverken forarge bedste- eller oldeforældre, i modsætning til senere tider. En høj kakkellovn sørgede for god rumtemperatur (det klarede den godt), men da den engang skulle udflyttes i forbindelse med hovedrengøring eller lignende, skete uheldet, der fik ret voldsomme følger: De to rengøringsdamer, Helga og Maren glemte i skyndingen at fjerne den tunge jernskål, der dekorativt var anbragt øverst. Den trillede ret voldsomt ned over Marens facade og lavede en del ravage. Det var bare et af de talrige uheld, som denne dame stedse hjemsøgte af. Solidt plantet midt i lokalet stod bordet, der kunne udvides til dobbelt længde ved hjælp af "pladerne" – omgivet af stolene, der var ret velegnede til spisningsbrug, men med årene mindst i Haslev blev noget vakkelvorne for ikke at sige farlige og desuden havde en trist tilbøjelighed til at ødelægge damestrømper, der kom i nærheden. Så var der buffeten med de mange (fyldte) skuffer og skabe, samt en sofa på nord væggen. Væguret tikkede trofast døgnet igennem, og slagværket var i funktion al den tid, vi havde bopæl på dette sted. Generede åbenbart ikke de sovende på 1. sal. To vinduer mod den smukke have lod lyset vælde ind, og talrige billeder – en del af opbyggeligt art prydede væggene. På gulvet lå først et stykke linoleum, der kun lige dækkede det

vigtige bordområde. Men så skønnedes det, at et større var nødvendigt. Jeg husker ankomsten, da det blev slæbt ind i den totalt rømmede stue. En eller anden spurgte mor: "Er det tungt??" og hun gensvarede: "Ja som et helt bjerg!!" Efter møjsommeligt tilskæring og anbringelse, som far dog klarede glimrende, afsløredes, at en bukseknop havde forvildet sig ind under det nyanskaffede linoleum, og delvis gentagelse af den besværlige proces var nødvendig. Var der mange besøgende, blev fløjdørene til nabostuen (daglig-) åbnet på vid gab, og et par borde blev sat til. Men normalt – og ikke mindst ved vintertide – henlå denne stue halvkold og lidet attraktiv. Dog blev den med mellemrum alligevel benyttet. For her stod to vigtige stk. indbo; klaver og telefon. Det første forefandtes ikke i starten, men erhvervedes for 100 kr. efter et par års forløb. Det havde træramme, hvilket voldte den meget talende klaverstemmer fra Glostrup en del bryderier, men gjorde dog god fyldest i en årrække, skønt der i starten kun var en eller to personer i husstanden, der kunne lokke høreværdige lyde frem. Det udmærkede harmonium (13" udtræk, 13½ stemme), der hidtil havde dækket instrumentalbehovet, stod for resten i spisestuen og blev også fremover brugt en del, afhængt af fællessangsrepertoiret. Som nogle af de første i kongeriget fik vi telefon med DREJESKIVE. Vi havde dog ikke på noget tidspunkt fri adgang til apparatet – i stærk modsætning til nutidens unge – da afgiften lå ret højt efter den tids målestok. Men ved særlig lejlighed blev samtale dog bevilget. Under stjernesky regnen engang i 30-erne, hvor der blev etableret telefonisk forbindelse med bl.a. Hans Egedes Gade, hvor de skulle delagtiggøres i det sjældne syn. Og dengang troede mange, sikkert også blandt voksne, at der virkelig VAR tale om stjerner, der drattede ned her på vor klode. Apparatet skulle stå til rådighed for SEKRETÆREN på kommunekontoret, der imidlertid var indrettet i den forladte lærerbolig hinsides i gården. Mærkeligt nok klarede man sig derovre uden ringe muligheder, så det hændte jævnlig, at den omfangsrige, men joviale og børnevenlige herre indfandt sig i embedes medfør. Engang hen ad jul medbragte han, da det var på hjemturen, en gås, slagtet, men ikke plukket, som efter sigende havde kostet 7 kr. Dengang brugtes dette fjerkræ i vid udstrækning ved julebespisning. Det synes ikke at være tilfældet længere. I denne stue fandtes også det smukke, men lidt upraktiske ovale mahognibord, en nogenlunde magelig sofa, det dekorative hjørnebord med de sjove spejle (befinder sig nu i CHARLOTTENLUND), samt et stort møbel, der pudsigt nok også hed SEKRETÆREN, og som rummede nogle store, lidt uhåndterlige skuffer forneden og i øverste halvdel, bag klappen, andre skuffer, meget dekorativt udformet. Det var et meget smukt møbel (og er). Albert, Sofiendalsvej tilbød at ordne det for kr. 500, en svimlende betaling på det tidspunkt. Det blev nu aldrig til noget. Møblet er i gode hænder og i god stand, da det befinder sig på V.E. GAMBORGESVEJ, FREDERIKSBERG. Desværre kan trods talrige forsøg intet hemmeligt rum opvises i dette flotte møbel. Oven på var placeret et ur, som kom i vore forældres eje efter moster Kirstines bortgang i 1933, og det befinder sig nu på Bakkesvinget her i staden, men har ikke været i gang i en længere

periode. Bl.a. er slagværket lovlig gennemtrængende og ville givetvis forstyrre nattesøvn m.v. grundigt. Kakkellovnen i denne stue, den fine, var forsynet (som den eneste blandt husets 7 ovne) med en såkaldt kappe, der forhindrede, at småbørn o.l. kom til skade ved første berøring. Et tæppe dækkede en del af gulvet. Væg til væg var en endnu ukendt flothed i de kredse. Ved siden af fulgte den såkaldte veranda, et lidt misvisende udtryk, skønt den havde direkte adgang til det fri og ikke kunne opvarmes. Nogle af møblerne her bar sjove, men lidt gådefulde inskriptioner: På skabets dør stod de vise ord:

Tro ikke alt, hvad du hører

Gør ikke alt, hvad du vil

Tolk ikke alt, hvad du ved

og så et til, jeg ikke husker.

Mere umiddelbart forståelig var ryglæns ordene på den for øvrigt ikke specielt magelige lænestol: "Sid på mig og Hvil dig". Alt i dette rum var af en eller anden grund grønmalet, måske for at frembringe et vist friluftssindtryk. Og det virkede på en eller anden måde rigtigt med den farve. I skabet rummedes legetøj og morskabsting af div. art, f.eks. bats til bordtennis, der afvikledes i spisestuen ved vintertide, når der kom ungdommelige gæster til huse. Endvidere æsker med spil, billedlotteri og den slags. Udvalget var nu ikke kæmpemæssigt i forhold til nutidens, og det mekaniske, metal biler, der kunne trækkes op og alle de andre skrøbelige ting var vel forvaret i en stor æske, der kun blev åbnet ved særlige lejligheder og da under tilbørligt tilsyn af voksne. Ej heller her var udvalget kæmpemæssigt, men dog tilstrækkeligt til at imponere os – og undertiden også gæster. Bobspillet befandt sig vist også et sted her i nabolaget. En dag var det rettet an som sædvanlig på bordet i spisestuen, men en af de mandlige spillere blandt ungdommen blev så ivrig og gestikulerede så voldsomt – desværre med køen, at denne ramte en af glaskronerne i loftbelysningen, der gik i skår. Den uheldige var meget ked af den voldte skade, men værtsfolkene betragtede det fornuftigvis som slet og ret hædeligt uheld. I verandaen (eller på?) fandtes også en grøn, lang bænk, vistnok af nyere dato, hvor et betydeligt antal kunne komme til sæde, hvis de ikke stillede for store krav til magelighed. Desuden et MEGET solidt bord, som alle vogtede sig for at få over tæerne – med en tommetyk plade, to korte ende klapper i tilfælde af bordforlængelse og et tilsvarende kraftigt understel. Dette møbel flyttedes sjældent. Der var også en slags slagbænk, som ikke rigtigt var en sådan, da den ikke kunne indrettes som soveplads. Sædet kunne derimod klappes op og give adgang til et velvoksent bagagerum, der aldrig sås tomt. Dyner, puder, tæpper opbevaredes her. Denne bænk var temmelig gammel, men fremtrådte nu med mere tidssvarende kolorering. I en ung alder morede jeg mig med nedspring herfra til gulvet, tilsyneladende en ret ufarlig beskæftigelse. Men der var ret høje armlæn. En dag snublede jeg over et sådant og ramte gulvfladen med den forkerte ende. Da jeg tillige, mærkeligt nok havde en eller anden pind i munden, KUNNE det godt have endt galt, måske endog livs forkortende. Vi levede på mange måder livet

farligt. Men hvad med nutidens børn? Fodbold, voldsoverfald ved højlys dag og TRAFIK, TRAFIK. I havestuen, som den også kaldtes, blev omkring 1933 placeret en såkaldt bornholmer, et højt standur med nogle umådelig tunge lodder, der havde en eller anden for os ukendt funktion, og som vi ikke måtte komme i nærheden af, endsiige prøve at løfte. Fætter Arne fra Lundby var på besøg engang og imponerede samtlige tilstedeværende ved at holde et af disse lodder ud i stiv arm. Det varede længe, før vi andre turde blot forsøge. Dette ur havde efter sigende ført et omtumlet liv og prøvet lidt af hvert. Det stod i hjemmet hos en af oldeforældrene (vore), muligvis hjemmet i Salløv. Da begge disse var gået heden, skulle der arves. Christen (vores farfar) fik huset og hans bror Lars alt det ikke nagelfaste, deriblandt bornholmeren. Men de havde snydt og løsnet sømmet i forvejen (faster Margrethe). Christen blev sur og gik en tur, mens de andre delte boet (stadig iflg. Margrethe). Uret kom så til Havdrup, men da Lars og hans kone Maren begge var gået bort, og der ikke var børn, havnede uret hos fastrene i Snoldelev og derefter i Vallensbæk. Håber, det passer. Slægtsforskning vil muligvis afsløre noget andet. Senere kom det under behandling hos maler Olsen, Vallensbæk Strand, en rar mand, der i bedste mening dekorerede det i flotte kulører, som dog ikke helt svarede til de originale og til tiden. Også dette gamle prydstykke befinder sig nu Bakkesvinget, Roskilde og har for ikke så længe siden fået nye lejer, en meget nødvendig foranstaltning, når det gælder gamle mekanismer. Det går og slår dog noget uberegneligt.

Fra havestuen førte en dør til KONTORET, hvor far havde sine skuffer med papirer til folkeregister, kirkebøger, skole osv., samt de store, rummelige reoler, hvor en betydelig del af husets anselige bogsamling var placeret, vel egentlig langt den største. Der var mange udmærkede ting imellem, skønt den religiøse afdeling var lovlig dominerende. Blandt andet sås STORE NORDISKE KONVERSATIONSLEKSIKON, 26 bind, der nu pryder vore hylder og stadig anvendes en hel del, bl.a. MEN IKKE KUN ved løsning af krydsere. Gang på gang viser det sig, at oplysninger, der ledes forgæves efter i de nyere, står nok så nydeligt her i STORE NORDISKE. Desuden har vi KIRKELEKSIKON FOR NORDEN, 4 bind, der også rummer værdifulde facts, vanskelige at opspore andetsteds. Endvidere kan nævnes: VILHELM BECK: Erindringer fra mit liv. Vilhelm Beck på rejse (forfatter huskes ikke (er VILHELM BECK)). VILHELM BECK: Postil, På livets vej og VILHELM BECK: Nyt og gammelt, også en prædikensamling. Jeg MÅ se at få læst et par af dem. Åbenbart har denne herre nydt en vis anseelse i vort hjem. Men jeg ser nu, efter et hastigt reoleftersyn, at alt det der med bøger udgør et helt kapitel for sig. Altså; herom senere. Jo, far havde, foruden et utal af andre pligter i embedes medfør også til opgave at registrere folks flytning. En enkel gang fik jeg lov til at udfylde skemaet – eller også fik jeg overdraget at føre oplysningerne over på kartotekskortet i folkeregistret, et job, der blev udført med største højtidelighed og andagt. Eva Frandsen kom for at melde flytning, datter af forskolelærerinden. Hun skulle have ansættelse i en bagerforretning eller lign. "Så kan du få alt det wienerbrød, du ønsker", lød det (en sådan

oplagt chance lød overordentlig forjættende i vore landsbyøren). "Nå, ja, så bliver jeg nok også hurtigere træt af det" gensvarede hun fornuftigt. I kontoret stod der også et stort skab, ikke særlig dybt, men med en hel masse hylder. Her lå fars piber, kun små, shag-, skønt han for længst havde lagt rygning på hylden, kraftigt opfordret af Helga, der ikke yndede tobaksduften, hverken i gardinerne eller fra personen. Vi undersøgte disse mærkelige tingester nøje, skilte dem ad m.v. men var totalt afskåret fra at prøve dem rigtigt, da tobak ikke forefandttes og indkøb ikke var blevet bevilget. Der stod blækflasker, små som store og et mærkeligt apparat, der kunne lave to små, men regelmæssige huller i kanten af papir. Vi forstod ikke hensigten (måske snarere "jeg") men fandt det uheldigt, at de mange bittesmå papirstumper, der hobedes op i bunden af apparatet, bare røg i papirkurven. De måtte da kunne bruges til noget sjovt. På væggen, på et søm, hang en lang lineal, ca. 1 m, der hovedsagelig var beregnet på fars bogbinderi, men som også gjorde fyldest som sværd i kampsituationer. Puder var en anden mulighed og kunne med fordel anvendes over lidt større afstande. Det centrale i rummet var uden sammenligning skrivebordet, det selv samme som bærer maskinen her. Det har været i brug lige siden. Blot mangler den hylde eller opsats, der engang var anbragt bagest på fladen. Skufferne til højre og venstre er stadig i fuldt sving. Men de flotte messinggreb har måttet suppleres med nye (sorte, diskrete), og nøglerne har vi ikke set længe. Ældgamle blækklatter og andre spor af flittig brug kan påvises. Midterskuffen er definitivt fjernet. Den var bred og rummelig, men gav ofte anledning til vrede, når brugeren hamrede knæet ind i kanten. I en periode for længe siden anvendtes møblet sågar som puslebord for folk i alderen 0-1½ ca. Det fungerede ganske udmærket også i den situation, og det var ingen vanhelligelse. På skrivebordet stod (dengang) en obelisk i miniformat (hvor er mon den henne?) der fungerede som papirflugts forhindrer (det hedder vist noget helt andet (en papirpresse)), og desuden en sjov trækpapirsholder i gængeform. Sand på drysning var for længst afskaffet overalt. Også i denne stue stod en højst nødvendig kakkelovn, lille, men meget effektiv. Og far kunne, meget praktisk, holde øje med, hvad der skete i skolegården, gennem det nordre vindue. Rundgangen gennem stueetagen sluttede derefter ude i hallen, et velment og ganske flot indgangsparti med trappe op til 1. sal osv. Men desværre viste det sig allerede efter få uger, at dette rum i huset blev bitterlig koldt ved vintertide. Et vindfang udvendig eller indvendig havde gjort underværker, men havde krævet en anden trappeføring. Der var ikke meget at stille op; kulden fra hoveddøren fordeltes jævnt både oppe og nede, og det gjaldt bare om at holde lukket overalt, så meget som muligt. Isolering af ydermure var mangelfuld i de tider. Ved bestemte vindforhold var generne dog mindre mærkbare. I denne kolde entre/hall stod et skab, beregnet for gæsters tøj m.v. Familiens eget var der vist ikke plads til her, og de fleste i husstanden foretrak åbenbart lunere opbevaringsmuligheder. Skønt tilløbsforholdene ikke var ideelle, praktiseredes spring over buk, hvor en af de mindre (eller større) søskende fungerede som gymnastikredskab, vistnok uden alvorlige nedstyrtninger til følge. Desuden spilledes bold op

ad væggen, sandsynligvis uden for kontortid. Jf. strofen fra "Peters Jul": Herude er der rigt'nok koldt, men når jeg spiller med min bold, så mærker jeg det ikke." En dag havde jeg på en eller anden besynderlig måde foranlediget, at 2-3 glødende kulstykker var faldet ud af ovnen, sikkert den i kontoret og var havnet under skabet i gangen. Mor var, som så ofte, i gang med gulvvask, opdagede uheldet og smed lynhurtigt kulstykkerne ned i sæbevandet, ledsaget af et par små bebrejdelser. Midt på hoveddøren var anbragt en klokke, indvendig, med dertil svarende udendørs håndgreb, der ved hurtig og kontant drejning fremkaldte en cykelagtig lyd, beregnet på hidkaldelse af husets beboere. Misbrug (f.eks. husets børn eller fremmede) blev kraftigt påtalt. På den udvendige skive stod tydeligt prentet: BEHAG AT DREJE. Denne inskription voldte os lidt hovedbrud, indtil det gik op for alle, at den kunne oversættes til slet og ret DREJ! Gelænderet på 1. sal startede helt ovre i pigekammerkrogen, gik med et par vinkler forbi samtlige rum heroppe og endte i et brat styrt ned til stueetagen. Sluttede her i en behagelig, rund figur. I løbet af forbløffende kort til opnåede jeg; muligvis andre også, stor færdighed i at kure hele vejen ned. Dengang forekom det at være et anseligt stykke. Her midt på trappen husker jeg, at have overværet forskellige optrin i forbindelse med kommen og gåen: ANNA FRANDBSEN TRAF AFTALE MED vore forældre ang. fælles indkøb af spegesild, tilberedning af lage m.v. Og en aften ankom en berømt konditormester for at indvi de Vallensbæk husmødre i den finere bagnings ædle kunst. Vi fik tilstået en mikroskopisk mundsmag, der følte som en drøm. Og her overværede jeg og så det triste budskab, som mor hjembragte d. 21. januar 1937, da hun efter planen skulle blive hos patienten natten over, men i stedet kom hjem uventet. Vores farmor modtog budskabet om sønnens død med et JEG FØLGER SNART ETTER. (Nu vides, at det var 3. gang, hun mistede en af sin børneflok). Mere munter var episoden, da jeg en tidlig vintermorgen blev vækket af sødeste søvn (nænsomt) og af far båret ud til gelænderet, hvor nedhejsning i armene blev foretaget og videre transport til vask i køkkenet ordnet af den ventende ANNE FRIIS (ung pige). Midt i hallen var ophængt en flot prydblade, som må have voldt lidt problemer ved pasning og vanding. Så er kun tilbage den hændelse nytårsaften, hvor dørklokken pludselig gav kraftig lyd. Ingen gæster ventedes, altså: NYTÅRSLØJER. Far kikkede ud ad vinduet (vistnok kontorvinduet), og mor tændte i bedste mening udvendig lys, vel nok for at muliggøre eller lette identifikation. Far blev meget fortørnet og gav højlydt udtryk herfor, hvilket undrede mig lidt. Men var det også hos os, at beboerne på hovedtrappen (udvendig) nytårmorgen fandt et stort trækar, fyldt med ikke ganske rent vand, samt forsynet med et skilt: VÆRS'GO AT TAGE ET FORFRISKENDE BAD?

Værelserne på 1.sal.

Langt om længe nåede vi op ad den besværlige trappe i beskrivelsen. Lige til venstre fandtes soveværelset, hvor 2 voksne og 2 børn (begge drenge) fandt plads. Først en servante med fad og kande og alle faciliteter til etagevask. Derefter min seng (variabel længde). Hullet i

væggen blev stadig større, skønt jeg NÆSTEN ikke rørte det. Man var allerede begyndt at true med arkitekten, der dog senere viste sig at være en tiltalende og absolut uskadelig herre. Han nævnede intet om huller i væggen o. lign. Så var der en dør ind til et pulterrum med ret god plads, men uden lys. Altså gode muligheder for at knalde hovedet imod hist og her. To vinduer vendte mod øst, og herfra så jeg en nytårsmorgen et skrækkeligt syn: Der sad en mand på skorstenen på et af husene lidt henne i gaden. Det varede noget og krævede en del forsikringer fra voksne, før jeg forstod det var en attrap. Men livagtig var han. Og herfra så vi også en dag i marts, hvorledes den ellers fredelige bæk var gået over sine bredder og nu bredte sig lidt ind på marken op til smedens. Første gang jeg mindes at have læst en tegneserie – det var her, i familiens soveværelse. Jeg tror, det var DAGENS NYHEDER, hvor vi så ellers har fået den fra. For der i huset sås til daglig kun KRISTELIGT DAGBLAD. Og det var en søndag morgen. Den handlede i al sin gribende enkelhed om en mand og en støvsuger, der efterhånden ganske tog magten og fortærede alle hans brugsgenstande, møbler, husdyr og til sidst ham selv. En anden søndag morgen blev vi delagtiggjort i en ret uhyggelig nyhed: En LÆRER (oven i købet FØRSTELÆRER) var en nat blevet brutalt overfaldet af en led karl, der var trængt ind gennem et vindue, som han først smurte ind i sæbe (grøn) og derefter uden besvær trykkede løs (uden lyd). Han blev senere opdaget af den modige indehaver, der dog fik en ilde medfart. Den historie gjorde et stærkt indtryk på samtlige tilstedeværende. Et par dage senere så vi far anbringe et frygtindgydende våben UNDER SENGEN. Det var en kølle, forarbejdet af den ene løftestang på en gl. trillebør, der var gået til ophugning. Den kunne i rette hænder tildele en ordentlig skalle, og jeg spurgte forsigtigt far, hvad der ville ske, hvis han slog indbrudstyven ihjel. Hertil ytredes uden bemærkning: HAN KUNNE JO BARE HOLDE SIG VÆK. På væggen hang – i en smuk ramme – nogle linjer på engelsk, sikkert bibelske. Jeg hæftede mig især ved ordet LORD, der mindede meget om det, som klokkerens og andre frække fyre kunne finde på at råbe i visse situationer, men som var totalt forbudt i vort hjem.

BØRNEVÆRELSET (sådan må det vel kaldes) lå ved siden af, og fra kvistvinduet her kunne foretages ophejsning af flagsnoren på den private flagstang i haven. Det skete ved nytårstid for at hindre, at havelåger, trillebøre, cykler o. lign. havnede i toppen. I begyndelsen var rummet beboet af Nete og Karen, men disse rykkede senere over i gæste- og pigekammer, hvorefter drengene tog det i besiddelse. Jeg havde engang onde drømme i dette lokale, vågnede kun halvvejs, da et andet medlem af familien talte beroligende og besvarede alle henvendelser med et tåbeligt: DER ER SÅ LANGT HEN TIL VINDUET/DØREN.

Der var mange rum i dette hus, og et gæsteværelse fandtes også. Her var store reoler i massevis. I dette værelse holdt far til, når der skulle bindes bøger ind. Vi overværede det spændende og ikke særlig nemme arbejde med stor interesse. Far var dygtig til den slags, og resultatet kan endnu betragtes på vore hylder. Hjælpe til var der ikke

rigtigt tale om – dertil var det for vanskeligt. Men en enkel gang fik jeg lov til at sprøjte rødt blæk på de lukkede bogsider som afslutning på behandlingen.

Engang var der mange gæster fra København – unge, kvindelige – og de skulle alle overnatte, vel nærmest for sjov. Jeg husker, at de lå på gulvet (dog med madrasser o. lign.) Og optog en meget stor del af arealet. Her var også pulterrum, med masser af spændende læsning, bøger og blade, der en skønne dag gav rigelig næring til flammerne. Men det er en anden historie.

Det sidste værelse her på 1. sal var det såkaldte pigeværelse. I perioder var det nødvendigt for mor at få lidt hjælp i huset, hvilket så sandelig ikke kan undre. Disse ungmøer, som klarede jobbet med større eller mindre held, blev indkvarteret i et lille, men hyggeligt og fyldstgørende lokale henne i krogen, hvor der skulle passes på skråvæggen (hovedet). Der var både opvarmningsmuligheder og flot udsigt over blommetræ, mose og et hjørne af Christiansens mødding. I de perioder, hvor der ikke var "ung pige" i huset, tilbragte rummets beboere en stor del af den såkaldte læseferie her i vindueskarmen, i gang med en eller anden bog, undertiden morskabs bog, skønt det ikke var hensigten.

2. sal – det øverste loft.

Takket være rundhåndede pladsforhold i kælder og pulterrum, var der ikke behov for sammenstuvning af overflødig gods oppe på dette loft. Adgang opnåedes ved at åbne en lille loftslem, hvorved samtidig en opklatringsstige dukkede frem af mørket. Via denne kunne man komme op i det store rum, der ikke var "indrettet" (med værelser), muligvis en ideel legeplads. Men ej heller det var der behov for, idet skolens loft fungerede udmærket i så henseende. Jeg har kun set far gå derop en gang, og det var under helt specielle omstændigheder. Et par skråvinduer gav sparsomt lys. De kunne åbnes, men det skete sjældent. Rummet var hovedsagelig overladt til insekter af div. art, samt selvfølgelig den sorte herre, jeg frygtede lidt. Det var skorstensfejeren.

Så vidt rundgangen i dette store, rummelige, upraktiske hus, der dog havde mange gode sider, hvilket måske tydeligst fremgår af, at det stadig eksisterer, om end i stærkt ændret (moderniseret) skikkelse. Her boede familien i 6½ år, og her havde vi i sandhed mange gode oplevelser med slægt, venner, fætre, kusiner og ikke mindst hinanden.

GÅRDSPLADSEN

Denne indrammedes af de to allerede omtalte bygninger, samt 1902-skolen. Langs den gamle lærerbolig løb et bredt, cementeret fortov eller lign., der var meget populært til lege-gøremål her ved syd væggen, når solen bagte. Alle andre rådighedsarealer var enten grus- eller stendækkede, eller slet og ret den bare jord, og blev derfor ufremkommelige og tildeles ubrugelige efter regn og anden fugt, hvorimod cementstykket stadig kunne bruges til cykling, dræsine- og sæbekassekørsel. Lige i nærheden fandtes brønden, der også efter

flytningen (tværs over gården) indtog en central plads og var komplet uundværlig. Den gamle vandpost blev stående, skønt ikke helt så nødvendig som før. Undertiden blev smeden hidkaldt for at klare et eller andet teknisk, og jeg (vi) fulgte interesseret arbejdet. Dog formanedes vi kraftigt i slige situationer til at holde en vis afstand. Først når dækslet var på plads igen, mindskedes faren betydeligt, da det var tungt, solidt og af cement. Flagstangen stod vel omtrent i midten og var ret høj (16 m. blev nævnt, men var måske i overkanten) hvorimod den "private" omme i haven kun målte sølle 5 m. (ved senere nedtagning dog rettet til ca. 7 m.). Skolens flag, der jævnlige gled til tops (højtider, kongefødselsdage, valg, eksamen m.v.) var imponerende af størrelse, ikke mindst når det hang til tørre i vores private hall og ganske dominerede rummet. Også denne stang kunne sikres mod uvedkommende ophejsning af mærkelige genstande ved nytårstide. Linen kunne akkurat nå op til 1. sals vinduet i skolebygningen. Engang var uheldet ude: Flaglinen var trukket helt til tops og sad fast i knoppen – eller muligvis var snoren faldet ned på gårdspladsen. Selveste sognerådsformanden (Lauritz Andersen fra stranden) udlovede en vis dusør (2 kr. skam) hvis en af de unge lømler, der stod og drev ved lågen – det var om aftenen – turde entre den høje flagstang og klare problemet. Det lykkedes at overtale en, hvad enten han nu gjorde det for at styrke positionen i flokken – eller det var de 2 kroner, ½ dagløn for mange. Han erklærede ved nedkomsten, at det ikke var noget særligt, men var dog, efter nogles mening, temmelig bleg. Fra et hjørne af pladsen var der et fortrinligt overblik for den, der ønskede at følge lidt med i, hvad der skete inde hos naboen, klokkeren, Nielsen. Deres hus var ganske lille (nu Bygaden 45), og på et tidspunkt blev der bygget en smule til. Kort efter noteredes et stort rykind af for os ganske ukendte gæster. Muligvis sølvbryllupsgæster, husker ikke, om vi sendte hilsen, men det må vi da have gjort. Jeg husker, vi især lagde mærke til en trivelig kone i et af vinduerne (under festbordet, hvor de sandsynligvis fik både VIN og ØL!). Klokkeren havde som så mange andre, hønsehold, og her sås endog en flot hane, der var ret støjende og regelmæssigt udsendte sit budskab over hele nabolaget. Jeg aflurede den melodi og forfattede en dertil passende tekst, der vakte en vis opsigt i lærerfamilien. De gribende ord lød således:

Fuglen lægger æg'ne
ruger dem så ud,
så får den nok unger,
så er vint'ren ud (forbi, formentlig)

Hanen gav dog kun IDEEN til melodien. Jeg måtte selv færdiggøre den.

Gårdspladsen var temmelig stor i udstrækning og kunne godt huse nogle parkerede privatbiler, skønt disse dengang var anselige, f.eks. de Salhøjske. Og den lille lastvogn, der klarede flytningen i 1937 (i 5-6 omgange) fyldte ej heller meget. En vintereftermiddag i 1936 afsløredes, at gården let rummede 2 brandsprøjter + ca. 50 mennesker fra byen, der dukkede op ganske pludselig. Rundbold og langbold dyrkedes også her, selv når gårdspladsen blev brugt til gæsteparkering. En gang gik det dog

galt. Det var et boldtræ i forbindelse med en forlygte. Når skolebørnene havde boldspil som led i undervisningen, foregik det på LEGEPLADSEN, lidt nordligere. Vi havde også et spil, der slet og ret kaldtes PIND, og som var både underholdende og spændende, om end lidt farligt, hvis vi ved en fejl ramte mod- eller medspillere. Og så var det uhyre billigt i anskaffelse, skulle aldrig repareres. Det kunne ikke undgås, at bolde undertiden havnede forkerte steder, f.eks. hos naboen, hvilket godt kunne give problemer, hvis det var en periode med uvenskab – eller i tagrenden, hvorfra bjergningen dog oftest kunne udføres med lidt voksenhjælp (og stige). Kun én gang husker jeg tydeligt at have set en stork i luften over skolen, og det var her fra gården. Men der må have været adskillige, da vi jo havde den vandhulsrige og komplet uforurenede mose lige om hjørnet. Om søndagen lød der undertiden på et vist tidspunkt et: Så, nu kan du godt gå ud og lukke lågen op! Det betød: Salhøj i farvandet, og ganske rigtigt; snart trillede Benzen eller Renaulten ind i gården. Vi fulgte den overstadigt i hælene, indtil en rød lygte tydeligt forkyndte et stop.

Efter overflytning til ny bolig blev der indrettet kommunekontor i det gamle hus, hvilket medførte flere ændringer. Der blev indrettet adgang i øst gavlen, og nu duftede rummene derinde slet ikke, som de plejede, men tydeligt af PAPIR og KONTOR. Der var masser af skabe, reoler, papir og desuden bemærkedes et pengeskab, der så ret utilgængeligt ud, men som senere skulle vise sig at gøre meget dårligt fyldest. Et skilt udenfor meddelte, hvornår personalet kunne forventes at være til stede. Døren fra sydsiden af huset havde holdt flyttedag og vendte nu mod gaden. I den modsatte ende af bygningen kunne også spores store forandringer. Der var indrettet to rum, adskilte, et for drenge og et for piger. Der duftede af kold cement, tjære og gennemtræk. Træk og slip var der stadig ikke tale om. Det der forhen var den fine gang i boligen, fungerede herefterdags som brændsels opbevaringssted (til selve skolen). Jeg husker stadig den helt specielle duft af brænde, koks og sort støv. En stige/lem af ny, smart konstruktion gav adgang til loftet.

HAVEN

Man passerede køkken/kældertrappen og nåede frem til GYNGEN, der var to mands for at undgå kødannelse og håndgribeligheder. Til venstre stod GULDBORG æbletræet, og bag det lille hønsehus træet med de forunderlige PARADISÆBLER. De kunne syltes/henkoges og smagte herefter udmærket, om end specielt. Jeg har aldrig truffet denne delikatess nogen andre steder. Helt i hjørnet var det område, jeg ikke nærmede mig uden frygt og bæven; bistaderne. Far færdedes undertiden her, iført stråhat og net, det sidste med et lille hul, der muliggjorde, at han kunne dampe på en lang pibe (skønt ellers ikke ryger), hvis skyer holdt de brod bevæbnede og ophidsede insekter på en vis afstand. Jeg høstede et par gange dårlige erfaringer på dette sted. I en ung alder så jeg mor udstyret med brødkniv nærme sig husene og udbrød begejstret: Nu går mor ned og skærer hovedet af alle bierne, en medfart, jeg helt og fuldt undte dem. Men alligevel en tåbelig bemærkning, selv af en 4-årig.

På et vist tidspunkt hen på sommeren blev en hel masse trærammer fjernet fra bistaderne og bragt ned i kælderen, hvor en stor og forunderlig maskine ventede. Den var lejet et eller andet sted, for den sås ikke altid. Det var honningslyngen, der ved ihærdig og udmattende drejning (undertiden af os) kunne udvinde en gullig og højst velsmagende væske af disse rammer. Det gav til en vis grad tilgivelse for mange af biernes tidligere ugerninger. Tilbage til haven. I nærheden var det sted, man havde udpeget som koks-genbrugs-central. Her kunne opsamles genanvendeligt brændsel fra de slagter/aske, der var slæbt ned fra husets ovne. Det drejede sig om betydelige mængder – en stor besparelse på fyringsregnskabet. En spandfuld indbragte den fyrstelige sum af 5 øre, et betragteligt tilskud til lommepengene. Jeg nåede aldrig de store resultater ad denne vej. De større havde opfundet en fed fidus: Man hentede 2-3 spande vand og pøsede ud over bunken, hvorved det blev langt lettere at udpege de brugelige koks blandt aske- og slagterester. En kraftig hæk (tjørn!) dannede grænse mod øst, og jeg husker ikke, at vi nogensinde forcerede dette solide hegn, end ikke efter bolde eller lignende. Derimod kunne ingen forhindre, at vi fra denne udmærkede position kunne følge lidt med i, hvad der foregik på det tivoli (omrejsende), der engang havde slået sig ned på pladsen ved gadekæret. Det var måske i grunden ikke andet end nogle luftgynger, der til gengæld svingede overmåde højt til vejrs med de døds foragtende (og betalende) passagerer. Der var også et bed med rabarber her i nærheden. Vi foretrak nu rødgrød af de mere spændende stikkelsbær, jordbær eller ribs. Og så var der et træ, der bar KIRKS BLOMMER, et navn, jeg fandt lidt malplaceret, da jeg havde fået det indtryk, at samtlige havens frugter tilhørte familien Christensen. Langs med øst hækken stod opmarcheret 3-6 mirabel træer. Disse blommer stod til nogenlunde fri disposition, bl.a. fordi de ikke nød den store popularitet. Men en enkel mavepine hentede flere af os dog på det sted. Aspargesbedet var indrettet som en jordvold, og når tiden nærmede sig, fik jeg undertiden lov til at udpege de nye, der lige akkurat var dukket op gennem jordlaget – og måske endog skære dem af. De smagte meget godt, men var ofte lidt træede. Senere på sæsonen stod bedet med grønne stængler og flotte blade, der med held kunne anvendes f.eks. som pynt ved begravelser. Undertiden dyrkedes også jordbær, men her var absolut ikke fri adgang, navnlig ikke i højsæsonen. Udbyttet var vist egentlig aldrig overvældende. Da far ankom til stedet i 1927, var haven et vildnis, og dens senere flotte tilstand var ene og alene hans fortjeneste (og mors, formentlig). Straks anlagde han af overflødig ler og muld en stenhøj nede ved bækken. Her var anbragt et par bænke, der var udsigt over resten af anlægget, og stedet var i det hele meget tiltalende. Og lige ved siden af var lågen ned til bækken. På en slags bänk lige op til tjørnehækken havde far skabt mulighed for opsætning af en pumpe (hånd!) hvis sugerør kunne mases gennem bevoksningen og ned i det lille vandløb, og ved hjælp af en slange kunne vandet fordeles efter behov, især i køkkenafdelingen. Oven i købet havde de i en eller anden Glostrup isenkram erhvervet en spreder, der virkede ganske effektivt. Men der skulle slides ved pumpestangen. Jeg

husker at have set mor ved dette arbejde, men ikke far. Men han må vel have givet en håndsrekning til tider - eller også har jeg bare glemt hans medvirken. Den var vel mere selvfølgelig. Om der var opnået vandudvindingstilladelse hos myndigheder, vides ikke. En og anden hundestejle m.v. er nok røget med i maskineriet. Bækken var fuld af liv.

Hinsides pumpebænken blev tjørnen pludselig umådelig høj, måske for at hindre uønsket indkig fra posten (landposten), en i øvrigt flink og omgængelig nabo, måske fordi et vandløb skilte. Og i dette område fandtes også ribs afdelingen, der kunne opvise et par buske med HVIDE bær, et ret sjældent syn. Nå, de var vel egentlig gule. Men jeg har aldrig set dem andetsteds. En morel træ stod også her, og udbyttet her var noget svingende, men altid højt værdsat. I dette bed, nær den høje hæk, husker jeg æbletræerne Cox Pomona, Gravensten, Sommer og tillige et højt træ med en blomme ved navn Reine Claude. Først langt senere opdagede jeg, at det er fransk og betyder dronning Klausine. Så var der kæmpestore georginer (knap så spændende) og enkelte solbærbuske. Blodbøgen stod på den anden side af MIDTERGANGEN, der sammen med BUEGANGENE omgav stykket med stikkelsbær. Vi havde ikke spor imod at besøge bærbuskene, både disse og andre, hvis det drejede sig om at ordne et øjeblikkeligt, personligt behov. Derimod var bærplukning i den store stil, med forarbejdning for øje, ikke alles livret. Især gjaldt det den store høst af stikkelsbær, der ikke altid forløb uden blodsudgydelse. Midtergangen kantedes af de pyntelige og velduftende Nepeta planter, der vist også yndedes af insekter. Og andre steder i haven sås buksbom og lavendel ved gangkanterne. Den sidste dukkede undertiden op indendørs i forbindelse med skuffeoprydning o.lign., da den havde en vis mølfordrivende effekt. Mod vest begrænsedes haven af de høje nødde buske, hvis reelle udbytte var beskedent, samt et par lindetræer, hvoraf især et gav de bedste muligheder for hurtig opkltring og vel at mærke nogenlunde sikker nedstigning. De to høje pæretræer på plænen kunne godt friste til entring, men var både lovlig høje, for utilgængelige og i øvrigt forbudt område med hensyn til bestigning. En åbning i den ellers tætte vest mur gav mulighed for et kik ud over mosen. Mor plejede ofte, ved senere tiders afsyngning af SE DET SUMMER AF SOL OVER ENGEN at henvise til dette sted: DET KOMMER JEG ALTID TIL AT TÆNKE PÅ, sagde hun ordret. Så var der græsplænen. Jeg husker den ret avancerede græsklipper med opsamlingspose bagefter, som vi ikke tit kørte med, og jeg husker også det lille telt, som jeg engang fik til min fødselsdag, (eller rettere; fik løfte om). Det var uden fast underlag, havde intet overtelt, var uegnet til camping i udlandet og havde kostet kr. 13,75. Men på førstelærerplænen i Vallensbæk gjorde det udmærket fyldest. I en snæver vending kunne det bruges som omklædningskabine ved balje børnebadning (om sommeren). Den ved kælderudgravning opståede overskudsjord blev lagt som en vold, terrasse ved sydsiden af huset. Her sås nok et æbletræ PIGEON samt klods op ad den lune sydmur et pæretræ, der vist ikke nåede at bære meget, før vi forlod stedet. Det havde navnet SOLDAAT (sandsynligvis hollandsk). Denne forhøjning i

havelandskabet blev tit med fordel anvendt i forbindelse med fotografering, da der var mulighed for at anbringe hovederne i forskellige højde. Lige i nærheden sås et lille bed, hvor kvædetræet stod. Disse mærkelige frugter var ikke umiddelbart tiltrækkende, men efter en vis forarbejdning og kogning m.v., opstod nogle højst attraktive konfektstykker, der blev falbudt i kredsen ved juletid. I en busk ved siden af opdagede en i børneflokket engang en lærkerede, og livet i den blev fulgt sæsonen ud. Heldigvis fortrak fuglefamilien ikke af den grund. Ingen have uden lysthus. Vores lå her, ved vest siden af huset, men brugtes egentlig ikke meget, da der var så mange andre tiltrækkende pletter i denne skønne have. Kun mangler nu de høje træer ved vest gavlen. De bar blå blomster, som ikke rigtig kunne bruges til noget. En solid mur dannede grænse her, og på den anden side begyndte skolegården.

Bag lysthuset bredte sig en hyldebusk, hvis grene (eller stængler) indeholdt en knastør og lidt svampet marv, der med lidt god vilje og afskåret i passende længder kunne gøre det ud for en cigar. "Rygning" foregik ved jævnlig afbidning og ud spytning af småstykker, altså en meget uskadelig form. Da det blev for kedeligt, prøvede jeg (illegalt) at lave hul på langs og tænde. Det smagte rædselsfuldt, var ingen nydelse og indebar konstant fare for opdagelse. Her mod vest var afgrænsningsforholdene lidt ubestemte. Det var lidt svært at se, hvor førstelærerhaven egentlig hørte op. Der var en bred passage bag træer og nøddebuske, hvor der aldrig blev revet eller kultiveret, hvilket vi ikke gjorde indsigelser imod. Her færdedes Ruth engang på et af sine SJÆLDNE VALLENSBÆK besøg og trådte herved med sine spinkle københavnersko på et eller andet dyr, vistnok en frø eller tudse. Det gav hende et mindre chok, og mindskede den i forvejen beskedne lyst til møde med naturen – det være sig den i Vallensbæk eller den Snoldelevske. Så fulgte en slags grøft, oftest uden vand, og først derefter kom pigtråden, der spærrede for Christiansens evigt nysgerrige og måbende kvier. Fortsatte den besøgende rundgangen hen langs skolens syd gavl, kom man nu til den forsømte og halvvejs glemte del af anlægget, som måske heller ikke rigtigt tilhørte førstelærer-andelen. Her stod bl.a. et æbletræ, hvis frugter aldrig blev fundet værdige til videre forarbejdning i køkkenet og kælder. Var det måske halvvejs vilde æbler? Så var der de to sjove "lyskasser", der gav sparsom adgang for enkelte solstråler gennem de sjældent rengjorte ruder ned til skolekælderen, den med skrubbudserne. I disse kasser lå altid blade, ofte flere årgange. Videre hen til elmetræet, hvis vældige krone skyggede for cykelskuret (elevernes) og hvis frø i sensommeren flød i dynger overalt under buske og ved hække. Dette kæmpe træ, der vel nu er faldet som offer for den landsdækkende elmesyge, frembød særdeles gode muligheder for den dristige klatrer. Jeg nåede aldrig længere op end sølle 2-3 meter, hvor der var en bekvem siddeplads. På et tidspunkt fandt en eller anden på at fastgøre et tov i en solid gren, hvilket åbnede for nye, halvfarlige gymnastikøvelser.

Den såkaldte FRIGIDAIRE til opbevaring af let fordærlige varer ledte man forgæves efter i køkkenet. Den brugte en farlig masse

strøm, var dyr i anskaffelse og var vel for resten dårligt nok opfundet. Her – på skolebygningens nord mur – var anbragt en slags erstatning, måske knap så effektivt, men langt billigere og langt mere miljøvenlig. Det kaldtes et FLUESKAB. Det finmaskede metalnet tillod ikke insekter o.lign. gennemgang, men gav mulighed for ventilation og afkøling, selv på hede sommerdage. Men afstanden til køkkenregionerne kunne volde besvær og begrænsede anvendelsen. Cykelskuret kunne synes primitivt, men beskyttede dog, skønt det kun var en overdækning, mod de to værste farer; regn og sommervind (der efter sigende kunne give punktering). Her var ophængt en såkaldt BRANDSTIGE, der dog anvendtes med forsigtighed, da den havde en del år på bagen og var lidt løs i sammenføjerne. Den var meget lang og kunne nå himmelhøjt til vejrs. Ved branden i 1936 var den ikke et øjeblik i brug.

Endnu et par aktiviteter på plænen med omgivelser: Kroketspil (en slags golf for menigmand) blev undertiden dyrket, navnlig ved gæsteoptræden. Jeg hæftede mig mest ved de festlige farver, der kunne observeres på både køller, kugler og pinde. En vigtig ting blev lagt os på sinde: Metal buerne, der spillede en vigtig rolle i spillet, SKULLE fjernes efter brug, da de var næsten usynlige i halvmørke og kunne forårsage snubling og evt. styrt. Og så var der FJERBOLD, et meget uskyldigt og ikke voldeligt tidsfordriv, der dog forudsatte meget ringe blæst, skønt haven lå godt i læ. Dette spil var ikke altid baseret på konkurrence, men bestod ofte i, at de to ketsjerbevæbnede sportsfolk skulle holde bolden i luften så længe som muligt.

Under gunstige vejrforhold var der mulighed for indtagelse af de lettere bespisninger (kaffe m.v.) udendørs, f.eks. på plænen, især når der kom gæster til huse. Kun en gang husker jeg, vi har spist til middag (ved 18-tiden) i haven, og det var kun familien, der var på 6½ person på det tidspunkt. Havespisning medførte omstændelig fremskaffelse af bord m.v. samt transport af fødevarerne over betydelige afstande – brugtes derfor kun sjældent.

SKOLEN FRA 1902

Et par cementtrin op til den dobbelte dør. Og jeg kan nogenlunde huske, hvordan håndtaget så ud. Metal og med små riller og fordybninger. Et skrabejern var anbragt her. Nogle "glemte" at benytte det og slæbte uvægerlig en hel del jord ind i den flisedækkede forstue, hvor kombinerede bænke og træskoreoler stod langs væggene. Til venstre førte en dør ind til fru Frandsens (forskolelærerinden – det ord brugtes dog ikke på noget tidspunkt – dengang) domæne. Et lille lokale med bred midtergang og smalle passager ude ved siderne. Inventaret ret sparsomt. Kun huskes et stort Danmarks-kort, hvor BORNHOLM rent undtagelsesvis lå rigtigt og ikke i nærheden af Gøteborg. Man kunne se byer langt nede i Tysklands østlige del, det der for få år siden hed ØSTTYSKLAND. Også Rügen med Arkona, hvor danskerne førte en drabelig, men RETFÆRDIG krig mod de elendige vendere, sås tydeligt. Længere mod syd studsede

betragteren måske over det underlige navn PUTTBUS. Det viste sig senere (ad omveje), at vores morbroder Christian (i daglig tale ONKEL CHRISTIAN), som vi dengang kun sjældent førte direkte dialoger med (skønt vi satte meget stor pris på ham), kendte stedet og endog havde gæstet byen på en af sine store udenlandsrejser. Bordene var overordentlig lave, hvilket jeg først opdagede i 1946 (på græs fra seminariet).

En dør mod vest førte til en lille mellemgang. Der var et uventet højt trin, hvilket gav lidt besvær ved konfirmationen. Her opbevaredes en del af skolens gymnastikredskaber. Under en af fars efterfølgere var de flyttet væk herfra og stuvet ind på loftet. Ikke brugt dem i måneder. Dagen før gymnastik-inspektion kom der bud med posten; stor travlhed – alt ned fra loftet, afstøvning og skrap træning resten af dagen. Videre gennem gangen ind i KONTORET, der bar dette navn, fordi det havde fungeret som sådan, mens vi boede i den gamle usle rønne. Nu blev det kun brugt ved folketingsvalg og til diverse opbevaring. Og så KUNNE det altså også gøre fyldest som konfirmations bespisnings rum. Da den ældste i søskendeflokken stod over for denne skelsættende begivenhed i 1933-34, skønnedes med rette, at der kunne opstå visse pladsproblemer i den ellers meget rummelige lærerbolig. For sjov prøver jeg at gætte frem til hvor mange gæster der har været. Tallet i parentes er MED BØRN.

Åboulevard: 2 (4)

Bellisvej: 2 (4)

Allegade: 2 (4)

Kapelvej: 2 (5)

Snoldelev: 2

Sofiendalsvej: 2

Møllen: 2

Nebel: 2

Lundby: 2

I alt således 18 (+ 9).

Far havde skrevet en udmærket sang til lejligheden, holdt vel også tale, og Henry, morbroderen fra Haslev, der i 1930 havde udsendt en lille digtsamling UNDER HJEMMIG STRAND, talte poetisk og med udgangspunkt i en mindre kendt folkevise. Efter den lange middag, der også bød på hjemmelavet is, dryssede gæsterne rundt i området, og af en eller anden grund opstod der diskussion med HANS fra NEBEL, en onkel der ofte talte med os børn, om hvem der kunne løbe hurtigst. Jeg mente sagtens at kunne klare denne gamle herre (40-50 år) og vandt da også så nogenlunde over en kort strækning. "Ja, ja", indvendte Hans, "men lad os så prøve at løbe op til kirken". Af en eller anden grund blev det ikke til noget. Måske ville det vække for stor opsigt i den begivenhedsfattige lille by. Middagsarrangementet i skolebygningen har nu nok givet lidt besvær. Afstanden fra køkkenet til serveringssted var betydelig, og mulighed for opvarmning var der ingen af i skolen. El-plader tilhørte en fjern fremtid. På et senere tidspunkt blev også dette lokale inddraget til undervisningsbrug (udvide, udvide – tidens løsen). Døren ved siden af (i forstuen) førte ind til trapperummet; opad til det støvede og spændende loft, nedad til det fugtige kælderrum med den særprægede duft og med en kloakåbning i det ene hjørne, der gav adgang for frøer, tudser m.v. Her

skulle trædes varligt for at undgå overraskelser. Opbevare noget som helst i dette rum var der aldrig tale om. Det lå der bare. Næ, så var det meget skæggere at gå OP ad trappen, forbi den ene skorsten og til venstre. Her stod den store dragkiste – urokkelig, tung, uflyttelig, syntes vi, skønt den senere havnede i Lundby og fandt anvendelse (forsmædeligt), som saltkøds beholder. Låget var vældig tungt, men vi kunne dog med møje få det åbnet og sat støttepinden på plads. Låsen og nøglen var også af den svære kaliber. Hvis låget af vanvare var faldet i, kunne det sikkert have medført – om ikke ligefrem halshugning, så alvorlige kvæstelser. Mærkeligt nok fik vi uhindret lov til at færdes også på dette ikke ufarlige sted. Der var god plads i møblet, men indholdet udgjordes som regel af dyner, ubrugte, måske ubrugelige og andre mugne sengeklæder. Så stod der også en tavle af den gammeldags model, flytbar og ikke særlig fremragende at skrive på. Nede i klasserne havde man for længst indført den faste tavle begge steder. Nogle skolepulte havde også fundet deres plads eller måske sidste hvilested her på loftet, så det var oplagt at lege skole. Tavler (de små, til eleverne) stod stablet under skråvæggen, og grifler lå sikkert og flød et eller andet sted. Så begyndte "undervisningen", hvis reelle udbytte dog i nogen grad begrænsedes af, at reglements overtrædelser, eftersidninger, bortvisning fra klassen, samt andre, mere håndfaste afstraffelser spillede en dominerende rolle i legen. Det var bl.a. en sport at rette ukvemsord, ikke blot mod jævnaldrende, men også mod læreren. Den slags UNDERHOLDENDE SYSLER forekom mest, når dagregn forhindrede det udendørs. Om vinteren var opholdet på loftet her ikke nogen udpræget nydelse. Rundt om stod nogle meget rummelige kasser, der dels tjente som gemmested, når der legedes SKJUL og dels viste sig at indeholde gammel korrespondance, stammende fra kommunkontoret nedenunder. Der var noget at tage fat på for en frimærkesamler, specielt, da det viste sig (via kataloget), at flere af dem var temmelig kostbare, helt op til 30 kr. Efter en del overvejelser fra de voksnes side blev der givet grønt lys. Vi måtte gerne i rimeligt omfang fjerne frimærkerne fra de gamle konvolutter. Fremgangsmåden var den samme vejen igennem: Bortklipping af hjørnet, nedlægning i vand og endelig tørring, undertiden på kakkelovnen. Ikke alle vandmærker og takker overlevede denne hårdhændede behandling, men dengang syntes jeg, det var den rette (= nemmeste) måde at gøre det på. Derpå klistredes mærkerne på plads i mere eller mindre hjemmelavede albums – i starten med melklister, nemt, billigt og lige ved hånden, indtil ældre filatelister bestyrtet meddelte, at det var en dårlig måde. På et tidspunkt var jeg (vi) i besiddelse af et 48 øres, men det forsvandt på mystisk vis. Det sørgede familien – eller dele af den – længe over, og vi indkasserede således aldrig de 35 kr. det havde indbragt (ganske vist i perfekt stand, og det var det næppe). Jeg har stadig, gemt dybt i diverse skuffer, en del af disse mærker tilbage. Måske kan Lasse overtage dem, måske er de ikke en sur sild værd.

Tæt op til skorsten II stod den mægtige, ret nye, knirkende, men vist ganske effektive RULLE. Vognen var tungtlastet med mursten og kunne drages i begge ender. Også dette var som regel kvindearbejde. Vi

drengene bestilte i grunden ikke meget, bortset fra skolearbejdet, som passedes nogenlunde samvittighedsfuldt. Men måske var det heller ikke ganske ufarligt, selv for en 11-årig, at manøvrere med den tunge, tunge mekanik og de bastante ruller. Når vognen skråstilledes for ilægning af nyt tøj, knagede og knirkede det ildevarslenende, men det betød ikke noget særligt. Sjældent har jeg set et mere solidt stykke inventar end denne rulle. Den blev stående i 1937, tog ikke turen til Midtsjælland. Der var nok ikke plads, hverken på Salhøjs lastbil eller på Troelstrupvej. Et par tørresnore manglede heller ikke her i nærheden. Gamle, for længst afskaffede læsebøger lå stablet under skråtaget. De såkaldte stemmeurner (kom frem hvert 4. år) og de mærkelige sammenklappelige en persons stemme rum havde deres plads her på loftet i et hjørne. Der duftede af støv, vådt tøj, sod og skorsten, helt anderledes end i rummene nedenunder.

Nogle år senere var der indrettet lejlighed; køkken, bad, en stor stue (i den sydlige del) og et par værelser. Kun en stump af det gamle loft, mod nord, ud mod legepladsen, lå som før, men anvendtes som oplagssted for de pladskrævende tørv, der stadig i 1946 udgjorde hovedbestanddelen af brændslet. Men vinduerne var stadig de samme, og det virkede lidt besynderligt ved siden af opholdsstuens magelige lænestole, fyldte reoler og pianoforte. Og den genkendelige duft fra hin tid var der stadig, tilsat måske en smule løbesod fra de fem besættelsesår. Udsigten mod øst, nord og syd var bibeholdt, men den mest spændende, mod vest, var der spærret for, som altid. En skønne dag var denne bygning for lille og uegnet til undervisningsbrug.

Den nåede ikke de 80 år og blev jævnet med jorden. Stedet, hvor den lå, er svært at udpege.

LEGEPLADSEN ELLER PLADSEN – VALLENSBÆK SKOLES IDRÆTSPARK

Et lille rundboldkast fra skolen lå den, let skrånende, uden grus eller småsten, tør, hård, støvet eller fugtig, pladret alt efter årstid og vejrlig. Men mange gode stunder tilbragtes her, i og uden for skoletid. I de såkaldte GYMNASTIKTIMER stod der ofte RUNDBOLD på menuen. Førstelærerens yngste søn blev en dag ramt af boldtræet (der var hårdt), da ham foran ordentlig skulle give den en på sinkadusen. Han udgød ingen tårer, men sørgede for ved første lejlighed at tildele synderen et velrettet boksestød (for at opnå mere balance i tingene), diskret, men dog observeret af dommeren. Og så var der Henry (Smith), der ikke havde opfundet, hverken den flade eller den dybe tallerken. Han jubede og klappede gevaldigt, når der scoredes point (eget hold), men jamrede højlydt og hjerteskræende, når han døde, hvilket indtraf jævnlig. Der var truffet en eller anden afhentnings-overenskomst med den skikkelige nabo Christiansen, med vildfarende bolde for øje. Og da spillerne havde påbud om IKKE at sigte direkte mod ruderne i "det gamle hus", forløb turneringen som regel smertefrit. Der var tillige mulighed for det mere avancerede LANGBOLD, hvor det gjaldt om at STIKKE (= ramme)

modspillere så smertefuldt som muligt, samt det tidligere omtalte PIND. Desuden var der de fast stående gymnastikredskaber, flere af dem højst medtaget af vind og vejr, men dog brugbare med varsomhed; ribber, bomme, klatretov. Det sidste var kun fremme ved særlig festlige lejligheder, f.eks. hos vikarer, da det fristede svage sjæle til halsbrækkende vovestykker. Ribberne kunne bruges til ben opsving (efter at have stillet træskoene), ryg hængende knæløftning (anvendeligt som torturmiddel) og andet. Men det var under alle omstændigheder klogest først at kontrollere ribbens fastgørelse. Røg den pludselig ud af hullerne og væltede, var konsekvenserne uoverskuelige. Ligeledes var det heller ingen spøg at springe op i en bom, hvor man havde glemt at anbringe pløkken. Det var spændende at anvende disse redskaber, ikke mindst, fordi der var løst træ og fare for splinter overalt. Og i hjørnet, ind mod bondegården, stod det hylde træ, hvor malerens PER fra stranden kom galt af sted. Højden var ganske vist ikke afskrækkende, men nedspringsmåden var uheldigt valgt (hovedet først). Han nåede dog at gribe for sig, så det i stedet gik ud over en anden legemsdel; han brækkede armen. Den slags uheld havde vi aldrig set før (det var også hos en vikar) og fulgte udviklingen med stor nysgerrighed. Ganske vist forekom armen nogenlunde intakt og så ikke spor ud til at være brækket. Men Per påstod (sikkert med rette), at det gjorde ondt. Beklagede sig i øvrigt ikke noget videre. På en eller anden måde kom han på hospitalet, og det hele viste sig heldigvis at være knap så slemt som frygtet.

Gennem aviser og radio og sikkert også via de voksne derhjemme fulgte flere af de store nøje med i SEKSDAGSLØBENE i Forum. En skønne dag blev der arrangeret et lokalt sådan. Primitivt og højst improviseret. Der lød mærkelige ord som diskvalificere, time out og makker. Jeg prøvede sammen med andre mindreårige at "være med", da det så spændende ud, men vi blev, om ikke smidt ud, så dog totalt ignoreret. Det var den højtrøstede, men godmodige ADLER henne fra gaden, der dirigerede tropperne. Jeg husker ikke nogen styrt, men det har der såmænd nok været på den ujævne bane.

Ved siden af pladsen, lige ud til gaden, fandtes "Den store sten", placeringen uforklarlig. Den anvendtes undertiden i en slags ceremoni, som f.eks. de nye elever gennemgik. De blev anbragt bekvemt på maven op over stenen (højden passede) og derefter tildelt et antal beherskede, men dog følelige slag i bagdelen. Lige i nærheden stod en vigtig telefonpæl, hvor vi med mellemrum kunne iagttage en uniformeret person, der med dødsforagt og udstyret med morderiske pigsko entrede masten – for derefter at sætte sig mageligt til rette på et lille sæde deroppe, hvorefter der kunne skrues og reguleres og stilles på indholdet i et fordeler skab.

LANDSBYENS HUSE OG GÅRDE

Christiansen sås for det meste i arbejdstøj, bl.a. træsko, men overlod dog, da han var noget op i årene, det grove til sønnerne Peter og

Hans. Den første henvendte sig aldrig overflødigt til mindreårige (som os) og sås mest i færd med et eller andet, f.eks. aflæsning af MASK, et bryggeri affaldsprodukt, der duftede spændende. Det afhentedes pr. hestevogn i Glostrup (ved Banen, formentlig), og læssedes gennem en luge ind til kostalds brug. Hans var anderledes. Vores hund SMUT havde på det skammeligste forfulgt deres muse og fuglejæger MONS, der lynhurtigt og fejlt søgte til flugt i et træ. Hans blev ikke fortørnet, men nøjedes med et tørt "Hunden er kattens naturlige fjende!!" En anden gang fattede han blidt men bestemt klokkerens Åge i armen og indskærpede denne, at han ikke "skulle gå her og DEMONSTRERE" (sandsynligvis ved skammelige tilråb og gebærder af os ukendte grunde). Jeg havde for resten aldrig hørt det sjove ord før. Åge vendte straks kursen mod hjemmet, men i sikker afstand udsendte han, skønt grådkvalt en sand byge af ukvemsord og groft nedsættende gloser, nogle totalt ukendte for os, andre hørt før, men totalt forbudt hjemme, både indendørs og ude. Jeg fandt den voldsomme reaktion mærkelig og uforklarlig. Hans havde ikke gjort drengen noget, blot talt alvorligt og indtrængende. Faderen supplerede fra baggrunden: "Du opfører dig dårligt. Det er et skammeligt sprog, du fører." Bedst husker jeg dog Hans for en lille tildragelse engang i jordbær-plukningssæsonen. 6 øre var prisen pr bakke (pund). Opgørelsen ved fyraften viste, jeg havde klaret 17 bakker (pund, som det kaldtes). "Vi runder af til 1 kr.", sagde Hans. Oven i købet havde jeg ikke, som de øvrige plukkere, taget regelmæssige smagsprøver fra bedet.

Gamle Christiansen var med i den såkaldte skolekommission, og ved en eksamen, en skelsættende begivenhed her i landsbyskolen, sås han pludselig i noble klæder, hyggeligt cigarrygende, ved censorbordet. Det var også ham, der en tidlig morgen, ved 4-tiden hørte mærkelige lyde ude fra nordmarken. Det lød fuldstændig, som om nogle personer var i færd med at slå løs på en metalbeholder, f.eks. et pengeskab. Han stod op, men kunne intet skelne i morgendæmringen. Tænkte intet videre og kravlede igen til køjs.

På pladsen mellem svinehuset og cement-ajlebeholderen, som jeg yndede at kravle op på og senere, lidt ældre, at springe ned fra, foregik med mellemrum voldsomme og til dels uforklarlige begivenheder med høns, kalve, kvier, køer, tyre og svin. Disse sidste blev under højlydte og øresønderrivende protester bugseret hen til og op i lastbiler eller hestekøretøjer, hvor de, indelukket i en højst utilstrækkelig tremmekasse blev transporteret væk, efterhånden fandt vi ud af, hvorhen. En ejendommelig oplevelse var det også, når en stor lastvogn, større end Salhøjs, trillede ind på PLADSEN og videre, lastet med døde kroppe og efterladende en ubestemmelig og kvalmende stank. Den standsede ikke langt fra Christiansens stalddør, bakkede i stilling og mændene sprang af. Ved hjælp af et solidt hejseværk blev nok et kadaver slæbt om bord, og væk var køretøjet.

Et par gange i løbet af Vallensbæk-opholdet blev børneflokket inviteret med til stranden, når den lille bestand på engene dernede skulle

aftenmalkes. Det var igen den rare Hans, der stod for arrangementet, og når formaliteter såsom forældretilladelse, formaninger m.v. var overstået, rullede den lille bitte vogn med et alderstegent øg foran af sted og tilbagelagde de 3 km i absolut ufarligt tempo. Det hele var jo ikke noget særligt, men alligevel en uforglemmelig oplevelse. Og for en gangs skyld kan man ikke uden videre komme med den sædvanlige: Hvis nutidens børn osv. .... ikke skønne på det.

Om vinteren var situationen en ganske anden. Ved 17-18 tiden kom spørgsmålet "Kan du ikke lige hente mælk inde på gården?" Normalt svarede jo. Jeg kunne i lang tid ikke forstå, hvorfor de få medbragte mønter absolut skulle pakkes ind i papir, før de blev smidt ned i spanden. Jo, det var af HYGIEJNISKE GRUNDE. Så gik det ellers i buldermørke (nej, gadelygten lyste sparsomt) tværs over skolegården, forbi retiraderne, gennem lågen, over et hjørne af pladsen, forbi det lille svinehus og til stalddøren. Jeg åbnede med lidt besvær, og varmen, men samtidig den stramme hørm slog en i møde. Belysningen var sparsom herinde, hvilket må have besværliggjort denne fast tilbagevendende aftensyssel (malkningen). På vejen OP gennem midtergangen var det rådeligst at holde en smule øje med geledet af køer, der alle på uhøfligste vis vendte ryggen til og godt kunne berede den mælkehentende ret ubehagelige tilsprøjtnings overraskelser. Undertiden skulle der ventes en stund deroppe, hvor staldlugten suppleredes med den ikke ubehagelige, lidt sødlige duft af ensilage fra foderrummet. Endelig kom en op med en fuld spand, ofte Hans. Indholdet blev siet omhyggeligt, jeg fik de to liter, betaling erlagdes, og der udveksledes et par bemærkninger om vind og vejr. Jeg husker, at far engang bad mig sige til EDVARD derinde, at aftenskolen snart skulle i gang. Budskabet blev overbragt, mens han sad på den lille, men sikkert praktiske skammel, i fuld gang.

Mærkeligt, at denne gamle, skønne gård, lige til museet i Lyngby, for længst er nedrevet, lige som skolen og den gamle lærerbolig. Den lå i vejen for et eller andet. Nu fører en lille stikvej ind gennem det, der engang var skolegården, og længere henne ses adskillige parcelhuse (Bygaden 47-55).

Somme tider gik vi igennem STAKHAVEN bag gården. Jeg ved ikke, om det var helt velset. Men her var ganske spændende og duftede så behageligt af halm, korn og avner. I august hørtes tærskværkets synge tone, der uafladelig steg og faldt, hvorfor opdagede jeg langt senere. Ren teknik. Jeg ville gerne kigge tættere på. Men der blev beordret afstand, både hjemmefra og fra arbejdsstyrken. Her var farligt; maskineri, der snurrede, svære drivremme, der kunne springe af osv. Et par måneder senere kunne sandes de gamle linjer: "- og over stakkegrønningen omtrimler kær og neg" ("Sneflokke kommer vrimlende" af Jeppe Aakjær med musik af Thorvald Aagaard – 1916).

Lidt længere mod vest lå "DEN GAMLE GÅRD" (Gammel Korsagergård – Vejlegårdsvej 117). Den var forladt, og ingen ville vel dengang havde gættet, at den nu er istandsat fra a til z. Dengang

fungerede den som lade og var fyldt med halm og hø, undertiden af ikke helt ny dato. Derfor kunne det godt gå lidt hårdt ud over bukser og trøjer, når vi legede derinde. For som legeplads var den udmærket, om ikke autoriseret. Lidt pigtråd var der også på uventede steder, hvilket afstedkom bebrejdelser, tid efter anden. Fortsatte man ud af vejen mod Vridsløselille, vores skolevej til Tåstrup, passeredes på venstre hånd Søren Knudsens smukke ejendom (Korsagergård – Vejlegårdsvej 121), som jeg aldrig har været på nær hold. Søndag formiddag så vi ofte indehaveren af denne gård passere skolen til fods, iført fine klæder, på vej til landsbykirken på bakken.

Over for skolen, hinsides vejen lå en anden gård MARIEHØJ (stuehuset nu Bysvinget 2A). Navnets oprindelse kendes ikke. Den havde vi heller ikke meget at gøre med. Lige på hjørnet, synlig fra flere sider, på det mest fremtrædende sted, lå møddingen og desuden ajlebeholderen. Mens Christiansens var absolut børnesikret og ufarlig, så var dæk brædderne her hos Danielsen i en miserabel stand. Alligevel legede enkelte dumdristige deroppe. Måtte ende galt. Jeg husker, at en eller anden, det var vist hverken nogen fra klokkeren eller Erik oppe fra selve gården, faldt i og kun blev reddet med nød og næppe. Han så farligt ud og stank sandsynligvis formidabelt. Men han klarede den altså. Der var noget med, at han fik fat i en metalstang. Længere oppe ad vejen kom porten ind til gårdspladsen, som jeg dog kun kendte fra flygtige kig i forbifarten. Og indendørs i stuehuset kom vi endnu mindre. Men fra lågen ind til skolegården kunne vi se lige op til laden med uret, der altid viste samme klokkeslæt. I høsttiden stod de vældige porte på vid gab, og tærskæværket var i fuld gang, støjende og støvende. Her boede Erik, sønnen, der allerede på Sønderjyllands turen med ældste klasse så lidt sløj ud, mente nogle (bagefter), men som efter hjemkomsten lægeundersøgte nøjere med det alarmerende resultat; børnelammelse. Dengang havde man ikke opfundet det mere skånsomme; polio. Han var væk i lang tid, undervisning suspenderedes nogle dage, mens man desinficerede skolebygningen med mærkelige apparater og foranstaltninger. Han overlevede, men kom ikke igennem uden alvorlige men.

Så fulgte fru Frandsens hus. Man skulle først op ad den let skrånende havegang. Fra entreen ind i stuen, hvor der duftede anderledes end hjemme. Soveværelset lå til højre, ligeledes køkkenet, og længst mod vest den fine stue, hvor børn ikke kom. Vi blev altid fint modtaget i dette hjem og fik ikke sjældent legetøj udleveret fra et overskudslager: Et lysbilledapparat, der tillige kunne vise "levende billeder". Jeg fik det nu aldrig til at fungere på den måde, hvorimod de smukke, farvelagte glasplader med motiver fra div. eventyr m.v. (hvor mon de er havnet?) med held lod sig vise hjemme på det ophængte lagen efter mørkets frembrud. Lyset var et problem. Apparatet var ganske uelektrisk, beregnet for spritlampe eller lignende. Det skønnedes for farligt, så jeg måtte nøjes med en lommelygte etc. Den kunne være vanskelig at placere. Men resultatet vakte som regel en vis opsigt i familien, der ikke

var forvænt med den slags. Vi fik også lidt mekanisk legetøj og et lille bitte dukkehus. Døtrene hed Eva og Anna, sønnerne Busser og Manse, samt ham der havnede som førstelærer i Tjørring. Han var gift med Ester og havde børnene Gudrun (Gutte) og Leif. Kælenavne brugtes en del på stedet. Fru Frandsen kom fra byen Laven, hvilket navn jeg fandt meget pudsigt.

Far nåede lige at have datteren Eva i ældste klasse, før hun trådte ud i det pulveriserende liv – muligvis også Anna. Jeg fik engang øje på sidstnævnte gennem en lille rude et eller andet sted, og hun begyndte straks at citere "Titte til hinanden", hvilket forekom mig besynderligt, da schlagere og deslige var et temmelig lukket land i vort hjem. End ikke fra radioen opsnappede vi stumper, så vidt jeg husker. Der er nok blevet lukket i tide. Al den slags var, om ikke ligefrem syndigt, så dog "verdsligt" og derfor værdiløs. Begge de nævnte damer grinede ofte, højlydt og en smule støjende, men var ellers hjertensgode mennesker. Busser, den yngste søn, troppede en dag op i matros-uniform (han ville nok meget frabede sig benævnelsen "matrostøj" – sådan kaldtes den beklædning, som drenge i en ung alder, også vi, undertiden blev beordret i) hvilket beviste, at han var startet på det hårde liv i Kgl. Marine. Det gik dog på ingen måde ud over hans stedse gode humør. Han havde altid et grin og en kvik bemærkning tilovers – også over for lavere aldersklasser, hvilket ikke gjaldt i samme grad for den anden broder. Engang havde man, som så ofte, selskabsleg i lærerboligen. Hver deltager i kredsen (siddende) valgte et dyre navn, og hvis han, der var udvalgt/beordret til at stå i midten kunne nå at sige et af disse navne tre gange, før den pågældende opdagede det, skulle der foregå afløsning. Busser havde fornuftigt valgt ordet KÆNGURU og nåede at komme med et drævende KÆN – GU – RU, inden det var for sent – til stor ærgrelse for flere. En anden gang havde han erobret gyngestolen og anvendte i stor udstrækning dette udmærket møbel til nøddeknækning, skønt en nøddeknækker kunne rekvireres. Om sønnen Manse husker jeg intet særligt. Læreren fra Tjørring var vist for resten en svigersøn, og første gang, hans datter ankom til skolen for at lege, var damen 6 år gammel. I kampens hede kom en eller anden klodsmajor til at jukke kraftigt i en vandpyt. Det sjaskede grundigt til alle sider, bl.a. op i hovedet på Gurli, som hun hed. Til alles forbløffelse brød hun øjeblikkelig ud i voldsom gråd og jammer. Vi var ellers vant til lidt af hvert i flokken. Der blev jævnlige vandet høns; buler i panden, skrammede knæ eller cykelskærme, næseblod m.v. Men det varede som regel kun få minutter, navnlig, hvis ingen voksne var at se. Her var det anderledes. Ingen trøstende ord eller forsikringer, end ikke fra de efterhånden hidkaldte voksne – kunne standse oversvømmelsen, og damen måtte hjemsendes – hulkende. Hendes jamren dæmpedes dog i nogen grad af den kæmpestore chokolade-klump, man havde forsynet hende med, langt større, end vi nogensinde havde ejet, selv i de mest kritiske situationer. Hun sjokkede hjem, dvs. op til fru Frandsen, der så indfandt sig et par timer senere – ikke for at spørge, hvad i alverden meningen var eller lignede - tværtimod. Ork dog – ork dog indledte hun – vi er SÅ vant til

det, og så fulgte en lang beretning om, hvad der var sket en juleaften. Det må have været en af de sidste, da damen stadig kun var seks år. Familien havde været i kirke (Tjørring, formentlig) og præsten havde i sin juleprædiken flygtigt berørt tilfælde, hvor mennesker havde gået i mange år med en farlig sygdom uden at opdage det, før det var for silde (hvad det så ellers havde at gøre med hyrderne på marken). Det havde den lille Gytte fået fat på (5½ år), og så var den jul ødelagt. Det KUNNE jo være, hun var et af de tilfælde. Den beretning virkede svært beroligende, og næste gang, pigen kom ud for en hjerteskræende begivenhed, tog vi det langt mere roligt, ja, nogle dristede sig endog til hjælpsomme kommentarer fra spøg og skæmt afdelingen, hvilket på ingen måde hjalp på hendes humør. Derimod kom hun smilende og fornøjet frem i døren, den eftermiddag i januar, da jeg (lidt overflødig) blev sendt derop for at melde afbud. Jo, vi kunne desværre ikke have gæster som planlagt, da der var ildløs i lærerboligen. Gutte havde en lillebror, Leif, to år eller deromkring, begrænset kendskab til mundtlig dansk. Han ytrede f.eks.: "Købmandens kager – gammelt møg". Og en anden gang: "Klokkerens drenge – dumme unger". Især den sidste vakte begejstring og blev flittigt citeret.

Den første brand i byen var ikke hos os, men ude hos KÆR'S, på gartneriet. Jeg var ikke stor nok til at komme på nær hold ved den slags slemme ting. Vi blev parkeret hos fru Frandsen, der alligevel ikke gad gå helt derop (½ km), og fra udkanten af hendes have havde vi da også et udmærket overblik og kunne følge begivenhederne. Det røg festligt deroppe bag drivhusene, og lidt flammer var nogle også så heldige at få øje på. Nu kunne udrykningshorn høres, og langt ude af vejen til Vridsløselille skimtedes en rødlig sprøjte. Få minutter senere for den forbi som et lyn nede i landsbygaden. På vejen op til fru Frandsen havde vi for resten set Kaj, som blandt andet kendtes fra fars kor, gå gennem gaden, tudende i et ildevarslende horn, der skulle meddele folk og fæ, at faren truede om end i betryggende afstand fra den tætte bebyggelse. Næste dag var det søndag, og gæster ankom fra hovedstaden (Kapelvej, onkel Hans med familie). Om de indfandt sig PÅ GRUND AF eller PÅ TRODS AF det skete, vides ikke. Jeg fik lov til at komme med op for at betragte ødelæggelsens vederstyggelighed. Gløderne var nu fuldstændig slukket – selv brandvagten var inddraget, og der var fri adgang til de sværtede ruiner. Jeg husker især, at man fremviste en garage med indhold. End ikke den (bilen) havde man nået at fjerne. Og en besynderlig stank lå over hele området.

Videre ad gaden. Nu fulgte en tom mark og en smal vej, der førte op til det hus, hvor Ludvig boede. Han ejede en ged, hvilket gav betydelig status, og vi fik undertiden lov til at komme på tæt hold. Og så var der det højtliggende hus, hvor BANEMANN holdt til (Bygaden 38). Han var der ikke, da vi ankom til byen, men etablerede et par år efter en lille is bod, hvor der om sommeren kunne erhverves både dem til 10, 15 og 35 øre. Andet end is solgte han ikke. Derimod gjorde han stedet attraktivt ved at opstille et abebur – og senere en hel masse andre bure. Et helt

menageri var der efterhånden tale om – og omsætningen steg væsentligt. Vi opdagede dog, at marekatten skulle man ikke komme alt for tæt på, da den var i besiddelse af skarpe tænder og ikke altid rene negle. I en periode var der vist lidt vanskeligheder med at holde skolebørnene væk fra stedet i det lange frikvarter. Men det har nu nok mest været hos vikarer. Lige over for købmanden (den store købmand - Brøndbyvej 211, hjørnet af Brøndbyvej og Bygaden) førte en lang indkørsel op til det hus, hvor sognerådsformand Hans Sørensen havde bopæl (Brøndbyvej 218). Hans to døtre Grete og Inge (Inge Sørensen, gift Kristensen var i mange år den daglige leder af kommunens to foreningsgårde Højrupgaard og Korsagergaard) var ret gode venner med jævnaldrende i lærerboligen. Desuden tilhørte de afgjort de "flinke" elever – specielt den første, Grete. Den aften, vores fader blev sat i kapellet på Vallensbæk Kirkegård, indfandt hun sig, sammen med en anden elev, Edel Weiss. Da vi kom hjem, spurgte en eller anden moder, hvorfor kun Grete havde vist tegn på sorg, ja, ligefrem havde udgydt tårer. Mor svarede: "Den anden (Edel) kan måske slet ikke. Men hun mødte dog op"

Ved siden af var en anden, bredere opkørsel. Her lå et gartneri, der daglig leverede til torvet i staden, og da vi et år havde masser af pinseliljer, blev der travlhed. De skulle plukkes, bindes sammen med bast (pænt) og bringes op til stedet, hvorfra gartneren så (mod vederlag formentlig) skulle bringe dem ind om morgenen næste dag. Det gav en meget beskeden ekstraintægt i vores hjem – timelønnen var minimal, og det hændte med skam at melde en gang, at gartneren hjembragte hele ladningen, der var usælgelig grundet for store tilførsler. Et lyst hoved i familien fandt på at supplere leverancerne med engblommer, hentet i den lokale mose. De vakte en vis opmærksomhed på Grønttorvet og blev udsolgt.

Vi følger stadig vejens venstre side og når nu frem til huset, hvor fru Sørensen, rengøringskone i skolen, boede (Kirkebakke Allé 3 – dengang et dobbelt hus – i dag ejet af Jens Sørensen). Hun var i familie med den tidligere nævnte Sørensen, skønt denne var nået et par trin højere op. Huset lå på den ene af byens to bakker, og straks efter fulgte indkørslen til en gård, jeg aldrig har besøgt (den var der adskillige af i byen), og som meget passende kaldtes KIRKEBAKKEGÅRD (kun stuehuset er tilbage – i dag Brøndbyvej nr. 204). Så fulgte et ubebygget stykke, før man nåede frem til KÆRS GARTNERI (i dag Tjørnagergård, Kirkebakke Allé nr. 13). Her tjente RONALD i en periode i 30-erne, men jeg kendte ham først langt senere (gennem Ruth). Lidt længere ude kom de såkaldte statshuse. I et af dem boede VIGGO CHRISTENSEN (Virkelyst), et fjernt medlem af slægten, som vi ikke havde omgang med, så vidt jeg ved. Og i et andet havde de en forbandet køter, der kom farende uden varsel, hver gang jeg cyklede forbi på vej til Glostrup. Heldigvis var det ofte i selskab med far, der hjælpsomt trak mig forbi det farlige sted, mens jeg satte benene op på forgafelen. Når jeg senere foretog rejsen alene og muligvis havde indlært en vis velrettet sparketeknik, viste bæstet sig ikke.

Et par hundrede meter fremme, førte en smal vej hen til fyrværkerifabrikken, som lå et godt stykke fra anden bebyggelse, midt på den bare mark. Og lidt længere fremme, helt ude ved vejen, boede familien: Manden (fyrværkerimesteren), konen, som jeg kendte en smule til, og som var særdeles flink, sønnerne Knud og Mogens. Sidstnævnte var med på 4 dages turen til Midtjylland i 35, og var også med i børnekoret ved begravelses højtideligheden i kirken (far) og var i det hele en flink fyr. Så var der døtrene Jonna, Bente og lille Ida, som jeg fulgte fra første skoledag i Vallensbæk og videre i første mellem, Tåstrup. Det var hende, der ganske grundløst fik en ilde medfart af den ellers ret fredelige frk. Fog. Alle børnene derudefra medbragte en speciel duft, der røbede, at de kom fra en fabrik, hvor der rodedes (undertiden lidt skødesløst) med diverse kemikalier. Jeg satte stor pris på denne familie. De kom til byen et par år senere end vi. Desværre er der lidt mere at fortælle om dem.

Vi flyttede til Haslev i 37, og i det følgende par år skete nogle slemme ting. Jeg husker især to avisoverskrifter. Det har nok været i Kristeligt Dagblad: "Seks børn indebrændt i husmandshjem ved Hjørring" og så "Fire dræbt ved eksplosion i fyrværkerifabrik". Det var en lørdag formiddag, midt om vinteren. Travlhed i værkstedet, hvor 4 eller 5 mand var i fuld gang. Faderen (indehaveren), de to sønner og en medhjælper. De befandt sig alle i baglokalet, hvorfra der kun var udgang gennem hovedafdelingen. En af dem var ved at blande aluminiumspulver med et andet kemikalium. Der må være opstået en gnist, hvilket var nok. På få sekunder var alle spærret inde. Jeg tror, de benyttede vinduerne, rullede sig i sneen og blev bragt på hospitalet efter alt for lang tids forløb. Alle omkom. Næste dag drog mange københavnere af by for at se omfanget. På et tidspunkt holdt 200 biler derude, og end ikke i privatboligen kunne familien (resten) være uantastet. En læge måtte hentes, enken fik en beroligende indsprøjtning og blev kørt hen hos bekendte. Jeg husker, at Salhøj i Haslev forklarede, hvordan det hele kunne være undgået eller mindsket, hvis en bestemt bygningskonstruktion havde været anvendt (delvis løst tag). Fabrikken genopførtes samme sted.

På den anden side af TORVEVEJEN, som vejen til Glostrup også kaldtes, af en eller anden grund, boede KARL, som var med i fars kor og sang tenor-solo ved koncerten i Vallensbæk kirke. Det var "Den skønne jordens sol gik ned", en sjældent brugt Ingemann/Weyse. Det klarede han meget godt. Anna Frandsen var solist ved samme lejlighed.

Længere inde mod byen, lige nord for kirken, lå Peter Petersens gård KIRKEBREDEGÅRD (nu Kirkebakke Alle 12). Døtrene hed Rut og Æble, og de sås undertiden med den sjove frikadelle-frisure a la Maldrubine i filmen Nøddebo Præstegård. Engang fik vi lov til, uden voksen-ledsagelse, at fremvise kirken over for københavnergæster, bl.a. Arne Jørgensen (Lundby). Tårnnøglen var også med, så selskabet begav sig op ad den besværlige snævre trappe. Efter endt klokkeinspektion uden uheld skulle vi ned ad den stejle stige, og Arne fik pludselig den forrykte indfald at kilde Karen (13 år). Denne greb forskrækket for sig af frygt for

nedstyrt og fik heldigvis også fat i et reb. GGGOOONNNGGG lød det ud over den ganske by, helt uden for klokker Nielsens program. Nede på kirkegården mødtes vi af en grinende Peter Petersen (Kirkebredegård), der interesseret spurgte, om vi havde været oppe at se på udsigten. Også hjemme i baghaven havde man bemærket afvigelsen, da alle var udendørs. Der skete dog intet videre i sagen, da alle medlemmer af familien Christensen denne gang måtte erklæres komplet sagesløse.

Forbi kirken og missionshuset, ud af Brøndbyvester vejen, ad hvilken rutebilen med Holger ved roret foretog turen til staden. I et af husene (Statshusene nr. 2 – Brøndbyvej nr. 166 eller 162) boede Elmer, en skoleelev, der var kendt viden om for sin formidable appetit. Otte søndags bøffer på under et kvarter, påstod nogle. Desværre kunne det mildest talt godt ses på figuren, stakkels fyr. Han havde det vist ikke bedre end godt (udtryk af nyere dato) i skolen, hvor opfindsomme kammerater ikke sparede på viddet.

Tilbage mod byen: På sydsiden af vejen boede Egon (Brøndbyvej 195 – huset nedrevet og et nyt opført), elev i skolen. Han var vist adoptivbarn og voldte forældrene en del bekymringer, hvilket MÅSKE var grunden til, at far måtte tage sig lidt specielt af ham. Jeg husker en bestemt lejlighed. Det startede med, at drengen gjorde sig skyldig i en eller anden forseelse og blev smidt ud. Lidt efter tog far spanskkrøret (det var nu dansk fabrikat) og forlod rummet. Kort efter kom begge tilbage, Egon mumlende et par lavmælte kommentarer (sikkert forbandelser), men ellers ret upåvirket. Den slags barske tildragelser, der gjorde et uudsletteligt indtryk for resten af flokken, var sjældne. Jeg husker kun to gange. Det fremgik med al tydelighed, at far kun nødig anvendte denne løsning og altid som sidste udvej. Ej heller lussinger oplevedes tit i klassen. En enkelt nakkedrag kunne observeres, men måtte anvendes med forsigtighed, f.eks. hvis offeret sad og suttede på en blyant. Og det var til trods alt en periode, hvor der uddeltes rigeligt af den slags i mange danske skoler. Vallensbæk lå langt nede i statistikken, vil jeg tro.

Egon optrådte iført sygekassebriller og som regel plusfours (sås ofte dengang, hvor utroligt det end lyder). Jeg ved såmænd dårlig, hvori hans forbrydelser bestod. Mig har han aldrig generet. Det værste, jeg kan erindre er hin vintereftermiddag ved 14-tiden, da han aftalte med et par andre, hvordan det skulle foregå om aftenen: "Vi går hen og "lærker" isen på gadekæret. Jeg er der kl. 8 med lamper og spader og det hele". Det var i slutningen af en længere frost-periode. Isen på gadekæret "kunne bære" for længe siden til stor glæde for landsbyens ungdom, og nu mente nogle altså af en eller anden grund, at det måtte der sættes en stopper for. Sær fornøjelse. Måske lå der dunkle, ukendte hævnmotiver bag.

Lige i nærheden boede Konrad Møller (huset på hjørnet af Brøndbyvej og Højrupgårdsvej – Brøndbyvej 193 – nedrevet og erstattet af et nyt), der hvert år hen i november cyklede sognet tyndt for at indsamle til "Julens glæde". Det var vist noget med at yde et hårdt tiltrængt bidrag til en lidt gladere jul for de ringest stillede.

Før købmandens bod lå et stort oplagsskur, som jeg sjældent har set indvendig, og så stod der en benzintank med prisangivelse – noget i retning af 27 øre + 5 øre (skat) – et højt skrummel, der i hvert fald i starten betjentes med håndkraft (ganske som pumpen hjemme i køkkenet). Så kunne køberne selv afgøre, om der skulle pumpes 1,5 eller 10 liter op i det gennemsigtige, højtstående glas, hvorfra væsken derefter kunne sives ned i køretøjstanken. Der duftede altid kraftigt og brandfarligt i de nærmeste omgivelser, og cigarrygning var ikke tilrådeligt. Et par trin førte op til selve bixen, der modtog den besøgende med den typiske og af mange kendte duft af blandet landhandel; gummistøvler (røjser), overalls, kaffe, brød, kød, petroleum, spegesild, foderstoffer, haveredskaber m.v. Det meste leveredes lige over disken, men der var dog mulighed for at kritiske kunder kunne eksaminere varerne, hvis det fandtes nødvendigt; veje tomaterne i hånden, stikke fingrene ned i den grønne sæbe, klemme lidt på rugbrødene, som var uindpakkede, løfte på spegesildene og prøve størrelsen af de bildæk fabrikerede sutsko – inden de gik hjem og vaskede sig (etagevask) efter dagens dont. En formiddag, da jeg ikke havde andet fornuftigt at udrette, anmodede mor mig om at hente for 50 øre filet hos købmanden. Muligvis slog bornholmeren i det samme eller en lastbil larmede forbi derude – jeg opfattede ikke ordet rigtigt. Den flinke Henning, der havde forladt skolen et par år før og nu ekspederede, så lidt tvivlrådigt ud ved ordren, men konkluderede dernæst: "Det må være syltetøj". Jeg mente, det nok kunne passe og overværede, at han skovlede op fra en metaldåse på et stykke papir. Den bløde pakke blev anbragt på køkkenbordet og 10 sekunder efter kom mor ind i stuen: "Hvad ER det dog, du har købt??", først den dag lærte jeg et nyt ord: Filet, samt forstod, at det var noget ganske andet end GELE. Fuldstændig glemt var åbenbart de fyldte hylder i viktualiekælderen, sæsonens bærplukkeri samt det forhold, at visse varegrupper ALTID produceres hjemme. Vi brugte vistnok pakkens indhold, som på ingen måde kunne måle sig med det sædvanlige.

Af uniformerede personer sås kun postbuddet, Holger (chauffør i rutebilen), taxachaufføren, falckreddere, brandfolk (en sjælden gang m.fl.). Derimod ALDRIG politi endsige toldmyndigheder. Derfor foregik et uhindret salg af høkerbajere, der åbnedes på stedet og indtoges her ved disken. Det foregik også efter, at vi var rejst, og selv den nye anden lærer deltog, hvilket i høj grad forargede byens missionsfolk – til hans store glæde. Der var i det hele taget et pænt ølforbrug i landsbyen, vel først og fremmest på de udendørs arbejdspladser. Det lå givetvis ikke under normalen. Ud mod gaden, mod vest, vendte en karnap, og bag denne befandt sig købmandens opholdsrum, men hvad der foregik her, forblev en gåde. Jeg (vi) havde kun været indenfor i ganske få af byens huse, og det samme gjaldt i nogen grad de voksne.

Bækken, der dengang var betydeligt vandrigere end senere, adskilte købmandens have (den store Købmand – Brøndbyvej 211) fra Kirsten Olsens (Bygaden 28). Denne dame tilhørte så afgjort gruppen DE GAMLE. Hun var jævnaldrende med vores farmor Ane, gik som hun med

hovedkyse hverdag og søndag, - helligdag - og søgnedag. Hun smilede og lo meget ofte, endog i selskab med børn, hvorved nogle af de utallige rynker forsvandt, og andre opstod. Det hævdedes, at hun engang tabte tænderne midt i en munter episode. Det forstod jeg aldeles ikke, da jeg endnu, i jublende uvidenhed, troede, at disse udgjorde en fast bestanddel af personen. Det varede mange år, før jeg blev klogere, hvilket viser, at protesefabrikanterne slet ikke var så dårlige dengang. Det afslørede hen ad vejen, at talrige slægts-medlemmer var i samme situation. Den gamle dame blev et par gange fotograferet sammen med farmor, og de klædte hinanden helt vel. Hun var født i en by, der ikke lå så forfærdelig langt væk: TORSLUNDE – hinsides TÅSTRUP, og i al den tid, jeg kan huske, blev hun passet af datteren KATRINE – også et ejegodt menneske. Et par år efter, at vi var flyttet til Haslev, var nogle af os som så ofte på besøg i Snoldelev, og i den forbindelse planlagdes nu en søndagscykeltur til Kirsten & Katrine i Vallensbæk. Først på programmet stod samlet aflytning af Århus-højmesse i radioen, en ret ny og mageløs opfindelse, som alle ældre dengang beundrede dybt resten af deres dage. Prædikant: SKAT HOFFMEYER. Men snart viste det sig, at det, han sagde, ikke helt svarede til forventningerne, og da han oven i købet anvendte udtrykket MIN SANDTEN lukkede man definitivt, og børnene (vi) blev henvist til gadeboldspil, mens søndagssuppen kogte færdig. En af os (det var ikke mig denne gang) glemte alt om trafik og løb uagtsomt ud foran en cyklist, der dels måtte bremse og dels fremsatte flere udtalelser, hvoraf nogle ikke hørte hjemme på en fredelig søndagsformiddag. Der var ingen sårede, kun forskrækkede. Legen genoptoges dog.

PRÆSTEGÅRDHAVEN.

Så gik det op ad byens bakke nr. 2, som dog var langt mere beskeden og nok kunne overses af bilister, men ikke af os, der færdedes pr. cykel eller gåben. Til venstre lå præstegårdshaven – stor og mørk, med en låge ud til vejen. Denne anvendtes som indgang (mod betaling??) når der var basar. Dette indtraf et par gange under Vallensbæk-opholdet og var en stor begivenhed. For mig indgik den i den sparsomme række af landsby-forlystelser. De voksne så noget anderledes på det. Og lige i nærheden af samme låge var der engang is salg. Mor havde givet tilsagn om fabrikation af et betydeligt kvantum is til lejligheden. Som ved fremstilling af andre lækkerier var hun også her overordentlig dygtig. Der blev fremstillet creme med masser af æg, sukker, vanilje, der blev – ikke uden besvær – fremskaffet en stor is klods (eller hvad det kaldtes), og udhugning af denne i små stykker var ej heller så lige en sag. Disse blev så blandet med salt, hvorved temperaturen på uforklarlig og forunderlig vis raslede ned. Det sjove apparat var for længst hentet frem fra kælderen, rengjort, monteret, og metalbeholderen i midten var fyldt 3/4 op med den lækre creme. Så kom den manuelle afdeling. Håndtaget skulle her drejes rundt et betydeligt antal gange, før resultatet opnåedes. Her fik vi lov at være med. Endelig kom det spændende øjeblik: Beholderen blev åbnet, og nu gjaldt det frem for alt om at undgå neddrykning af

kuldeblanding (salt!!) i denne, hvilket kunne medføre totalødelæggelse. Der blev uddelt mikroskopiske smagsprøver, og produktet skulle nu opbevares så køligt som vel muligt, hvilket kunne give problemer, indtil et passende antal portioner var færdigfremstillet. Ved hin basar var rygten spredt viden om og da salget åbnede, var køen betydelig. Også Henning, lillebroderen i familien, tog opstilling, med hånden fastknuget om den medbragte 10-øre – og nåede efter eget udsagn frem præcis i det øjeblik, hvor der meldes UDSOLGT. Det gjorde et uudsletteligt indtryk. Men der var meget andet at kigge på. Luftgynger og karruseller glimrede ved deres fraværelse, hvorimod bold- og ringkastning havde opnået godkendelse. Så var der tombolaen, hvor man for et beskedent beløb kunne konstatere, at der ikke var vundet noget. Den forunderlige FISKEDAM gennemskuede jeg aldrig. Jeg troede faktisk, at der var en slags dam bag forhænget, skønt præmierne var tørre og pæne. Jeg kunne slet ikke forestille mig noget så prosaisk som en eller anden person (sandsynligvis kendt af os), der stod deromme og efter behag fastgjorde dit og dat på krogen. Kun et sted kom jeg indendørs på denne basar. I den primitive bygning der husede AFRIKA – udstillingen. (Måske var der dog, med henblik på voksne ol. indrettet kaffestue i selve gemakkerne). Her sås en masse mærkværdigheder, som vi højst havde måbet over i en eller anden bog fra de hjemlige hylder, men aldrig nogensinde været på nært hold. Der var krukker, fade, skåle, køkkenredskaber, måtter, primitive møbler og andre fredelige rekvisitter. Men der sås også grumme våben, vel mest til DYRE jagt og diverse trofæer. Jeg husker ganske tydeligt en stor, gulnet, men dog rengjort hjørnetand, der sagdes at stamme fra et (formodentlig nedlagt) næsehorn. Og så var der en hel masse billeder, der gav et levende indtryk af livet blandt dyrene og blandt "de vilde" i dette mærkværdige land, der endnu dengang kun kunne nås efter ugelange skibstogter.

Det hændte dog, at nogle af dem, vi kendte, vandt i lotteriet. F.eks. lykkedes det en af vore faste fra Snoldelev at hjembringe en slags chatol. Pladen kunne låses op og anbringes i vandret stilling som en slags skriveunderlag. Det måtte dog tilrådes at fylde skufferne op først, da møblet ellers uvægerlig væltede forover.

PRÆSTEGÅRDEN.

Selve præstegården var et spændende sted (Bygaden nr. 26), som jeg kun fik lejlighed til at studere i begrænset omfang. Der var tre sammenbyggede fløje, stråtake – i det mindste i starten, som dog lykkeligt undgik ildløs på noget tidspunkt. Lige efter førnævnt haveindgang fulgte en slags køkkendør, der efter et par trin førte ind til en slags bryggers. Og lige til højre lå et meget spændende rum, måske det der blev brugt ved konfirmationsundervisning. Her så vi engang lysbilleder (gammeldags glas-) fra fjerne lande, primitivt, sort-hvid, men for os meget interessant. Det foregik i søndagsskole sammenhæng, og det var en af sønnerne (HANNI) der var kommentator. Det var, i hvert fald for mig, en uforglemmelig oplevelse, bare at se lysbilleder, noget, som vel ikke er højt i kurs i disse video tider. Det mørke rum, med de kun halvt

genkendelige ansigter og så det store billede, der på forunderlig vis dannedes deroppe på lagenet. Længere inde i huset fulgte køkken og studerekammer, hvor talrige opslagne bøger undertiden røbede et ikke ubetydeligt arbejde med forberedelse af søndagsprædiken. Herfra en dobbeltdør til den nordvendte havestue, der dog kunne opfyres fuldt ud ved vintertide, og som ved hjælp af en overdimensioneret karnap gav godt udsyn over træer og buske. Møbler, bøger, vægbilleder var nok et nærmere studium værd, da pastoren tidligere havde virket i Slesvig, endog i tysker tiden 1864-1920, hvilket hjemmet i høj grad bar præg af. Men der var sjældent lejlighed til at gå rundt og kigge uforstyrret. Også sproget, udtalen var hos den samlede præstefamilie uforfalsket rav sønderjysk. En dør førte fra studierummet ud i en stor gang, hvor hoveddøren, den til hædersgæster o. lign. befandt sig. Her førte også en trappe til 1. sal, der efter sigende rummede en slags værksted, hvor de ret fingernemme sønner forarbejdede ting og sager, bl.a. til basarer. På det øverste loft, hvortil der kun var stigeadgang, logerede en husmår, som præsten ikke gjorde noget særligt for at ombringe, da den havde en dæmpende virkning på rotte- og (måske mest) musebestand.

Udhusene rundt om den brostenstoppede gård med et eller andet træ i midten kendte jeg kun meget flygtigt fra hastige indkig. Vi kom som regel ind ad bagdøren og besøgte i øvrigt ikke stedet særlig hyppigt. Jeg mener dog, at den tidligere vognport også her på stedet var omdannet til garage og rummede et for en præst nogenlunde stateligt automobil, (sådan hed det dengang). Han tilhørte dermed sognets ganske lille gruppe af privat personbilejere.

Det berettes, at pastoren, vistnok efter vor bortdragen, en aften skulle af sted til Herstedøster i fuldt ornat, for at medvirke ved en eller anden kirkelig højtidelighed. Bilen strejkede på det mest kritiske tidspunkt, gode råd var dyre, så der måtte sendes bud efter Simon, slagteren. På grund af travlhed nåede denne ikke at ommøblere ladet, så da de efter temmelig lang forsinkelse ankom til pladsen foran kirken, hvor en utålmodig, men høflig skare ventede, steg præsten ud af en bil med en hvid kasse på ladet, hvorpå stod: Kød, flæsk, pålæg.

Som nævnt snakkede hele denne familie et uforfalsket sønderjysk, hvorimod min egen familie derhjemme i førstelærerboligen anvendte sjællandsk i diverse variationer, lige fra Vallensbæksk over sallevsk – med tydeligt præg af 4 år på Haslev seminarium – og til klingende sydsjællandsk. I lighed med sine søskende holdt mor stedse fast ved denne særprægede dialekt, trods mange, mange år i andre egne af øen, bl.a. en række københavner år). Når jeg senere hen traf personer, der talte sønderjysk, tænkte jeg uvægerlig på Lorenzen i Vallensbæk. Det samme gjaldt for resten, når jeg fik øje på et mandspersonshoved med stærkt reduceret hårpragt.

I kirken forekom vendingen: Han, som sidder (sitter) på tronen og lammet. Det sidste ord voldte hovedbrud (mit), da det selvfølgelig udtaltes uden stød. Så jeg troede i lange tider, at præsten omtalte en

person, der "sidder på tronen og ER lammet". Og da jeg forstod, der var tale om selve Gud, var forvirringen total. Mærkeligt nok spurgte jeg ingen voksne til råds. Søskende turde jeg ikke gå til af frygt for hånende ord.

Juleplatter kendes vel af de fleste, og både de fra Den Kgl. og de bingske (Bing & Grøndal) pryder mangan dansk dagligstue væg – ofte på lidt dominerende vis, synes nogle. I 30-erne fik man rundt om i sognene den kvikke ide at fremstille en slags kirkeplatte. Motivet var det stedlige gudshus, og i en hjørneoval anbragtes et mere eller mindre vellykket præstebillede. Således også i Vallensbæk. Der hjembragtes for en sikkerheds skyld et betydeligt oplag, så der var nok til alle. Desværre gik salget trægt, og de flunkende nye, men altså usælgelige platter hobede sig op – af en eller anden grund i førstelærerboligen, der heldigvis var rummelig. Mor bemærkede tørt, at grunden til kundernes tilbageholdenhed muligvis var (delvis) at præstens kontrafej ikke just prydede kunstværket. Så vidt det vides overlevede ingen af dem flytningen til Midtsjælland i 37. Men sikkert findes enkelte eksemplarer på Vallensbækske lofter eller i pulterrum den dag i dag, og nogle er måske endog havnet i det lokalarkiv (nej), som byen sandsynligvis har oprettet i lighed med alle andre.

Efter hjemkomsten fra sygehuset på Nylandsvej hin sørgelige januaraften i 37 skulle mor meddele om dødsfaldet forskellige steder. Det skete telefonisk, og præsten modtog budskabet med et "Min hjerteligste deltagelse". Mor fandt, måske med urette, at denne ordlyd udtrykte større medfølelse end sognerådsformand Palms "Min største medfølelse".

Under krigen brugte præsten nogle af de mange ledige timer, som embedet trods alt levede i ugens løb til et bijob, der lå temmelig fjernt fra prædikanthvervet: Han opdrættede bævere med produktion af skind for øje. Undrende menighedsmedlemmer kunne nu træffe pastoren i den årle på vej til dagens første og ikke ubetydelige fodringens og pasningsrunde. Han var iført overall med lynlås hele vejen ned, passende hovedbeklædning og – vigtigt – solide, tykke læderhandsker, da de indespærrede gnavere ikke fandt sig i alting og var i besiddelse af et solidt tandsæt. I et af de første besættelsesår aflagde et par af os søskende besøg i byen, sikkert på vej fra Snoldelev til hovedstaden. Først langt senere forstod jeg, at det vist i grunden var grumme ubelejligt. De to rare mennesker lod dog som ingenting. Han optrådte i ovennævnte kostume og ytrede indledningsvis: "- eller I kan også få kærnemælk med fløde og sukker. Det slukker tørsten godt", idet han gik ud fra som givet, at vi var vand smægtelsen nær efter den 20 km lange cykeltur i rygvind. Og senere lød det: "nu ved jeg, hvad vi gør. Vi kan slå et telt op". Han har muligvis skønnet, at opholdet blev af længere varighed, (hvilket IKKE holdt stik) og samtidig modtaget forbud mod betrædelse af stuerne, som det tydeligt fremgår, var han en mand, som jeg (måske vi) satte stor pris på.

Fjorten år senere, Sundby hospital, var han sammen med sønnen ved mors sygeleje, da hun fik nadveren. Alle mente, at hun var lige ved at gå bort (der gik dog endnu nogle måneder), sommeren var

voldsom, og da præsten (den ældre) var ved at gå ind (ned) i sønnens lille 4-dørs Renault, lød et højlydt AV. Det var chaufføren, der havde lukket en dør lidt for tidligt. Meget ubehageligt.

Igen gik nogle år, og mange mennesker samledes i Vallensbæk kirke omkring en bære. Else var også med. En smuk højtidelighed. Sønnerne talte, og bagefter udvekslede vi gamle minder i missionshuset.

Hans kone havde et lidt stirrende blik og mindede mig, med skam at melde, om den skrækindjagende, men i grunden godmodige troldekone i eventyret "Drengen hos Hedetrolden", der fandtes på de hjemlige boghylder. Lidt uretfærdigt, da hun var meget rar og venlig, selv mod børn. Lidt aparte fandt jeg dog hendes påklædning og ikke mindst den højtsiddende frisure. Også hun røbede på forskellig vis at være kommet sydfra. Mor påstod, at præstegårdskaffen var endog meget kraftigt fortyndet. F.eks. i forhold til førstelærerens. Den slags havde jeg ingen forstand på. Men det skal såmænd nok passe.

SØNNEN HANNI (JOHANNES).

De første gange, jeg så ham i en meget ung alder, imponerede han ved at kunne "bevæge håret", dvs. udføre frem og tilbagegående bevægelser af hovedbunden. Han ledsagede præstationen med en slags grin og ønskede vel ad denne vej at udtrykke en speciel form for børnevenlighed. Så vidt vides optrådte han anderledes over for voksne. Som led i underholdningen ved en sammenkomst i lærerboligen udførte han, bistået af faderen en lille sketch. Personerne var: Faderen - pastor Lorenzen og sønnen - Hanni.

Sønnen: "Jeg er meget nervøs for eksamen i morgen. Det går aldrig. Det er svært med alle de personer i Det nye Testamente."

Faderen: "Lad os nu se. Vi prøver et eksempel. Hvem var Zebedæus' fars søn?"

Pinlig tavshed.

Faderen: "Jeg hjælper lidt på gлед: Hvem er din fars søn??"

Sønnen: (Begejstret) "Det er jeg".

Faderen: "Der ser du. Ikke svært. Det går nok i morgen.

DAGEN EFTER VED DET GRØNNE BORD. Personlisten udvides en smule. Eksaminator - også pastor Lorenzen.

Eksaminator: "Nå, lad os så høre. For eksempel vil jeg gerne vide, hvem der var Zebedæus' fars søn".

LILLE PAUSE.

Eleven (glædesstrålende): "Det var jeg".

På denne og lignende vis underholdte man sagesløse gæster i årene 1930-36, før HER ER DIT LIV, LYKKEHJULET, KONFRONTATION.

Missionær Lars Åge havde talt i missionshuset og skulle befordres til toget. Det foregik i præstens Opel med Hanni ved rattet, og jeg fik lov til at komme med. Bilture var sjældne og eftertragtede, selv de korteste. Så gik det da af sted i den mørke, kolde efterårsaften, det har nok ikke været vinter. Jeg husker ikke, at der var hundekoldt i Opelen.

Dengang havde man af uransagelige grunde endnu ikke opfundet bil opvarmning. Op ad Torvevejen, der kun i brudstykker består den dag i dag, over banen ved de primitive bomme og ud på landevejen, der på det tidspunkt endnu ikke var adlet til HOVEDVEJ. Herfra udsyn til jernbanen, et damptog passerede netop i fuld fart med et flot ildrødt, viftende lokomotivskær. Det var første gang jeg så dette syn og troede naivt, det var selve ilden, der var på vej ud af skorstenen. En uforglemmelig tur, men resten er dog glemt. Den fik et for mig lidt pinligt efterspil. Præstefolkene skønnede, at resten af børneflokkene ikke burde snydes, og for at skabe balance arrangeredes nu for dem en anden Opel tur, hvor jeg ikke skulle med. Det var dog åbenbart for enhver, at denne udflugt var betydelig længere og langt bedre planlagt. Jeg følte mig i høj grad snydt, og kun lidet hjalp det, at jeg ved hjemkomsten fik overrakt en flødekaramel (i dobbeltstørrelse) fra traktementets overskud.

Hanni tog sig, sammen med broderen, ofte af søndagsskolen, som vi forventedes at frekventere helt regelmæssigt. (Eftertryk på "skole"). Det KUNNE også indebærer lysbilledoplevelser som tidligere omtalt, men oftest betød det et temmelig langt begivenhedsløst ophold i kirken (forekom det mig). Det har nok været en times tid, et helt uoverskueligt antal minutter for en otteårig. Og endda var Hanni ikke den værste, når det drejede sig om at gøre stoffet levende. Han skulle f.eks. forklare ordet "omvendelse": Det er ikke som en flok soldater, der går hen ad vejen og pludselig vender om". (Et syn, vi aldrig havde oplevet på de kanter. Kom der endelig tropper til byen, var de til vogns). En anden gang fornemmede jeg pludselig en voldsom vandladningstrang på et yderst uheldigt tidspunkt - længe før ceremoniens afslutning. At forlade lokalet lige på stedet havde jeg ikke mod til, og det havde givetvis medført påtale. Jeg skulle igennem det. Nu manglede kun den afsluttende "Brødre og søstre". En sang, jeg altid vil huske. Den er ellers ikke så dårlig. Nu kommer 2. vers - og endelig 3. vers. Der var ikke flere. I ekspresfart over til det meget primitive rum i hjørnet. Det var bl.a. en tjærestinkende rende, træ, der førte ud i det fri, og som kunne anvendes af personer af forskellig højde. Ret praktisk.

Jeg traf ham igen - her i byen. En personvogn standsede pludselig, og Hanni råbte godav. Inde i sad hans hustru, der - trist nok - på et meget tidligt tidspunkt i deres ægteskab blev anbragt på Sct. Hans. Dårlige nerver, som det så skånsomt kaldtes. Det blev til mange år - bitre for ham som for hende. Børn var der (heldigvis) ingen af. Hun døde først, så vidt vides. Her var de altså begge - på gaden i Roskilde. "Kan du hilse pænt på lærer Christensen", lød det - som til et barn. Så gik igen nogle år, hvorefter han sås i præstekjole på Sundby Hospital som nævnt, og et par måneder senere tilsagdes vi til hans bolig på Hovmestervej (var det vist). Der skulle aftales det praktiske angående begravelsen i Haslev. Bagefter kom vi til at tale om konfirmationsforberedelse: "Jeg kender kollegaer, der næsten er grædefærdige, før de skal ind til ugens prøvelse: Undervisning af de unge i kristen børnelærdom. Man skal sandelig stå tidligt op, hvis det skal gå. Mange af dem er vokset op her på Nørrebro og

er stærkt præget heraf. Her kræves en kombination af naturlig myndighed og så god forberedelse og tilrettelægning". Sidste kapitel. Igen Vallensbæk kirke. Ringen sluttet: Pastor Johannes Lorenzen var død, og mange mennesker samledes omkring båren. Smukke og sande ord blev udtalt om hans virke – både her og hist. Else og jeg var blandt tilhørerne.

SØNNEN FRITZ.

Også den anden søn gik i faderlige spor. En dag i 1935 hørtes en minidiskussion i lærerboligen – om bl.a. trosbekendelsen. Det hævdedes fra pålideligt hold, at jævne og måske kirkefremmede folk ved dåben kunne gribes i at besvare spørgsmålet "Forsager du djævelen -----" med et klingende NEJ, hvortil præstesønnen stilfærdigt og fornuftigt bemærkede: "Det er nok ordet FORSAGE, der volder problemer".

Adskillige år senere, i 1947 begav 4 ungersvende (HC, Poul, Asger og Ut) sig ud på en ekspedition til området nord for Aarhus – Herning og nåede på et tidspunkt frem til Hirtshals. Det var rygtedes ad omveje at Fritz beklædte embede i denne stad, og vi besøgte ham. Det kom muligvis lidt ubelejligt, da der på det tidspunkt savnedes en kvinde i huset. Men det blev dog til kaffebord – ikke overdådigt – i det nære KFUM, vel nok hans pensionatssted, og det hele forløb nogenlunde hyggeligt.

Syv år gik, og den allersidste dag i det år 1954 lejede vi en VAUXHALL P 966 i Hjørring. Med i selskabet var Neting, mor, Kis og Ut. Turen gik blandt andet til Hirtshals, hvor vi ganske flygtigt aflagde visit hos præsten, der omsider havde fundet en (god) livsledsager. Turen var på 82 km og kostede kr. 39.

Det var sidste gang, jeg så eller hørte noget til Fritz Lorenzen.

DATTEREN LOUISE.

Datteren husker jeg ikke meget om. Hun gik med en speciel (ubekvem) slags briller og lignede faderen (og broderen Fritz). Hun havde en eller anden forbindelse med KFUK i Haslev, og i den anledning aflagde far, mor og Ut (muligvis flere) besøg i Vestergade i vinteren 1935. Desuden virkede hun for et missionselskab (husker ikke hvilket) og var måske den, der hjembragte en god del af udstillingsmaterialet til basarerne. Hun kom i præstegårdshjemmet med lange mellemrum.

En lang, flot indkørsel førte ind til præstegården, men på sin vis vendte denne ryggen til en stor del af landsbyen; skole, missionshus, kirke, flere gårde osv.

Færdig med præstegården og folkene der.

Videre i gaden. Lidt længere mod øst, forbi ovennævnte bygning sås en vældig garage, næsten hangar – efter landsby mål. Heri kunne huses – efter dygtig bugsering – byens bus (rutebilen) der flere gange daglig befordrede folk til et hjørne i hovedstaden (Ålholm plads og senere Toftegårds plads). Jeg studerede flere gange dette tekniske vidunder nøje, og stavede mig igennem de mærkelige ord STUDEBAKER og FEDERAL. Opdagede også efter en del knæ kravlen, at styringen foregik i det store hele som på alm. personbiler. Målt med nyere alen var

køretøjet på ingen måde imponerende. Det kunne rumme 27 siddende personer (udnyttedes stå muligheder blev tallet anderledes). Under mit ufrivillige ophold i Værløse-lejren sås det en enkelt gang, at ca. 80 værnepligtige og granvoksne personer kunne stuves deri. Det var en bus af samme størrelse som den i Vallensbæk. Opvarmning var der ikke meget af, toilet var en dårlig vittighed, og bagagerummet forefandt på taget, hvor kufferter kunne stuves i alle vejrlig. Kapaciteten var som nævnt ca. halvdelen af en moderne diesel bus. Til gengæld spandt den indsmigrende og nogenlunde stilfærdigt, hvor de nyere brøler højlydt. Der duftede hyggeligt af diverse fremmedartede træsorter, der prydede instrumentbrættet og andre dele af indretningen. Dør oplukningen var af den sjove, fuldmekaniske slags, hvor HELE døren svinger ud – ofte i hovedet på alt for ivrige påstigende.

Holger, chaufføren, boede i nærheden – i stuer, der efter min mening var alt for uanselige for en så betydningsfuld person. Her kunne han for en gangs skyld træffes UDEN kasket og uniform, der ellers usvigelig sikkert hørte med til hvervet. Det skete således den dag, vi afleverede en æske (skotøjsæske) indeholdende blodpølser (omhyggeligt emballerede) der så skulle afhentes ved endestationen af et Salhøjsk familiemedlem.

VEJEN OMME BAGVED.

Her lå nu en gård – eller var det gartneri – og i nærheden førte en halvdårlig vej ud til fjernere dele af sognet, hvor jeg aldrig kom noget videre. Her fandtes lokaliteter som "Syvhøjgård" (Brøndby kommune), "Stjernebjerg" m.fl. Men en anden vej førte ned "bagved", over bækken, så man pludselig igen befandt sig i området ved missionshuset. Tilbage til præstegårdens indkørsel.

DEN GAMLE BY.

Henne ved hjørnet, lidt mod øst, drejede vejen 90 grader og tog retning mod stranden. Et hus lå helt ud til kørebanen (nu Bygaden 11), og her fandtes pludselig – til glæde for børn og en del voksne – en forretning, hvor de først og fremmest, ja, i starten vel kun, solgte flødeis, dette produkt der nu var ved at blive hvermands eje. KADDARA IS læstes der med påtrængende bogstaver. Dette navn, der for længst er forsvundet fra telefonbøgerne, er oprindeligt et grønlandsk udtryk. Interessen for denne fjerne landsdel var stigende på den tid. Vores faster Margrethe kaldte hårdnakket varen for KADAVER IS, til mors store fortrydelse. Påtale det turde dog hverken hun eller hendes gemal. Dertil var de alt for beskedne. Vi børn hentede mange lækkerier på dette sted, dog kun ved særlige begivenheder, og kun så langt de begrænsede midler rakte. Eksamen var et af de tidspunkter på året, hvor et vist snolderi blev tolereret. Der fandtes således på et tidspunkt hele 5 butikker i denne lille by, et ret imponerende tal. I dag sikkert ikke en eneste. Overfor dette tillokkende sted lå den mark, hvor langt senere den nye skole blev opført,

inden man så forsmædeligt nedrev den gamle. Og desuden var der en ager, hvor forargede missionsfolk sagdes at holde udvig med, hvem der cyklede ned til strandbiografen efter dagens dont. Tilbage mod byen. Der hvor vejen deltes, lå det gamle sprøjtehus (nu Engvej 2), det rummede vistnok en sådan, der kunne fremdrages ved ildløs. Det skete vist aldrig, så vidt vides, og godt det samme. Langt hurtigere og mere effektivt forekom det at alarmere de professionelle brandfolk i Tåstrup m.v. Videre krummede vejen sig hen mod det, der måske KUNNE kaldes DEN GAMLE BY, da den omfattede så vigtige institutioner som tømmerværksted (Engvej 20), slagterbutik (Engvej 23 – lukket), kommunehus (fattighus – Engvej 19), smedje (Engvej 10) og havde som nævnt sprøjtehus og præstegård lige i nærheden, mens skole, gadekær, kirke og missionshus lå andetsteds.

Et af de første huse beboedes af KAJ (Engvej 5). Jeg kan ikke erindre hans efternavn (det var Nielsen). Blev han ikke gift med en nabodatter? Slagterens? Han var et af de mest trofaste (nogle vil nok mene nidkære) medlemmer af den lille flok, der hældede til Indre Mission. Han var således med i det kor, som far ret hurtigt fik oprettet, og som holdt prøver i lærerboligen langt ud på aftenen, dvs. efter kl. 20, når de små var til køjs. Jeg husker, at sangerne efter endt præstation, som vi kunne høre i det fjerne, halvt i søvne, entrede første sal – i den tro, at vi var indslumret – for at bese de nye lokaliteter. Efter at vi var rejst fra byen, prøvede man i kirken så småt at indsmugle Laub melodier, hvilket ikke ligefrem var fars livret, med få undtagelser – og måske heller ikke Lorenzens. Det berettes, at Kaj under et søndagsbesøg i kirken smed salmebogen hen ad bænken, da musikken satte i med en ham ubekendt melodi. Han formodede, det var Laub, hvilket ikke var tilfældet.

En aften så jeg ham ankomme til området bag rattet i en nyerhvervet ½ tons varebil beregnet til grønttorvsbrug. Han skulle dels fremvise vidunderet, dels afhente et eller andet på den der beliggende, ham tilhørende, ager. Den blev beundret en hel del, og ikke uden stolthed var han hermed indlemmet i landsbyens beskedne flok af selvejere. Den havde kostet (brugt) den formidable sum af 2600 kr. (ca. ½ års lærerløn) og far havde, så vidt jeg husker kautioneret. Denne oplysning modtog jeg langt senere, da ordet ikke kendtes i 1934. Herefter sås han dagligt på torvet, nær Bethesda, med et betydeligt udvalg af markens afgrøder. Salhøj boede nu i Krystalgade – 20 minutters slentren fra stedet, som han besøgte næsten daglig i mange år, uden ægtemage, og de to fik vist ofte en sludder om dette og hint. I mange af livets forhold delte de anskuelse.

Engang var jeg af en eller anden grund oppe hos Kaj. Jeg skulle vente ude i loen (eller hedder det "på loen"). Her så jeg for første gang (måske også sidste?) en rotte, sprællevende, men i fangenskab. Den var uhjælpelig indespærret i en fælde, et stort bur, havde ikke lidt overlast, fremviste gang på gang et flot tandsæt og så ud til lidt af hvert, hvis den altså bare kunne finde udgangen. Den var egentlig ganske køn med sine væselagtige bevægelser. Men den var og blev et skadedyr, dengang

endnu mere end nu, og en eller anden forsmædelig aflivning ventede forude. Den så jeg ikke. I lærerboligen sås hverken rotter eller mus på noget tidspunkt, muligvis på grund af hus hunden SMUT, der var meget nøjeregnende med sligt.

Lidt længere henne førte en indkørsel op til Kortzens gård (Enghavegaard – nu er kun stuehuset tilbage – Engvej 9 A). Han tilhørte landsbyens spidser, af en eller anden grund, sikkert noget med penge, men havde en søn, der i skolen vakte lidt opmærksomhed eller medlidenhed på grund af en lidt speciel ansigtsform, samt tydelige problemer med tårekanalen (græd tilsyneladende ofte og uden grund). Det skyldtes, efter sigende, et velrettet spark bagud, da han som 4-årig kom lidt for tæt på nede i hestestalden. Far og jeg (måske også Henning) var indenfor hos Kortzen hin dag i januar, da vi ventede gæster. På vej hjem skulle der lige skaffes en pakke cerutter (ikke til far selv, da han for længst havde lagt den slags på hylden). Men dagen forløb anderledes end ventet.

Bag denne gård lå "Parken", et besynderligt navn og lidt flot til et stort vandhul. Her skøjtes undertiden, når gadekæret var for lille og mosen for fjern. Eller også brugte vi slæderne, f.eks. den halvfarlige, lave, der lige akkurat havde plads til en siddende passager, helst fluevægt, samt en voksen, stående, der på betænkelig vis padlede køretøjet frem ved hjælp af en frygtindgydende pigkæp af kosteskaftslængde. Der var tre andre vinterkøretøjer: Den tunge slæde, der ikke gav ubehagelige overraskelser og var driftssikker, sofaslæden med bekvem siddeplads til damer og mindreårige, samt den lunefulde letvægter, der klappede sammen på uheldige tidspunkter, ofte under fart.

Så kom "kommunehuset" (fattighuset – Engvej 19), som det så smukt kaldtes. Børnene herfra var selvfølgelig komplet utænkelige som selskab og legekammerater, hvilket dog heller ikke blev aktuelt, takket være afstanden. I skolen fik de dog samme (gode) behandling som de øvrige. Skønt de vistnok lejlighedsvis skejede kraftigt ud.

Lidt længere henne boede slagteren Simon, hans hustru og broderen Christian (Engvej 23), lutter venlige og brave, trods det dystre job. Over for deres lavloftede beboelseshus lå bygningen, hvor de uhyggelige ting foregik. Jeg har dog aldrig overværet dyre ombringelser på dette sted. Men ophejsningskrogen, blodsporene hist og her, samt den særprægede duft røbede fuldt ud, hvad der foregik i dette rum. Det var Simon og Christian, der engang reddede mig hjem, da føret var overordentlig glat på skolevejen fra Tåstrup.

Lige overfor holdt smeden til (Engvej 10). Han ordnede mange ting i de tider. Nyt fodtøj til de talrige heste, reparation af maskiner, reparation af pumper, mark og haveredskaber, osv. Han var en meget vigtig person i landsbyen og han kunne derfor tillade sig at tage det lovligt let, når det drejede sig om overholdelse af en leveringsdato o. lign. Han var altid misundelsesværdigt beskidt, gik klædt skødeløst (skjorten

konstant ude i det fri), hed Iversen og var ret hidsig, når anledning gaves. En dag så jeg ham tildele en sølle krikke et hammerslag, da den stod og klokkede i det under skoningen. Smedjen var i øvrigt et spændende sted; noget mere beskidt end værkstedet derhjemme i kælderen, med esse og ild, der på forunderlig vis kom til live, når blæsebælgen (elektrisk tror jeg) gik i gang. En mørk hule med mystiske redskaber og jerngenstande.

Henne på hjørnet, nabo til mosen, lå Lassens hus (Engvej 3). Der var en del børn. Et af dem Else, var meget bange i tordenvejr. Et sådant indtraf undertiden, hvilket gav et behageligt afbræk i undervisningen, fandt vi. Egentlig bange var vel de færreste, skønt det ofte buldrede slemt. Lige bag det fattige hus med de mange beboere gik en primitiv markvej ud over mosen. Den kunne befares til fods, og om sommeren og pegede den ud mod den lille by hinsides mosen, Tranegilde. Så langt nåede jeg dog aldrig, dels vel fordi tilladelse ikke forelå, dels fordi der pludselig skulle forceres adskillige pigtrådshegn, før man var fremme. Cykling eller bilkørsel til den lille naboby betød en vældig omvej via stranden.

Posten (postbud Hansen – Engvej 24) kunne godt virke bøs, måske takket være de talrige cykelture med fuldt læs i al slags vejr, men var dog i virkeligheden ganske flink. Desuden hindrede bækken de helt store nabo-uoverensstemmelser. Åge, Børge (gift med Erna der var stuepige på Korsagergaard), Else, Niels, Karen og Grethe hed børnene (Grethe bor der stadig).

Så kom tømrerens hus og værksted (Engvej 20). En enkel gang var jeg inde i det store rum til højre, hvor der duftede behageligt af nyt træ, spåner, lak og savsmuld. Her førte en smal sti ned over marken, men der var ikke adgang til skolen ad den vej. Den var kun beregnet til privat brug.

Weiss boede i det næste lille hus (nu Engvej 14 – halvt dobbelthus). De fleste boliger i byen var egentlig små, f.eks. sammenlignet med lærerboligen. Familien omfattede far, mor, Edel og i hvert fald to mere (to sønner – Thomas og Erik). I skoletiden, i de stille sommeraftner, kunne det undertiden høres ud over hele landsbyen, når lillesøster gik i gang:

ERIK - OG - AKSEL - I - SKAL - KOMME - HJEM!!

Da det som regel indtraf ved aften fodrings tid, varede det sandsynligvis ikke længe, før de to lømler dukkede op. Men det hændte, at forestillingen gentoges:

ERIK - OG - AKSEL - I - SKAL - KOMME - HJEM!!

Pigen med den gennemtrængende røst var med, da far blev sat i kapellet hin aften i 37. Grethe Sørensen, der også deltog, fældede en hel del tårer, hvorimod Edel syntes uberørt. Om aftenen spurgte en eller anden mor, hvorfor mon denne forskel?? Mor svarede efter en stund: "Hun KAN nok slet ikke græde".

De øvrige landsby lyde, der kunne registreres døgnet rundt, især ved sommertid var: Bankelyde fra smedjen, en bil i ny og næ, fly med lange mellemrum (ikke daglig), tog, der tøffede i det fjerne, ringe solen op og ned fra kirken, samt køer, kvier, høns og hunde. Det skortede heller ikke på specielle dufte – foruden de indendørs. Der lå store møddinger både mod nordvest og nordøst, og disse havde desuden skylden for, at fluebestanden i lærerboligen forblev nogenlunde intakt hele perioden igennem.

Videre fra hjørnet ved Weiss:

Her kunne skydes genvej – til fods. Trækken med cykel gik vel også an. En sti ind mellem haverne – en sti med et sjovt knæk midtvejs – udmundede lige over for pastorens køkkendør, hvorfra der kun var få skridt til købmand og stoppested mv.

Foruden den "rigtige" købmand nede på hjørnet var der også i en periode en lille biks lidt længere oppe på bakken – over for præstens have (Bygaden 21). En lille, mørk butik med et beskedent vareudvalg, og kun ved helt specielle lejligheder var jeg indenfor. Det skete kun ganske få gange, og det har nok været noget med slik f.eks. de bolsjer, man fik flest af. I et hus, der lå lidt tilbage trukket fra vejen boede Palm (Bygaden 27 – tidligere kommunekontor og bibliotek), en ret betydningsfuld person i det lille samfund – mon han ikke var sognerådsformand, da vi rejste (nej). Samme dag, far døde, ringede mor til ham, og han modtog det triste budskab med et "min største medfølelse", hvorimod præsten modtog beskeden med ordene "min hjerteligste deltagelse", hvilket mor syntes bedre om og fandt mere dybtfølt. Den dag far blev begravet, udtalte Palm på givne foranledning: "Ja rustvognen (det ord kendte jeg ikke) kører vel en 50 km i timen, så det skal nok vare hen ved fem kvarter at komme derned".

Så er vi igen nord for bækken, det lille, men spændende (og rene) vandløb, der delte byen, og som ved forårstiden kunne fremføre anselige vandmasser. Henne på hjørnet boede Adler Peitersen (Bygaden 35) med sine forældre. Det var ham, far omtalte som "det kloge hoved", da jeg på sygehuset berettede om timeforløbet hos vikaren Knud Vils. Helt henne ved gadekæret lå det katastroferamte lille hjem, hvor far måtte aflægge trøstende besøg, vistnok delvis omsonst, da sønnen Poul var faldet ned fra et korn eller hølæs og var blevet kørt over af de tungt lastede HJUL, hvilket udløste den eneste ambulanceudrykning, jeg husker fra Vallensbæk. Sønnen Poul var dog for længst død ved ankomsten til hospitalet. Så kom et andet af byens vandområder; gadekæret. Også her var der liv at spore. Undertiden kunne der fanges enkelte fisk, som regel hundestejler af pegefingrelængde. Nogle af de modigste (frækkeste) af byens unger padlede undertiden rundt i hjemmegjorte og højst upålidelige fartøjer, skønt der efter sigende var dybt, om end ikke "bundløst" ned i hjørnet. Det havde jeg ikke spor lyst til. Tilladelse forelå ej heller. Nu er

ethvert spor af dette vandhul forsvundet. Der ligger 2-3 parcelhuse på stedet (bl.a. Bygaden 39).

Lidt nærmere skolen boede en enlig kone (nu Bygaden 43 - af Vallensbæk børn kaldt "Fjummerly"), som jeg ikke husker at have set udendørs på noget tidspunkt. Kun ved to lejligheder skete der noget her og begge gange i overmåde triste anledning. En dag kom en "sygebil", dvs. en ambulance uden udrykning og hentede hende, og kort efter meddeltes det, at hun var afgået ved døden. Huset og indboet skulle sælges, og i den anledning blev div. møbler opstillet ud mod gaden. Det i forvejen slidte inventar tog sig endnu mere pauvert ud i det grelle forårs lys. Samme dag blev det kørt væk – vel nok til en eller anden auktion. Syd for dette hus lå en åben plads (nu Bygaden 41), hvor der en enkelt gang, måske flere, blev opstillet såkaldte luftgynger. Muligvis også andre forlystelses apparater. Vi måtte ikke gå derhen, måske på grund af faren, men måtte nøjes med at betragte de spændende aktiviteter på afstand. I luftgyngegondolen kunne rummes mindst et par voksne, og så højt gik det, at de næsten vendte hovedet nedad. Jeg havde sikkert ikke turdet prøve, selv om mulighed forelå. Så var den fredelige, hjemlige gyngende ved terrassen langt at foretrække. Her var risikoen overskuelig, skønt stativet undertiden rokkede nogle centimeter. Adgang til dette forlystelsessted har nok været mulig henne ved siden af gadekæret.

Så kom nabohuset – klokkerens (nu Bygaden 45). Hr. Nielsen selv var en meget fredelig person, der undgik direkte konfrontationer og altid virkede rar og venlig. Derimod havde vi undertiden sammenstød med de to yngste sønner Otto og Viktor – måske også med Aage. Engang opstod der skænderi på "pladsen", skønt der var Kapelvejsgæster tilstede. Viktor præsterede et velrettet stenkast og ramte mig ved øjet. Jeg var vel 5 år ca. og tudede derfor gevaldigt. Kusine Grethe, der altid har taget sig kærligt af mindreårige, trøstede og irettesatte, hvilket gjorde fyren noget flov. En gang var Hugo på besøg. Der opstod uoverensstemmelser, og han udbrød på et tidspunkt: "Skrub hjem med dig, din RØDHÅREDE (Viktor) unge!!" Kort efter erklærede Åge, der også deltog i løjerne: Jeg har en storebror, der så nemt som ingenting kan slå dit STÆREHOVED ned i maven på dig". Det har jo alle dage været en meget brugt fidus at henvise til (true med) voldelige storebrødre, fædre, onkler osv. Karen og jeg (måske også Henning) havde ved en bestemt lejlighed drillet Viktor og Otto, formentlig kun verbalt. De brokkede sig hjemme, og fru Nielsen udtalte fra entredøren (husets eneste): "Det er vel nok kedeligt med jer to. I er jo RIGTIG UARTIGE". Hvori forbrydelsen bestod, er ganske glemt.

Der var dog også (og vel mest) fredelige perioder. Karen var jævnaldrende med datteren Inger, og de var vist en slags veninder med større eller mindre mellemrum, indtil Tåstrup-skolen med de nye kammerater stillede sig hindrende imellem. En dag, hvor det havde sneet heftigt, børstede Otto sne af de omkringstående - meget hjælpsomt. "Flyt poten!" lød det, da han nåede til mine bukser. Jeg tog straks den nye, hidtil ukendte glose i brug. En søndag var den ældste, Viggo, hjemme i

landsbyen, og han medbragte, eller måske var det en anden, et lille fly, ret solidt forarbejdet og med vinger (planer) af et eller andet kunststof. Ved hjælp af en kraftig elastik kunne fartøjet skydes i vejret til ret betydelig højde og i heldigste fald foretage en mindre rundflyvning, før landing fandt sted, undertiden i nærheden, men også en gang imellem i utilgængelige tagrender eller trætoppe. På planerne stod prentet med flotte bogstaver STRATOSPLAN, og Viggo forklarede: "Det skulle betyde, at den kan komme op i stratosfæren". "Hvad er STRATOSFÆREN?" spurgtes der nu. "Det er de øverste luftlag", fortsatte Viggo. Han var vist en anelse mere intelligent end den øvrige flok og røg en del cigaretter, hvilket gav stor anseelse.

Så var der Knud, der gik udenfor i et eller andet ærinde hin vinteraften, da far skulle i radioen. Her tårnede han ind i en fordægtig mandsperson, der udbrød: "Jeg æder dig levende". Dagen efter viste det sig, at der havde været ureglementeret overnatning i skolen. På kirkegården talte vi en dag med Nielsen om en nys overstået jordfæstelse, og han udtalte i den forbindelse de sande ord: "Den vej skal vi alle!". En aften fik vi lov til at klavre med op i tårnet og overvære solnedringningen. Da fik jeg et chok. Aldrig havde jeg forestillet mig en sådan larm. Klokkernes bamlen lød overvældende, næsten smertelig. Vat til ørerne medbragtes selvfølgelig ikke, og ligefrem stå og holde hænderne for stod sig ikke an. Ville uvægerlig medføre "pivot", "tøsedreng", "dårlige nerver". Vi udstod de 100 slag + bedeslag og takkede for ulejligheden. Som tidligere nævnt vovede man ikke at svinge selve klokken i denne kirke, da man med rette frygtede sammenstyrtning og kaos. I stedet nøjedes man med knebelens bevægelser.

En tidlig morgen trillede en hestevogn læsset til tops med halm, ned ad den bekendte bakke ved Mariehøj. Den kom fra Danielsens eller Christiansens, formentlig, og skulle et sted hen i byen. Bremsen svigtede, farten øgedes, og i svinget gik det galt: Læsset væltede, dog ikke på byggeklodsmaner, men mere flydende. Kusken var en besindig mand. Han blev bare siddende uden afhopningsforsøg og landede således blødt midt i bunken, da væltningen var overstået. Om krikkerne blev sky og drøned videre med den tomme vogn, som det undertiden sker i slige situationer, melder historien intet om. Med prisværdig præcision blokeredes klokkerens dør ganske og aldeles, hvilket var en smule uheldigt, da det på det tidspunkt var eneste udgang. Evakuering foregik via vinduer, og da det opklaredes, at ingen var kommet alvorligt til skade, var det hele knap så slemt. Et enkelt grin så nu dagens lys, og flere kom til i løbet af dagen. Lågen ud mod byens hovedfærdselsåre, der i forvejen var noget medtaget og havde adskillige år på bagen, var totalt jævnet med jorden, og blev aldrig genopbygget. Tjørnehækken ved siden af var ligeledes klemt flad og dødsdømt på stedet af et par af de talrige tilskuere, der var samlet på ingen tid. "Så kender du vist ikke hvidtjørn!" mente en anden. Den sidste fik ret. Da de solide knipper omsider med stort besvær var fjernet, rejste hækken sig fra liggende til omtrent lodret stilling. Efter et par timer stod den normalt, som om intet var hændt.

Hermed slutter den lange tur gennem landsbyen.

MOSEN – IGEN.

Med det lille ord "igen" har jeg taget forbehold. Måske har jeg allerede berettet noget af følgende. Vridsløselille vejen passerede som nævnt Søren Knudsens KORSAGERGAARD (Vejlegårdsvej 121), hvorefter Tueholmsvej snart viste sig på venstre hånd. Et flot navn – men i virkeligheden blot en sølle, undertiden vanskeligt passabel markvej. Det var ikke desto mindre ad denne, det foregik, når vi skulle rigtigt ud i den spændende mose. Vejen drejede inden længe mod nord, og straks efter dukkede det vandhul op, som jeg syntes, var noget af det mest attraktive i området. Floraen i og omkring vandet var et helt kapitel for sig, men interesserede mig mindre. Langt mere var jeg optaget af den myldrende fauna liv, der rørte sig: Skivesnegle, mosesnegle, mærkelige tæger, vandkalve m.m. Her tilbragte jeg mangen god stund – oftest alene, men i de yngre år under behørig ledsagelse. En forårsdag havde vi et sted her i nærheden fundet en vibe rede indeholdende et betydeligt antal spættede æg, stærkt sammenfaldende med omgivelserne. Der blev straks uddelt formaninger af ældre søskende: "Pas nu på, at I ikke træder i den osv.". Trods advarsler og trusler fra luften var jeg dog ikke tilstrækkelig forsigtig. En knasende lyd hørtes. Den rede lignede nu altså fuldstændig græsset rundt om. En ringe trøst var det, at moseområdet også i de følgende år myldrede med viber, der protesterede højlydt, når nogen kom for nær.

En yndet sport i den lidt lunere ende af forårstiden, hvor bare træer kunne gå an, var for mig, at løbe eller rettere springe fra den ene af de talrige vandpytter til den anden – hen over mosen. Indtil jeg en dag opdagede, at næste pyt ikke rigtig lignede de øvrige. Nærmere undersøgelse afslørede, at den var et par meter dyb. Dengang var jeg ikke rigtig klar over, at der tidligere var foregået tørvegravning hist og her. Og omtalte vandhul var måske slet og ret en tørvegrav, skabt af mennesker og dog fuld af liv.

Mærkeligt nok så jeg ikke meget til storken i dette storkeeldorado, skønt den med sikkerhed var set kredsende over hustagene. Et par reder var der også i byen. Således havde Danielsen et solidt vognhjul på et eller andet tag, dog oftest ubeboet.

I Tåstrup havde en af søstrene (Karen?) fået til opgave at indsamle svampe til naturhistorietimen. Vi var med på ekspeditionen, og det lykkedes ganske rigtigt at finde frem til nogle ret små paddehatte, der vistnok var spiselige champions. De kom næppe til at indgå i aftenmenuen, da der hjemme var udtalt skeptisk over for slige kosttilskud. De er udelukkende blevet anvendt rent videnskabeligt i næste dags time hos Grønbæk, Tåstrup. Midt ude i mosen, uden for lands lov og ret, traf Karen to af kammeraterne fra klassen, der var ude i samme ærinde. Det var Grethe Gylden og Birte Bluitgen-Petersen. "Har I fundet nogen?" lød det opfindsomt. "Ja", svarede Grethe G. "LIGET af en". Jeg studsede over

ordvalget, men sagde intet. De to damer var kommet ud i mosen fra modsat (nordvestligt) hold.

Fortsatte man lidt mod nord ad førstnævnte markvej, var der adgang til et hus, der lå ensomt herude i vildnisset, og som jeg aldrig har været på nært hold. Det var vistnok beboet, ligger der den dag i dag, men bruges til ganske andre formål. Desuden var der nu mulighed for – via "Anden Tueholmsvej" at nå op til den asfalterede igen. Hinsides denne sås nogle ejendommelige cementbrønde, der ragede et lille stykke op over jordoverfladen og var forsynet med solide, sortmalede trælåg, tværstang, og hængelåse. De tilhørte, viste det sig, det stærkt udbyggede system, ad hvilket Københavns kommune (allerede) dengang hentede (huggede) vand fra andre dele af øen.

I den nordlige del af mosen findes nu; en mængde kunstige søer og damme, vandskiklub, udsigtshøj (kunstig, af opgravning fra anlæggelsen af Albertslund), samt ikke mindst den kæmpestore udfletning af de tre motorveje; fra sydvest, fra nord og fra øst. Det havde ingen forestillet sig i 1935.

Et stykke ude i mosen, stik vest for førstelærerhavens høje træer fandt jeg en sommerdag frem til den såkaldte siv skov, hvor bevoksningen var så høj, at den med lethed kunne skjule en purk på ca. 9 år – og sandelig, om jeg ikke også nåede frem til en slags hule, der bar tydelige spor af at have huset en eller anden voksen person – vel nok en vagabond. Et nogenlunde tørt leje, lidt sammenkrøllet madpapir, et par tomme flasker. Men kun ringe beskyttelse mod en eventuel regnbyge.

Ude bag den gamle, forladte gård fandtes en lille forhøjning i terrænet. Den besøgte jeg en søndag sammen med gæsten fra Hans Egedes Gade Poul A. En af os (det var vist mig) opfandt navnet Golgata, da vi skulle døbe højen på passende vis. Det blev godkendt af de andre fyre, men ved hjemkomsten til lærerboligen straks forkastet af samtlige forældre, vistnok ledsaget af et par alvorlige formaninger. I hast foretog vi omdøbning til det mindre fantasifulde, men ufarlige navn VEJRHØJ. Om begge navne kunne hævdes, at de allerede for længst var taget i brug andetsteds.

Mor, far, Ut og måske flere tog engang til staden en lørdag og overnattede hos Salhøj. Dette arrangement var nødvendigt, hvis man skulle nå at møde i Trinitatis kl. 10.00, hvor den navnkundige Wisløff kunne høres prædike. Jeg var med, men forstod ikke meget af det talte ord, hvorimod det høje, bornholmerlignende ur midt i kirken – med urskiver ud mod tre verdenshjørner, vakte min interesse. Prædiken var lang, men blev omsider overstået, og vi begav os straks på hjemturen med Holger (bus). Det var ved vintertide, og en rask slædetur ude på den nogenlunde pålidelige is i mosen fandt tilslutning og opnåede tilladelse. Det var søndag, og jeg var stadig iført det ret nye tøj sæt fra Julius Koppel; plus fors (pludderbukser – de var meget brugt dengang, skønt afgjort mere praktiske end egentlig klædelige) + jakke med talrige

lommer og et flot emblem (gratis) i knaphullet med påskriften ARISTO. Isen brast imidlertid, men vi befandt os heldigvis på oversvømmet (og tilfrosen) mark, så dybden var ringe. En meget kold dukkert og dyngvåde benklæder var imidlertid uundgåeligt, og det gik hastigt hjemad til tøj- og persontørring. Ingen bebrejdelser, da jeg denne gang var komplet sagesløs.

I vest hækken havde far været så forudseende at skabe et hul, der gav mulighed for et kilometerlangt kik ud over den varmesitrende mose. Her yndede mor at stå ind imellem de talrige pligter og nyde det smukke vue. "Jeg kommer altid til at tænke på haven i Vallensbæk, når vi synger SE DET SUMMER AF SOL OVER ENGEN" ytrede hun ved flere senere lejligheder. Og jeg kan kun give hende fuldkommen ret. Her er det på samme måde, og blandt andet derfor bruges denne tekst ofte her i huset.

Vest for haven lå mosen, og ganske vist også kviefolden med de ildelugtende og utroligt nysgerrige kreaturer – Christiansens. Men mod syd var der også noget interessant:

BÆKKEN BAG HÆKKEN.

Hvor den udsprang, fremgår ikke tydeligt af moderne kort, men det var sandsynligvis sydvest for Brøndbyvester og med udløb i den større St. Vejleå. Den løb altså mod vest. En lille låge var anbragt i hegnet ind mod haven. Den kunne ikke åbnes af helt små personer, og man havde således sikret sig mod, at nysgerrige småbørn plumpede i af vanvare. Vest for lågen skærmede en ugennemtrængelig tjørnehæk effektivt mod at komme for tæt på. Helt ufarlig var bækken langt fra, trods sin lidenhed. Ved forårstid kunne strømmen være ganske kraftig og vanddybden betænkelig. Men når lågen var åben, kunne man fra et par fornuftigt anbragte, store, flade sten studere livet i vandløbet. For der var virkelig liv, og vandet må betragtes som utrolig rent. Hundestejler, igler og meget andet kunne ofte observeres. En gang imellem anbragtes en pumpe på et solidt stativ ved hækken. Et metalrør førte ud og ned i vandet, en slange kobledes på. Den stod i forbindelse med en ret primitiv spreder, der anbragtes midt i jordbærbedet eller andetsteds, hvor der var behov. Meget nemmere ville det selvfølgelig have været at skrue slangen på vandhanen i kælderen og så bare lukke op, hvorefter vandværket klarede resten. Men der fandtes hverken det ene eller andet. Hver dråbe, der skulle bruges, såvel inde som i haven kunne kun fremskaffes ved arbejde, undertiden anstrengende, ved pumpen. Mor afløste ofte far når han havde taget sin solide tørn. Jeg prøvede en gang imellem, men nok mest for sjov. Dengang fandtes vist ingen paragraffer, der kunne forbyde en sådan udnyttelse af bækken. Det hævdes, at haven havde mere gavn af den slags vanding, end hvis det blot hentedes op fra brønden. Et par haletudser og myggelarver er nok røget med i maskinen, tid efter anden. Jeg husker kun en lejlighed, hvor jeg drattede i, men det var i den ufarlige sommertid, hvor dybden var ubetydelig. En lille forskrækkelse og noget

særdeles vådt tøj. Det var alt, hvad det medførte. Far, der var udmærket til alt det der med sav og høvl, konstruerede en dag en vandmølle, der blev anbragt på stativ lidt ude i strømmen, hvor den straks snurrede tilfredsstillende. Næste dag skulle jeg ned at se til maskineriet, men ak. Vandet var steget betydeligt i løbet af natten, og væk var møllehjulet. Den ansås for aldeles tabt, skønt en eftersøgning langs kanterne nok havde givet resultat.

TIL STRANDEN.

Køge Bugt var ikke langt borte og kunne nås ved 10 minutters ihærdig cykling. Lærerfamilien – eller en del af den – var en sommeraften på visit hos en arbejdsmand ved navn Anders Poulsen, der boede her, i nærheden af kysten, i nærheden af Gammel Køge Landevej, som den endnu kaldtes – tæt ved, eller nærmere inde blandt, duftende nåletræer. Også på dette sted var det konen, der totalt førte ordet. Hun var tydelig imponeret over det usædvanlige og fornemme besøg af "Førstelæreren" og fremviste ikke uden stolthed og med en fåmælt og sagtmodig ægtefælle i kølvandet huset med omgivelser. Det var end ikke grundmuret, og pladsen var beskedent, hvilket hun dog ikke lod til at bemærke. Spisestuen gav således lige akkurat plads til et bord, 4 stole og et enkelt skab. Hun banede sig ikke uden besvær vej mellem de tæt anbragte møbler, og resten af selskabet fulgte, så godt det nu kunne gå. "Her er da OGSÅ meget god plads", ytrede hun ledsagende. Så kom man til at tale om et større anlægsarbejde, der havde taget sin begyndelse i nærheden, muligvis i forbindelse med den kommende "betonvej", som mange nu talte om. "Men det foregår nu mest sådan her", forkyndte hun, "først henter de en sæk (ikke kasse) bajere, og så - - -". Her foretog hun meget illustrative flasketømmningsbevægelser. Hendes forargelse deltes fuldt ud af gæsterne, og sandt er det uden tvivl. Drikketiet var også i de dage en sand svøbe hos småkårsfolk og beslaglagde en god portion af ugelønnen. Muligvis var disse rare folk med i "samfundet" eller blandt "vennerne". Jeg husker nu ikke at have set dem hverken i lærerboligen eller kirken. Måske nøjedes de med missionshuset på bakken.

Et andet besøg i dette område huskes. Der boede en fisker Mortensen i et primitivt strandhus, endnu tættere ved vandet. Det lå frit, ingen skov lige der. Der sås lidt siv, rør og andre primitive sandplanter. Fiskenet sås til tørre hist og her. Om vi besøgte familien af økonomiske årsager, eller det havde forbindelse med hans skolesøgende børn, kan ikke siges. Nogle af disse afveg i øvrigt en del fra byens andre børn, takket være lidt negroide eller i det mindste mulatagtige ansigtstræk.

Besøget fandt sted en sommersøndag (eftermiddag), og jeg fandt det spændende med alt det sand og tang, der lå i dynger. Men barsk har det været ved vintertide, når østenvinden kom ind fra bugten.

Lige på hjørnet, hvor vejen delte sig i en øst og en vest (troede jeg dengang) og tæt ved plantagen og St. Vejlegård, lå et gammelt, temmelig langt hus, hvis beboere også tilhørte kredsen af bekendte. Det

var her, jeg egenhændig KØBTE et grantræ, beregnet til julebrug (75 øre) og cyklede det hjem i decembervejret. Da var jeg nu også fyldt 10 år.

Her ved stranden boede også KOLBE handelsgartner. Jeg husker, at vi engang hentede varer hos ham – konen ekspederede, og netop da vi skulle forlade stedet, sås inde over Brøndbyvester området en skypumpe. De voksne forklarede om fænomenet, som jeg aldrig før havde oplevet (og kun ganske få siden). Vi så, hvordan det hvirvlede rundt deroppe, men mente dog, at hjemturen kunne påbegyndes uden større risiko. Et par år senere kunne en lignende naturbegivenhed betragtes fra 1. mellem vinduerne i Tåstrup Realskole, hvor det fremkaldte stor distraktion i Grønbæks time. Kolbe var i besiddelse af et motorkøretøj – en HGF, som den undertiden, lidt hånligt, kaldtes. Altså en Ford-vogn, der allerede dengang havde en del på bagen. Den var forsynet med en kaleche, der ydede nødtørftig beskyttelse mod vind og væde. Den kunne, med noget besvær, knappes op og lægges helt tilbage i magsvejr. En sand benzinsluger var det visselig, og farten følte faretruende allerede ved 60. Men den var pålidelig og startede villigt, dog ikke uden en betydelig kraftpræstation forude. Kunne desuden – efter sigende – repareres med yderst primitive redskaber og remedier ved hånden. Dette festlige køretøj, der dog ikke dengang vakte større opsigt på landevejen, befordrede os engang (nogle af os) den ikke ubetydelige afstand til Snoldelev (21 km). Det tog sin tid og var ved efterårsbegyndelse. For første gang så jeg missionshusets have i høstdragt. De få resterende blade var gule og brune, opsamlingsæblerne følte kolde og ikke fristende, og overtøj var påkrævet. Hjemturen forløb planmæssigt, hvilket ikke kan siges om en senere Kolbe tur (hvor ingen af os var med). Her konstaterede politiet, at chaufføren var beruset, og bøde (eller måske mere) var uundgåelig. Tildragelsen var måske medvirkende til, at far senere tog så kraftigt afstand i forbindelse med tildeling af sprutbevilling for en restauration ved landevejen dernede.

Vejen langs kysten var smal og primitiv, om end asfalteret. Den trængte i høj grad til en afløser (mente man). Den nåede med besvær frem til CORDOSASVINGET, hvor der opstod forbindelse med den ældgamle Tåstrup-Køgevej. En dag var jeg, sammen med far, og sikkert også lillebror, ude at se på "stampemaskinen", der sammen med mange andre tekniske mærkværdigheder skulle sørge for, at det blev en supermoderne vej. Det betød dengang beton. Senere har kloge folk erkendt, at det måske ikke lige er sagen. Maskinen stampede med sine dusinvis af fødder og listede samtidig næsten umærkelig fremad for vore undrende landsbyøjne. Senere er det lidt prosaisk blevet afsløret, at denne vej ikke blev lavet for nogen gruppes blå øjnes skyld. Den var, i lighed med Lillebæltsbro, Storstrømsbro, Mønbro, omkørsel ved Næstved og mange andre iværksat for at modvirke den store ledighed i 30-erne. Historien gentager sig, delvis, også på dette område. Også i 90-erne er man villig til drastiske skridt med dette for øje. Herom kunne siges en hel del.

Indvielsens dag kom og forløb meget festligt, selv uden vor medvirken. Der var to kørebaner (en hver vej!) brede nok til at to velvoksne lastbiler kunne mødes i fuld fart, om end med årvågenhed. Desuden, hvilket vi, og især vore forældre påskønnede meget, en fortræffelig cykelsti i hver retning. Samt fortov i begge sider, hvilket nok forekom lidt overflødig i starten. Det skulle snart blive anderledes. Nu dukkede for første gang de flotte, nyerhvervede røde DSB-rutebiler op, på vej til eller fra Køge. De var ikke så lidt større og hurtigere end Holgers, havde anhænger og rummede herved 70-80 personer, altså flere end en moderne bus. Jeg nåede aldrig at komme op og køre i dette vidunder, men Hans, vores morbror der var lykkelig ejer af Solrød-strandhus, besteg den på sine ret hyppige ture til staden.

Maler Olsen havde et velholdt og farvestrålende hus ved den nye vej, og vi besøgte det gerne, når tilladelse forelå. Han var et særdeles rart og børnevenligt menneske fuldstændig ligesom sin kone. De havde to sønner, Per og Poul, næsten jævnaldrende med lærer sønnerne, men afstanden var lidt for stor til at vi kunne mødes særlig hyppigt. Desuden skiltes vejene ret hurtigt. Det var Per, der kom uheldigt af sted under leg ved skolen (vikar) og brækkede armen. Fru Olsen fortalte om den nye lærervikar (vikar nr.2), som hun vist for resten var lidt i familie med. Han skulle lave navneopråb i den allerførste time, han havde med dem. Men de store piger havde i forvejen aftalt, at de skulle sige NEJ i stedet for JA. Man nåede til Ella, og hun svarede som planlagt højt og tydeligt NEJ. Læreren lagde protokollen, kommanderede HEROP og gav hende en på skrinet. Så var der ikke noget i vejen med de andre piger, ANDET END de kunne svare JA. Per kom hjem og fortalte rystet: "Tænk, den nye lærer SLÅR PÅ PIGERNE!!" så vidt fru Olsen.

Stranden her ved Vallensbæk var elendig og indbød ikke på nogen måde til badning og lignende. Vandet var rødt, ildelugtende og indeholdt i værste fald ulækre og absolut uventede ingredienser, da man allerede dengang fandt det formålstjenligt at bortskaffe kloakholdet ved at lede det ud i vandet. Smart, nemt, billigt, og så var det VÆK. 60 år har ikke ændret meget på det forhold. Men en dag fandt maler Olsen ud af, at de kunne gøre som andre; ro ud til den nyopdukkede ø, ca. 1 km fra land og bade på ydersiden. Vi andre fik lov til at deltage i nogle af disse ture under udtrykkelig voksen deltagelse. På den ret anstrengende ro tur passeredes dybder på 2-3 meter. Men vandet oplevedes for første gang krystalklart, også inden vi nåede helt derud. Og den bortvendende strand på øen var selvfølgelig forbilledlig. Efter en sådan ekspedition bænkedes vi i Olsens stuer, og skønt fru Olsen ved en ihærdig indsats havde fabrikeret en anelig stak pandekager, der skulle ledsage kaffen, viste det sig snart, at der på ingen måde var nok. Sulten hos samtlige deltagere var temmelig overvældende. Kombinationen badning + roning + sø luft var åbenbart kalorikrævende i helt uoverskuelig grad, og det svandt foruroligende i bunken. Desuden medbragte vi (Henning + Ut) hjemmefra visse forestillinger om tilbageholdenhed og beskedenhed ved bordet, ikke mindst ved et fremmed. Naturen gik dog lidt over optugtelsen ved denne

lejlighed, og på et tidspunkt rettede Poul, den ene af de to værtsbrødre, på sin altid ligefremme facon det direkte spørgsmål til Henning C. (det kunne lige så godt være rettet til V. Aa. C.): "Hvor mange kager (kaver) har du nu ædt??" Måske en kontrol af, at der ikke forelå overskridelse af rationen.

Et par år senere: Jeg havde i en alder af ca. 18 fået overdraget det ansvarsfulde hverv at transportere SØREN (3 år gl.) fra skole byen Haslev til København. Det foregik om sommeren, pr. cykel, og her var passageren anbragt i en barnestol, der var nogenlunde sikker mod udfald og lignende, anbragt på selve styret. Det begyndte godt, men lidt efter gik samtalen trægt for til sidst at stande helt, bl.a. fordi drengen var faldet i søvn. Jeg fandt det passende at pausere hos Olsens, hvor det meste af strækningen var overstået, og den betænksomme frue (mor til 2) holdt barnet frem med positivt resultat. Den slags småting havde jeg helt overset. Han var vel formodentlig iført ble. Lige før afgang stak hun en liden pakke i hånden på Ut. Den VAR ganske vist åbnet i forvejen, men viste sig at indeholde 7 intakte cigaretter, BILTMORE. Den slags var ingen forvænt med i de tider, så stor var takken. Søren blev afleveret et eller andet sted uden form for overlast, om end lidt beskidt og overordentlig søvrig. Hvorefter jeg begav mig til det sædvanlige feriemål: Krystalgade. Da Salhøj hørte om cigareterhvervelsen, udbrød han spontant: "Ja, så er det jo BARE MED at dampe løs".

En årrække forløb. HC på solo tur i Stockholm. Hvem traf han ved SLUSSAN? Ingen ringere end to rare mennesker, der nu tilhørte den lidt ældre gruppe. Som bevis hjemtog han et vellignende foto, hvor man for en gangs skyld ser hr. Olsen, helt uden pletter på tøjet og fingrene. Det var også omkring ved denne tid at han fik overdraget hvervet at male vor bornholmer, altså uret. Det udførte han, festlige kulører, sikkert velment og omhyggeligt arbejde, men stilmæssigt ikke helt korrekt.

MILJØ - ET UKENDT ORD DENGANG.

Set fra 1991-stadet var vores dagligdag på mange måder mere miljørigtig dengang, skønt ordet ikke var opfundet og højst kunne træffes nu og da i fransklektionerne.

Vi sparede temmelig kraftigt på brændsel, også længe før det blev en virkelig mangelvare. For det første kostede det penge, endog temmelig meget i forhold til andre forbrugsgoder. De blev via koks bilen og i sække anbragt og tømt ud i brændelskælderens, der i grunden var anbragt grumme upraktisk. Det havde været uendelig meget lettere at nedstyre dem direkte fra gården ved hjælp af en sliske eller lignende. Men det er for sent at rette på. Jeg tror, at vi som regel fik det antal sække, der var aftalt og betalt for. Det gik altså ikke med os som med morbror Christian i København, den rige, der skiftede brændsels leverandør og som sædvanlig bestilte 45 hektoliter. Noget tid efter kom chaufføren og erklærede, at dette kvantum umuligt kunne rummes i det anviste lokale. Men vi sparede altså af hjertens lyst, også fordi det hele

skulle bæres op ad en hel del trapper, og fordi der først krævedes en mere eller mindre omstændelig og mere eller mindre vellykket optænding. Først udtømning af gammel aske og slagger. Det burde være gjort i forvejen, men var det ikke altid. Dernæst avispapir, som der ikke var nær så meget af dengang som nu, efterfulgt af først tynde træpinde, så lidt tykkere – og endelig, når ilden (hvis ilden) havde fået rigtigt fat, kunne der skovles forsigtigt på af det sorte "brændsel". Aske og slagger anbragtes et eller andet sted i haven med henblik på genanvendelse.

Også vandforbruget var der i sagens natur lagt en kraftig dæmper på. Ganske vist skulle vandet ikke ligefrem BÆRES til køkken og vaskerum, men pumpes, hvilket godt kunne være møjsommeligt. Skulle der bruges noget på 1. sal, var der ingen vej udenom. Det blev transporteret ad trappen. Der blev dog aldrig på noget tidspunkt slækket på renlighed, hverken når det gjaldt gulve eller personer, hvilket må betegnes som prisværdigt.

Det lille aftrædelses rum, husstandens eneste, anbragt diskret og afsides, men upraktisk, fungerede egentlig også meget miljøvenligt. Tømningen, som far vist ene administrerede foregik heldigvis ret nemt: Ud ad døren, op ad trappen lige ved, tømning, nedgravning VÆK. Ja, det var sandelig langt mere væk end i vore dage, hvor vandløb, søer, fjorde, bæltter, sunde belemres i årevis. Og så var der sikkert grundig håndvask bagefter.

Da vi flyttede teltpælene til HASLEV i 1937, kom det helt bag på mig (i det mindste), at vi nu skulle til at BETALE for bortskaffelse af det daglige affald. Snart meldte sig spørgsmålet: Hvad i alverden gjorde vi i Vallensbæk? Mængden af tomme konservesdåser, papkasser m.v. burde være nogenlunde uændret, og dog var vi nu i stand til, uden større besvær, at fylde en ugentlig, ildelugtende metalbeholder, der snart trængte til kraftig spuling. Endnu var papirsække langt fra inde i billedet. Ganske vist omfattede husstanden 6 personer, altså samme antal som i Vallensbæk minus én, og desuden var der måske ikke de samme afbrændingsmuligheder på Troelstrupvej, hvor nabohuse o.lign. var rykket tættere på (HP bl.a.). Og endelig var der nu ikke længere tale om 9 (ni) opfyrringssteder i huset. De var afløst af et "moderne" central fyr, nyt og flunkende, der dog havde en ikke uvæsentlig ulempe: Hele anlægget var forkert opstillet (skønt af eksperter), hvilket delvis forklarede den ringe effekt (f.eks. i krigsårene, da det frøs ca. 30 grader). At det forholdt sig således, afsløredes dog først mange år senere, da anlægget blev pillet ned for at give plads for kakkelovne. I Vallensbæk aftog det hønsehold, der opretholdtes til stadighed, en stor del af køkkenaffaldet. Men på det punkt var der ingen forskel. Også i Haslev holdt vi fjerkræ på et lille afgrænset område. Jeg husker tydeligt, at seminarieelev SAXE fremviste dem for hundehvalpen.

Når vi i Vallensbæk skulle transporteres fra et sted til et andet, foregik det 1) pr gåben, 2) pr cykel, 3) via offentlige transportmidler (Holger + tog). Kun i specielle tilfælde gjorde vi brug af de Salhøjske køre

med-muligheder. Det blev til et ikke helt ringe antal cykel km. Der var den daglige tur til realskolen i Tåstrup, som en del af familien foretog i en årrække (3½ km + 3½ km). Desuden temmelig mange indkøbscyklinger til den anden stationsby, Glostrup, hvor vi handlede en del – og så de mere lystbetonede afstikkere til strand og mose. Alt foregik uden motor, hvilket var en fordel, rent sundhedsmæssigt. Mor bemærkede, efter få måneder i Haslev, at nu var der meget mere forkølelse i flokken, end da vi cyklede til Tåstrup hver dag i rusk og regn. Men også fra et økologisk synspunkt var de vallensbækske transportformer de rigtige. Der var vist planer hos vore forældre om anskaffelse af en firehjuler ad åre. Fars sygdom satte dog en effektiv stopper for slige planer. Og ellers havde den nært forestående verdenskrig bestemt gjort det. Det må da også bemærkes, at i hine tider var det på ingen måde reglen, at man havde bil, som det er nu. Et hastigt blik rundt blandt onkler, morbrødre, lærere og naboer afslørede tydeligt, at det snare var undtagelsen.

El-strømmen, der gennem et kabel (hvor lå mon det?) og ikke som så ofte pr luftledninger, først ind i boligen, skulle der sandelig også spares på. En glemt lampe, der havde stået natten over, blev ikke tilgivet uden en lang række formaninger. Jeg tror, at far engang beregnede udgiften i et sligt tilfælde til ca. 50 øre, et ikke uanseligt beløb dengang. Avisen berettede engang (Kristelig Dagblad) om en lærer, muligvis en, far kendte, der faldt om en morgenstund af et hjerteslag. Hans hustru kom ind i lokalet, morgentravl, opdagede intet, men bemærkede blot: "I RUTTER med lyset". – Antallet af lamper pr. lokale var dengang langt mere begrænset end i vore dage, hvor et lysvæld møder gæsten i hver stue. Og den sidste – og væsentligste besparelsesfaktor har selvfølgelig været, at der dengang næsten ikke brugtes el til andet end lys. En umulig opgave ville det være at nævne alle de el-apparater, man ikke kendte dengang. Lettere at gøre det modsatte: Vi kendte tre (3): radio + støvsuger + strygejern. Det sidste endog kun i slutningen. Alligevel påskønnedes den nye anskaffelse (el) stadig i høj grad, især af den voksne generation. De helt gamle på den tid vænnede sig vel aldrig til den. De tider var ikke langt borte, da der kun kunne fremskaffes lys efter besværlig og ikke helt ufarlig baksen med lamper, petroleum og tændstikker. Og stadig kunne vi hos familien m.v. rundt om i kongeriget overvære, at man skaffede lys, kogte, kogte, strøg osv. på den ældgamle maner. Jeg husker derimod ikke, at landsbygaden i Vallensbæk på noget tidspunkt henlå uoplyst. Den var fuldt forsvarligt illumineret fra den første dag.

Mere af hensyn til tegnebogen end økologien, blev de ugentlige indkøb, bl.a. hos JESSEN, holdt nede på et rimeligt stadi. En lang række produkter, først og fremmest grøntsager og frugt, hentedes i den store have og ikke udefra, mens andre varegrupper på det nærmeste var bandlyst. Det gjaldt øl (pilsner), vin af enhver art, vist også pullimut, spirituosa, samt tobaksvarer og eksotiske ting inden for konsumentafdelingen (som jo kunne erhverves lige indtil krigen). En enkelt kokosnød dukkede op i ny og næ og blev åbnet under stort besvær.

Når der skulle gødes i haven, og det hændte ret ofte, foregik det enten ved, at der muggedes ud i hønsehuset – under beboernes højlydte og skræppende protester – eller ved anskaffelse og besværlig udkøring i trillebør af et ildelugtende vognlæs inde fra Christiansens. Og så var der selvfølgelig tøndene nede i kælderen. Jeg husker ikke, at vi på noget tidspunkt dryssede kunstgødning, undskyld, handelsgødning rundt i haven. Men det er nok alligevel sket. Meget nemmere!

Kun på et punkt handledes der måske ikke altid forsvarligt og i pagt med naturen i Vallensbæk-husholdningen: Når det angik sprøjtning. Det kraftige anti-fluemiddel, (et supplement til fluefanger) skulle hældes på et særligt apparat, nemt at betjene, og herefter kunne startes biologisk krigsførelse mod de utålelige væsner, der i store tal strømmede ind fra møddingerne mod nordvest og nordøst. På denne måde kunne opnås langt bedre resultater end med den latterlige og helt utilstrækkelige fluesmækker.

Gemt på en af de højeste kælderhylder havde far stående et spændende apparat. Der skulle påfyldes en ejendommeligt duftende væske, og derefter blev indretningen fastspændt på ryggen (fars). En slange udgik fra det øverste af metalbeholderen og endte i et tyndt metalrør med spreder og hane. En pumpe sad der også foroven, og pumpestangen kunne betjenes undervejs af bæreren. Det var nu muligt at udsprede den giftige stads over frugttræerne, hvor det vel først og fremmest fandtes nødvendigt. Bier og børn forventedes at holde afstand, og det skete vel formentlig før blomstring af samme grund. Vi brugte dog også den langt mere naturvenlige metode over for ubudne trægæster. Ved hjælp af en stiv og effektiv stålbørste kunne æg og især larver med samt spind og det hele fjernes på et meget tidligt tidspunkt, før de var kommet til skels år og alder. Det prøvede jeg selv, da det med rette ansås for en ufarlig håndtering.

Som nævnt udvistes en vis (sund) sparsommelighed på en række punkter. Dette kan til slut suppleres med, at der også praktiseredes tilbageholdenhed, når det gjaldt anskaffelse af nye møbler og køkkeninventar, haveredskaber, maling, tapet, papirruller til det lille rum i kælderen, tæpper, sengelinned og såmænd også gangklæder. Disse gode sparevaner, der dog ikke altid mødte fortjent hyldest fra alle familiemedlemmer, kom alle til gode få år senere, da krigen medførte stor varemangel. Men det er en helt anden historie, der hører hjemme i Haslev-afdelingen. Tvivlsomt, om beretningen nogensinde når så vidt.

Det følgende afsnit omhandler en dramatisk begivenhed i lærerboligen. Det kunne være endt galt, hvis f.eks. de der fra Tåstrup var punkteret på vejen eller lignende.

DEN RØDE HANE.

Som berørt et par gange tidligere, skete der noget i vort hjem d. 6. januar (tror jeg nok) i 1936, altså det sidste år, vor far fik lov at

tilbringe i denne rare bolig. Et års tid senere var han ikke mere. Men denne dag var han i fuld gang. Der ventedes gæster fra landsbyen, altså ej familie. Kaffebord i begge stuer. Der brugtes, da julen ikke var så langt borte endnu – blå crepe-midterløber, hvorpå var anbragt de små velkendte messingstjerne-lysestager til Asp & Holmblad i almindelig juletræsstørrelse. De var dog endnu ikke tændt. Kaffekopperne var ret tynde, lidt flade med et sirligt guldkant-mønster, som vist ikke eksisterer mere. Eller har nogen enkelte eksemplarer overlevet et eller andet sted?

Far og jeg – muligvis også den yngste søn skulle i dagens anledning en tur i byen. Først gjaldt det Kortzen oppe i den anden ende af staden. Jeg husker ikke ærindets beskaffenhed og var vist end ikke med indenfor. På vejen tilbage kiggede vi ind hos landsbykøbmanden for efter anmodning fra den betænksomme værtinde at købe 10 stk. cerutter (billige) til gæstebrug. Hjemkommen fra den lille udflugt mente far nok, at endnu et lille hverv kunne klares før gæste-arrivering. Før nytårsaften, der just var overstået havde vi – af hensyn til byens ikke så få spasmagere hejset flagsnorene op til første sals vindue - for at hindre misbrug – både den lange i gården og den mindre omme i haven. Men med den sidstnævnte var der dog sket et eller andet uheld, der nødvendiggjorde nedtagning af hele flagstangen. Vi (eller rettere far) gik i gang med svensknøglen. Møtrikkerne kunne dog ikke rokkes (skønt han sikkert drejede den rette vej), og jeg blev sendt i kælderen efter petroleum, og proppen blev taget af flasken. Præcis på dette tidspunkt indfandt sig den bekymrede værtinde, der for det første just havde modtaget melding fra en af husets døtre (Karen) om, at el-strømmen var væk. Der kunne ikke tændes på trappen. Og for det andet lugtede der så mærkeligt oppe ovenpå, som om et eller andet var brændt på. Samtidig konstateredes det, at der piblede røg ud mellem tag skifrene omme i gårdsiden. De voksne iværksatte et hurtigt eftersyn af pulterkamrene ovenpå, men glemte et par stykker. Det burde jeg have gjort opmærksom på. Første fejl. Far baksede stigen ned fra loftslemmen og begav sig op på "det øverste loft". Her var røgen allerede tæt, og far forsøgte at åbne et vindue. Det var måske ikke den allersmarteste ide, og jeg burde have frarådet det. Anden fejl. Heldigvis var det overflødigt, da det ikke lod sig åbne. Og i det samme vindue kunne iagttages et rødtligt skær, som i et flygtigt øjeblik blev antaget for solnedgangs rødt. Hurtigt indså man dog, at dette ikke kunne lade sig gøre fra den vinkel. Far gjorde nu det eneste fornuftige i den situation. Han forlod hostende det røgfylde loft og bad mor om øjeblikkelig at ringe til brandvæsnet. Inde på gæsteværelset var røgen også efterhånden tæt, hvorfor man åbnede et af gavlvinduerne. Det burde jeg have frarådet kraftigt. 3. fejl. Hvis vi i stedet havde lindet på døren ind til pulterrummet, var man blevet mødt af et flammebrøl – uden tvivl.

"Den store låge" ud til gaden blev åbnet, men jeg undlod desværre at tage den helt af, hvilket ville have været en god ide. Og så var der ikke andet at gøre end at vente. Sjældent er tiden faldet så lang. Der forløb halve timer, syntes det. Men efter ca. 7 minutter hørtes de

fjerne udrykningshorn. En mand sprang af køretøjet, da det ankom, for at ordne det kludder med lågen – og præcis 8 minutter efter opkald rullede de ind i gården. Meget flot klaret. Inden vognen standsede, sprang en rask fyr, der mærkelig nok ikke bar hjelm, af og løb op ad den udvendige trappe, medbringende slange, som han rullede ved siden af sig, som var det et hjul. Samtidig hørtes nogle besynderlige, høje knald omme fra haven. Det var skifrene, der omsider gav efter for temperaturen. Nogle af dem havnede nede i nærheden af bækken, hævdedes det senere. Flammer kom nu til syne, og far råbte med høj røst: "Der er åben ild omme i haven" og gentog lidt efter (lidt forurettet, da ingen tilsyneladende reagerede): "Jamen, der er åben ild omme i haven".

Nu var det hele i fuld gang, både flammer og redningsmandskab. Spandevise af det fantastisk effektive skum pøsedes ud over de brændende spær, ofte med forbløffende resultat. Desværre så det ud til, at der kun rådedes over begrænset kvantum.

Gården, der var tom en halv time tidligere, var nu sort af mennesker. Der har nok været et halvt hundrede, mindst. En mig ubekendt herre, der sikkert ville udtrykke venlighed, kom med den kvikke bemærkning: "Nå, I har nok fået ildebrand". Denne formodning kunne jeg straks fuldt ud bekræfte. Jeg blev nu sendt af sted med den 2 1/2-årige Kirsten (nu KIS) ved hånden, da man med nogen ret anså forestillingen uegnet for børn. Barnet blev afleveret oppe hos fra Frandsen og modtaget af den 6-årige Gudrun, der så kendelig oplivet ud – formodentlig på grund af branden. Samtidig skulle jeg melde afbud, da fru Frandsen ellers skulle have været blandt kaffegæsterne. Dette afbud var der fuld forståelse for. Da jeg skulle til at gå igen (for at få det hele med) hørtes igen de forjættende toner fra udrykningshorn, og straks efter susede Damsøsprøjten, der var kaldt til undsætning, forbi dernede.

Der var efterhånden mødt et talstærkt publikum op. Ilden var stadig ikke rigtigt under kontrol, skønt de to sprøjter arbejdede på højtryk. Ikke desto mindre ringede telefonen midt i al den hurlumhej, og smedens ophidsede stemme forkyndte: "Det brænder nede hos Dem". Faster Maren, der stod nærmest, svarede med udpræget sjællands (sallevsk) sindighed: "Vi HAR opdaget det". Denne konstatering var helt i overensstemmelse med sandheden. Dog, ved nærmere eftertanke: Smeden gjorde i grunden det helt rigtige. Måske ville han frem for alt konstatere, at der i det hele taget var nogen hjemme. Hvis huset havde stået tomt, havde han formodentlig selv slået alarm til Tåstrup.

Desværre pøsede man nu vand på i store mængder, og det viste sig senere at forvolde ikke ubetydelige skader. Røgen væltede stadig ud af det åbne gæsteværelse-vindue. Der sad et helt lag sod på glasset. Den slagtede gås, der af en eller anden grund ikke var fortæret i løbet af julen, og som i mangel af køleskab hang på væggen neden for vinduet, slap igennem alle trængsler og kom senere på bordet.

Nå, den ulige kamp fik omsider en ende. Branden havde kun nået et begrænset omfang, før den blev opdaget og måtte opgive over for det trods alt moderne slukningsmateriel. Men det tog sin tid. Alle brandfolkene bænkedes nu ved kaffebordet og påskønnede den fornemme opdækning. Chefen takkede og kom med et: "Skulle det være en anden gang", da de brød op. En mand blev dog efterladt. Brandvagt krævedes indtil kl. 18.00 – en betrykkende foranstaltning, fandt vi. Inden mørket sænkede sig helt, nåede jeg at betragte det uoverskuelige morads, der nu var at se neden for gavlvinduet: Skum, sod, bøger, papir, gardiner osv.

Endnu et fremmed, men velkomment køretøj lod sig se den dag i vores gård. Falck sendte en kranvogn ud, læsset med en enorm presenning, der skulle anbringes over det gabende taghul, da snefald o.l. ikke kunne udelukkes. Den blev fastgjort til gelænderet uden for havedøren, samt gelænderet ved hovedtrappen ud til gården, det fortæller lidt om størrelsen.

En mærkelig og temmelig urolig nat fulgte. Det var blæst op i løbet af aftenen, og presenningen begyndte at klapre ildevarslende. Denne særprægede underholdning fortsatte natten igennem. En anden ting var medvirkende årsag til, at vi ikke glemte, hvad der var sket, selv ikke i søvne. Hele huset, helt ud i den fjerneste krog, måske kælderens undtaget, var gennemtrængt af den helt specielle stank (ikke duft), der spores efter en brand. Heldigvis var den ikke kvalmende eller egentlig ubehagelig (mit indtryk, ganske vist), men der var lovlig meget af den.

Næste dag kunne ødelæggelsens vederstyggelighed nøjere iagttages. Det blev først konstateret, med både lettelse og taknemlighed, at det kunne have udviklet sig langt værre. F.eks. gisnede man med skræk over, hvad der var sket, hvis farmor som sædvanlig var blevet indkvarteret i Gæsteværelset og ikke som nu, på grund af trappevanskeligheder forblev i stueetagen, dag som nat. Jeg opdagede andre ting. Moradsbunken ved vest gavlen var svundet ind til næsten intet, formodentlig fordi skummassen var elimineret til en tynd hinde. Rod var der dog stadig. Det samme gjaldt selve gæsteværelset, det mest udsatte og medtagne rum, bortset fra pulterrum og loft. Bogreolerne deroppe og ikke mindst deres indhold havde lidt betydelig overløst. Mange af bøgerne bar uudslettelige skjolder på grund af al den væde. Derimod var der mærkeligt nok ikke gået meget vand gennem loftet, ned i stuerne.

Kriminalpolitiet indfandt sig på et tidspunkt, og jeg måtte bekende, at jeg 3-4 dage tidligere havde gæstet pulterrummet, udstyret med et stearinlys. Hvorfor jeg fik et så tåbeligt indfald, huskes ikke. Men da betjenten kort efter fandt den kabelstump, der tydeligt beviste, at der var sket en voldsom og skæbnesvanger kortslutning, havde min forklaring ikke den ringeste interesse – til fleres lettelse. Senere samme dag vendte Nete tilbage fra Haslev, hvor hun havde tilbragt et par feriedage – lidt ærgerlig over at være gået glip af forestillingen. Jeg kan kun sige: Absolut ingen grund til ærgrelse.

Allerede samme aften indførte jeg til moro for flere, bl.a. far – en bestemt rutine før køjetid. Den omfattede: Et enkelt rusk i hver af de fire yderdøre. Vinduerne – ingen interesse. Desuden et enkelt kik ind i hvert pulterrum. Der var 7, og det hjalp skam. Der opstod ingen brand i resten af den tid, vi boede der. Far modsatte sig ikke denne inspektion, men hilste tværtimod med et grinende: "Nå, der kommer den sagkyndige!"

Kort efter rykkede håndværkerne ind. Det startede vist med den vogn, der afleverede et anseligt læs tagskifre i skolegården. De blev så monteret som værn mod sne og forårsregn, hvorefter man tog fat på det indre. Jeg husker mureren, en flink og jovial type, oven i købet børnevenlig, skønt han en enkel gang til min store undren og uden varsel spyttede i den mørtel, han var i begreb med at blande. Så fulgte tømrer, maler og elektriker. Et nyt kabel blev sat ind (30 kroner pr meter, et svimlende 1936-beløb). Tapetsering afsluttede værket, og rummet var så godt som nyt. De to pulterrum i gæsteværelset var endog større og mere anvendelige end forhen.

Karen kom i avisen, dog uden navn, og i lang tid fremover kunne man fra haven udpege de tagskifre, der var sat på ikke i 1930, men efter branden i 1936. Det var den sidste af de (kun) to ildebrande, jeg husker fra de 10 år i Vallensbæk.

GRAVEMASKINEN I MOSEN (GRAVKOEN).

Den ankom til stedet på et eller andet tidspunkt i 1935 og tog straks fat på det planlagte kanalarbejde, som givetvis også delvis var iværksat af beskæftigelsesgrunde. Og så ville man måske heller ikke have den store mose liggende der til ingen verdens nytte. Nej, afvanding og opdyrkning – det var løsenet. Dalgas har ikke levet forgæves. Projektet var vel planlagt til at vare et par år, hvilket holdt stik. Det var et stort skrummel, der sikkert vejede et imponerende antal tons. Vanskelig var den at flytte rundt med, trillede langsomt, men alt bort ryddende fremad og kunne kun styres ved bremsning af henholdsvis højre og venstre larvefodssæt. Det klaredes af én fra den tilknyttede stab, der vimsede frem og tilbage med fare for, syntes vi, at blive tromlet ned hvert øjeblik, hvis han ikke flyttede fødderne lidt vakst. Han kiggede langs venstre side, langs højre, alt imens der udveksledes fagter med ham oppe i kabinen. Larmen overdøvede alle råb. Altså, flytning af bæstet var en omstændelig affære. Og først skulle der oven i købet skabes et solidt fundament af jernbanesveller eller lignende. Disse var så tunge, at maskinens kranmæssige egenskaber som oftest måtte udnyttes – og bagefter blev de tykke sveller så lirket på plads ved hjælp af håndkraft og tunge, svære jernstænger. Og så bestod der vel hele tiden den risiko, at den tunge, tunge maskine kunne skride uhjælpeligt ned i det hul, den selv havde gravet. Det skete vist ikke i løbet af de 2 år, det varede.

Det var hensigten, at der skulle graves en S-formet kanal, der kunne dække (afvande) størstedelen af mosen, og derpå skulle der

foretages tilslutning til en pumpestation, som havde til formål at bringe vandmængderne væk, dvs. ud i Køge Bugt, der ikke var langt borte. Om det nogensinde kom til at fungere efter hensigten vides ikke med bestemtthed.

Tilbage til starten. En halv snes, højst, var beskæftiget ved og omkring maskinen – med betjening, smøring (hyppig), flytning – også svellerne, samt et ikke ubetydeligt, undertiden ganske hårdt supplerende gravearbejde, da gravkøen ikke kunne klare alle opgaver. Om søndagen og måske også ved aften tid, efter dagens dont, var der mulighed for at komme tættere på. Den duftede forjættende og behageligt af olie, konsistensfedt, metal, og på siden sås bl.a. navnet ALTONA. Det viste sig ved forespørgsel hjemme at være en bydel i Hamborg. Et kæmpestort tandhjul var anbragt vandret på det nederste af maskinen, et langt mindre stak ud af bunden på maskinhuset, snurrede hæsblæsende og kunne således dreje hele overdelen rundt, så langt det skulle være, hvilket der uafsladelig var brug for. Selve graveanordningen (grabben, hedder det vist) kunne nu (om søndagen) betragtes på nærmeste hold, ja, endog befamles. Den var endnu større end antaget, og tænderne, der skulle trænge langt ned i græstørv, muld, ler og stenlag var ved nærmere eftersyn anselige jernplader, kilotunge, på størrelse med ambolten derhjemme. Jeg kunne nu også nærmere undersøge den sindrige opspænding af metalkabler, rundt om trissehjul, ned ad armen og ind i maskineriet, der fik det hele til at fungere – uden dog at forstå ganske, hvordan det foregik.

Arbejdet skred planmæssigt fremad. Der opstod et system af kanaler, smukt regelmæssige (hvis man sætter pris på den slags) liniallige. Og parallelt med dannedes en knapt så regelmæssig vold af ler og jord – mest ler. De nærmeste dele af denne blev efterhånden en glimrende legeplads. En enkelt gang fandt man den desuden velegnet som Sankt Hans bålplads. En skønne dag var maskinen nået helt ud i det fjerneste hjørne af Vallensbæk mose og kunne lige akkurat øjnes. Der gik dog endnu en rum tid, før arbejdet var udført. Det skete i oktober 1936. Den kørte ved 16-tiden op gennem stakhaven bag Christiansens og skulle derfra fortsætte ad Vridsløse til. Det foregik på ovennævnte omstændelige maner. En hel del tilskuere var mødt op, både mennesker og børn (børn er vel også mennesker). En af de sidste, en foretagsom ungersvend fra ældste klasse klavrede flere gange, trods bortjagning og trusler op på maskinhuset. Det belønnedes lidt senere med hans livs hidtil største forskrækkelse: Maskinen var nu kommet så langt, at metalarmen uden besvær kunne nå op til el-ledningerne, hvilket ingen havde taget højde for, midt i al travlheden. Tohundrede og tyve volt jævnstrøm tog med glæde mod tilbudet og skød genvej ned gennem maskinen, hvilket også bemærkedes af ovennævnte skoleelev, samt af ham, der gik på jorden og styrede. Derimod skete der intet med "chaufføren". De to andre kom dog til hægterne, og knægten lod oven i købet, som om det ikke var noget særligt. Samtidig forsvandt strømmen i en stor del af byen. En elektriker tilkaldtes i hast, ordnede affæren, men nægtede pure at afbryde

strømmen igen – for at lade maskinen passere, selv for en ganske kort periode. Det måtte vente til næste dag, da klokken nærmede sig 18.00, og folk antagelig allerede havde tændt lys hist og her.

Næste dag var vi afskåret fra at følge det videre forløb på grund af skolegang og andre uvæsentlige ting. Men det viste sig, at Vridsløseruten måtte opgives, da jernbaneviadukten muligvis ikke kunne klare vægten af uhyret. I stedet blev det Torvevej, hvor der var en alm. overskæring i niveau. Først måtte mandskabet dog vente en rum tid, indtil der var et passende interval mellem togene. Det viste sig at være en god ide, da det af en eller anden grund tog 1 time at bugser maskinen over de to spor.

HÆR OG LUFTVÅBEN MV.

Det skete et par gange, mens vi opholdt os i den lille by, som regel ved aftenstid, at en større eller mindre afdelinger af det danske militær passerede byen. Råbet "soldater" hørtes, og alle børn smed, hvad de havde i hænderne og styrtede ud til vejen. Jeg husker bl.a., at vi i skumringen så et par lastbiler med en snes uniformerede personer (vel egentlig ikke rigtige mennesker, tænkte jeg). Nogle bar hjelm, andre ikke – nogle var bevæbnet med et frygtindgydende, opplantet gevær. Når et sligt syn kunne vække så stor opsigt, hænger det bl.a. sammen med, at uniformerede personer var lidt af en sjældenhed i byen (Postbudet eneste undtagelse). Men der var jo også noget ulykkesvarslen, krigstruende, skæbnesvangert ved alt det med hæren. Måske havde jeg allerede da opsnappet et og andet, der antydede, at der ikke alle steder var så fredeligt som i lille Danmark. Aviser? Radio og voksensnak?

Mens vi endnu boede i det gamle hus, så jeg, sammen med et par andre i familien, bl.a. far, et par flyvemaskiner stryge ganske lavt hen over smedens og tømrerens. Det var diset vejr, de dukkede pludselig frem, for larmende forbi og var med et forsvundet. Ikke noget særligt, måske, men der var noget spøgelsesagtigt, uvirkeligt over situationen. Vi stod i nærheden af det gamle havehus. Far bidrog til dramatikken ved at udnævne den sidste, den hurtige, til "jager". Det navn havde jeg aldrig hørt før.

Ellers var fly et ret sjældent syn over byen. Jeg husker dog den, der engang ved højlys dag skrev et tydeligt PERSIL på himlen inde over Brøndbyerne.

Vagn Aage Christensen

INDEKS

DEN GAMLE BY

Adler Peitersen	45
Byens gadekær	45
Den enlige kone	45
Den uheldige kusk	47
Familien Nielsen	46
Familien ved gadekæret	45
Familien Weiss	44
Kaddare is	41
Kaj	42
Klokkerens hus	46
Kommunehuset	43
Kortzens gård	43
Købmanden på bakken	45
Lassens hus	44
Palms hus	45
Parken bag Kortzens gård	43
Postbud Hansen	44
Slagter Henriksen	43
Smeden Iversen	43
Tømrerens hus og værksted	44

DEN NYE LÆRERBOLIG

Brændselsrummet	5
Indretning af køkkenet	6
Røgeriet i Glostrup	5
Trappen til stueetagen	6
Vaskekælderen	5
Viktualierummet	5
Værkstedet i kælderen	4

HAVEN

Aktiviteter på plænen	20
Bag lysthuset stod en hyldebusk	19
Far anlagde haven	17
Æbletræer og bier	16

HUSET, DER BLEV NEDREVET

Værelser i den gamle skole	3
Den gamle bolig var sundhedsfarlig	2
Den gamle skole rives ned	2
Sygebesøg af faster Maren	3
Vores hus i Sorø	2

LANDSBYENS HUSE OG GÅRDE

Anna Frandsen	28
Arne Jørgensen, fra Lundby	31
Banemanns hus	29
Busser Frandsen	28
Christiansen, den ældre	25

De uniformerede personer	33
Den flinke Henning	33
Den gamle gård	27
Edel Weiss	30
Egon, elev i skolen	32
Elmer, fra Brøndbyvestervej	32
Eva Frandsen	28
Fremvist for københavnergæster	31
Fru Frandsens hus	27
Fru Sørensen, rengøringsdame	30
Fyrværkerifabrikken	31
Grete Sørensen	30
Hans Christiansen	25
Hans Sørensen, sognerådsformand	30
Inge Sørensen	30
Karl fra Torvevejen	31
Katrine, Kirsten Olsens datter	34
Kirkebakkegård	30
Kirsten Olsen ved Bækken	33
Konrad Møller	32
Kærs Gartneri	29
Ludvig	29
Læreren fra Tjørring	28
Manse Frandsen	28
Mariehøj	27
Peter Christiansen	25
Peter Petersen, Kirkebredegård	31
Ronald/Kærs Gartneri	30
Rut Petersen, Kirkebredegård	31
Søren Knudsens gård	27
Viggo Christensen	30
Æble Petersen, Kirkebredegård	31

PRÆSTEGÅRDHAVEN

Basar i præstegårdshaven	34
Mor fabrikerede isen	34

TIL STRANDEN

Anders Poulsen, Gl. Køge Landevej	51
Cykelturen fra Haslev	53
Den kommende Betonvej	51
Den store stampemaskine	52
Fisker Mortensen	51
Kolbe, handelsgartner	51
Maler Olsens familie	53
Stranden ved Vallensbæk	53

EN LILLE SANG

I anledning af opførelsen af Vallensbæk Skoles Lærerbolig i 1930 skrev Christen Mauritius Christensen en lille sang på melodien "Dagen gaar med raske Fjed". Sangen er håndskrevet, har en tegning af lærerboligen, har syv vers og er dateret 30.3.1931.

Sogneraadet i vor By
vedtog jo at bygge
her en lærerbolig ny,
gid den Gud betrygge.

Provst og Skolekommission
varme var for Sagen,
ikke med Reservation,
det laa klart for Dagen.

Somren kom og man tog fat
Mestere og Svende.
Det gik godt, og det gik glat,
nu har Værket Ende.

Førend Jul den færdig stod,
Arbejdet fik Ende.
Den var dyr, men den er god
maa enhver bekende.

Skolehus og Lærerhjem
Deres Mestre priser
at man vil ha' Skolen frem
ogsaa grant de viser.

Gid, at Ofret man har lagt,
ej omsonst maa blive,
men som Frø i Jord nedlagt
rige Frugter give.

Til Velsignelse og Gavn
gid vor Skole være,
virke ret i Jesu Navn
til Gud Herrens ære.

**Udgivet september 2010 af
VALLENSBÆK LOKALHISTORISKE FORENING**